အဘိဓမ္မပိဋက

ဝိဘင်္ဂပါဠိတော်

မြန်မာပြန်

နမော တဿ ဘဂဝတော အရဟတော သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ။

၃ - ဓာတုဝိဘင်္ဂ

(မိမိ၏ သဘောကို ဆောင်ထားမှု 'ဓာတ်'တို့ကို ဝေဖန်၍ပြသော ဓာတုဝိဘင်း)

၁ - သုတ္တန္တဘာဇနီယ

(သုတ္တန်နည်းဖြင့် ဝေဖန်၍ ဟောကြားအပ်သော သုတ္တန္တဘာဇနီယနည်း)

ဓာတ် ၆-ပါး

၁ - ပထဝီဓာတ် ၂-ပါး

(က) အဇ္ဈတ္တပထဝီဓာတ်

အဇ္ဈတ္တပထဝီဓာတ် ၁၉-ပါး

(ခ) ဗာဟိရပထဝီဓာတ်

၂ - အာပေါဓာတ် ၂-ပါး

(က) အဇ္ဈတ္တအာပေါဓာတ်

အဇ္ဈတ္တအာပေါဓာတ် ၁၂-ပါး

(ခ) ဗာဟိရအာပေါဓာတ်

၃ - တေဇောဓာတ် ၂-ပါး

(က) အဇ္ဈတ္တတေဇောဓာတ်

အဇ္ဈတ္တတေဇောဓာတ် ၄-ပါး

(ခ) ဗာဟိရတေဇောဓာတ်

၄ - ဝါယောဓာတ် ၂-ပါး

(က) အဇ္ဈတ္တဝါယောဓာတ်

အဇ္ဈတ္တဝါယောဓာတ် ၁၀-ပါး

(ခ) ဗာဟိရဝါယောဓာတ်

၅ - အာကာသဓာတ် ၂-ပါး

(က) အဇ္ဈတ္တအာကာသဓာတ်

(ခ) ဗာဟိရ အာကာသဓာတ်

၆ - ဝိညာဏဓာတ် ၆-ပါး

တစ်နည်း ဓာတ် ၆-ပါး

(၁) သုခဓာတ်

(၂) ဒုက္ခဓာတ်

(၃) သောမနဿဓာတ်

(၄) ဒေါမနဿဓာတ်

(၅) ဥပေက္ခာဓာတ်

(၆) အဝိဇ္ဇာဓာတ်

တစ်နည်း ဓာတ် ၆-ပါး

(၁) ကာမဓာတ်

(၂) ဗျာပါဒဓာတ်

(၃) ဝိဟိံသဓာတ်

(၄) နေက္ခမ္မဓာတ်

(၅) အဗျာပါဒဓာတ်

(၆) အဝိဟိံသဓာတ်

၃ - ဓာတုဝိဘင်္ဂ

၂ - အဘိဓမ္မဘာဇနီယ

(အဘိဓမ္မာနည်းဖြင့် ဝေဖန် ဟောကြားအပ်သော အဘိဓမ္မဘာဇနီယနည်း)

ဓာတ် ၁၈-ပါး

(၁) စက္ခုဓာတ်
(၂) ရူပဓာတ်
(၃) စက္ခုဝိညာဏဓာတ်
(၄) သောတဓာတ်
(၅) သဒ္ဒဓာတ်
(၆) သောတဝိညာဏဓာတ်
(၇) ဃာနဓာတ်
(၈) ဂန္ဓဓာတ်
(၉) ဃာနဝိညာဏဓာတ်
(၁၀) ဇိဝှါဓာတ်
(၁၁) ရသဓာတ်
(၁၂) ဇိဝှါဝိညာဏဓာတ်
(၁၃) ကာယဓာတ်
(၁၄) ဖောဋ္ဌဗ္ဗဓာတ်
(၁၅) ကာယဝိညာဏဓာတ်
(၁၆) မနောဓာတ်
(၁၇) ဓမ္မဓာတ်

၁ - ဝေဒနာက္ခန္ဓာဓမ္မဓာတ်
၂ - သညာက္ခန္ဓာ ဓမ္မဓာတ်
၃ - သင်္ခါရက္ခန္ဓာ ဓမ္မဓာတ်
၄ - သုခုမရုပ်ဓမ္မဓာတ်
၅ - အသင်္ခတဓမ္မဓာတ်

(၁၈) မနောဝိညာဏဓာတ်

၃ - ဓာတုဝိဘင်္ဂ

၃ - ပဥှာပုစ္ဆက

(အမေးအဖြေပြု၍ ဟောကြားအပ်သော ပဥှာပုစ္ဆကနည်း)

ဓာတ် ၁၈-ပါး

ဓာတ် ၁၈-ပါးတို့ကို တိက် ဒုက်တို့ဖြင့် ဝေဖန်၍ အမေးပုစ္ဆာနည်းသက်သက်ကို ပြခြင်း

၁ - တိက် ၂၂-ပါးတို့ဖြင့် ဝေဖန်၍ အမေးပုစ္ဆာကို ပြခြင်း

(၁) ကုသလတိက်အမေးပုစ္ဆာ

(ဝေဒနာတိက် အမှတ် ၂-မှ သနိဒဿနတိက် အမှတ်-၂၂အထိ တိက် ၂၁-ခုတို့၏ အမေးပုစ္ဆာများကို ပေယျာလ ချန်ခဲ့သည်)

၂ - ဒုက် ၁၀၀တို့ဖြင့် ဝေဖန်၍ အမေးပုစ္ဆာကို ပြခြင်း

(၁၀၀) သရဏဒုက် အမေးပုစ္ဆာ

(ဟေတုဒုက် ဒုက်အမှတ် ၁-မှ သဉတ္တရဒုက် ဒုက်အမှတ် ၉၉-အထိ ပေယျာလ လုံးဝချန်ခဲ့သည်)

ဓာတ် ၁၈-ပါးတို့ကို တိက် ဒုက်တို့ဖြင့် ဝေဖန်၍ အဖြေဝိသဇ္ဇနာကို ပြခြင်း

၁ - တိကဝိသဇ္ဇနာ

(ဓာတ် ၁၈-ပါးတို့ကို တိက် ၂၂-ပါးတို့ဖြင့် ဝေဖန်၍ အဖြေဝိသဇ္ဇနာကို ပြခြင်း)

(၁) ကုသလတိက်
(၂) ဝေဒနာတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ
(၃) ဝိပါကတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ
(၄) ဥပါဒိန္နတိက်အဖြေဝိသဇ္ဇနာ
(၅) သံကိလိဋ္ဌတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ
(၆) ဝိတက်တိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ
(၇) ပီတိတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ
(၈) ဒဿနတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ
(၉) ဒဿနဟေတုတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ
(၁၀) အာစယဂါမိတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ
(၁၁) သေက္ခတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ
(၁၂) ပရိတ္တတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ
(၁၃) ပရိတ္တာရမ္မဏတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ
(၁၄) ဟီနတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ
(၁၅) မိစ္ဆတ္တတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ
(၁၆) မဂ္ဂါရမ္မဏတိက်အဖြေဝိသဇ္ဇနာ
(၁၇) ဥပ္ပန္နတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ
(၁၈) အတီတတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ
(၁၉) အတီတာရမ္မဏတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ
(၂၀) အဇ္ဈတ္တတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ
(၂၁) အဇ္ဈတ္တာရမ္မဏတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ
(၂၂) သနိဒဿနတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

၃ - ဓာတုဝိဘင်္ဂ

ဓာတ် ၁၈-ပါးတို့ကို တိက် ဒုက်တို့ဖြင့် ဝေဖန်၍ အဖြေဝိသဇ္ဇနာကို ပြခြင်း

၂ - ဒုကဝိသဇ္ဇနာ

(ဓာတ် ၁၈-ပါးတို့ကို ဒုက် ၁၀၀-တို့ဖြင့် ဝေဖန်၍ အဖြေ ဝိသဇ္ဇနာကို ပြခြင်း)

၁ - ဟေတုဂေါစ္ဆက ဒုက် ၆-ခု အဖြေ ဝိသဇ္ဇနာ

(၁) ဟေတုဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၂) သဟေတုကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၃) ဟေတုသမ္ပယုတ္တဒုက်အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၄) ဟေတုသဟေတုကဒုက်အဖြေ ဝိသဇ္ဇနာ

(၅) ဟေတု ဟေတုသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၆) နဟေတုသဟေတုကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

၂ - စူဠန္တရဒုက် ၇-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၇) သပ္ပစ္စယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၈) သင်္ခတဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၉) သနိဒဿနဒုက်အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၁၀) သပ္ပဋိဃဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၁၁) ရူပီဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၁၂) လောကိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၁၃) ကေနစိဝိညေယျဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

၃ - အာသဝဂေါစ္ဆကဒုက် ၆-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၁၄) အာသဝဒုက်အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၁၅) သာသဝဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၁၆) အာသဝသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၁၇) အာသဝသာသဝဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၁၈) အာသဝ အာသဝသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၁၉) အာသဝဝိပ္ပယုတ္တသာသဝဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

၃ - ဓာတုဝိဘင်္ဂ

ဓာတ် ၁၈-ပါးတို့ကို တိက် ဒုက်တို့ဖြင့် ဝေဖန်၍ အဖြေဝိသဇ္ဇနာကို ပြခြင်း

၄ - သညောဇနဂေါစ္ဆကဒုက် ၆-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၂၀) သံယောဇနဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၂၁) သံယောဇနိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၂၂) သံယောဇနသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၂၃) သံယောဇန သံယောဇနိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၂၄) သံယောဇန သံယောဇနသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၂၅) သံယောဇနဝိပ္ပယုတ္တသံယောဇနိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

၅ - ဂန္ထဂေါစ္ဆကဒုက် ၆-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၂၆) ဂန္ထဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၂၇) ဂန္ထနိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၂၈) ဂန္ထသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၂၉) ဂန္ထ ဂန္ထနိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၃၀) ဂန္ထ ဂန္ထသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၃၁) ဂန္ထဝိပ္ပယုတ္တဂန္ထနိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

၆ - ဩဃဂေါစ္ဆက ဒုက် ၆-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

၇ - ယောဂဂေါစ္ဆက ဒုက် ၆-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၃၂-၄၃) ဩဃဂေါစ္ဆကနှင့် ယောဂဂေါစ္ဆက အဖြေဝိသဇ္ဇနာများသည် အာသဝဂေါစ္ဆက အဖြေများနှင့် ထပ်တူဖြစ်သဖြင့် ပေယျာလ ချန်ထားသည်၊ ထိုအာသဝဂေါစ္ဆကနည်း အတိုင်း ချဲ့ပါလေ။

၈ - နီဝရဏဂေါစ္ဆကဒုက် ၆-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၄၄) နီဝရဏဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၄၅) နီဝရဏိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၄၆) နီဝရဏသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၄၇) နီဝရဏနီဝရဏိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၄၈) နီဝရဏ နီဝရဏသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၄၉) နီဝရဏဝိပ္ပယုတ္တနီဝရဏိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

၃ - ဓာတုပိဘင်္

ဓာတ် ၁၈-ပါးတို့ကို တိက် ဒုက်တို့ဖြင့် ဝေဖန်၍ အဖြေဝိသဇ္ဇနာကို ပြခြင်း

၉ - ပရာမာသ ဂေါစ္ဆကဒုက် ၅-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၅၀) ပရာမာသဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၅၁) ပရာမဋ္ဌဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၅၂) ပရာမာသသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၅၃) ပရာမာသ ပရာမဋ္ဌဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၅၄) ပရာမာသဝိပ္ပယုတ္တပရာမဋ္ဌဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

၁၀ - မဟန္တရဒုက် ၁၄-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၅၅) သာရမ္မဏဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၅၆) စိတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၅၇) စေတသိကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၅၈) စိတ္တသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၅၉) စိတ္တသံသဋ္ဌဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၆၀) စိတ္တသမုဋ္ဌာနဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၆၁) စိတ္တသဟဘုဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၆၂) စိတ္တာနုပရိဝတ္တိဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၆၃) စိတ္တသံသဋ္ဌ သမုဋ္ဌာနဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၆၄) စိတ္တသံသဋ္ဌ သမုဋ္ဌာန သဟဘုဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၆၅) စိတ္တသံသဋ္ဌ သမုဋ္ဌာနာနုပရိဝတ္တိဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၆၆) အဇ္ဈတ္တိကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၆၇) ဥပါဒါဒုက်အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၆၈) ဥပါဒိန္နဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

၁၁ - ဥပါဒါနဂေါစ္ဆကဒုက် ၆-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၆၉) ဥပါဒါနဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၇၀) ဥပါဒါနိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၇၁) ဥပါဒါနသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၇၂) ဥပါဒါန ဥပါဒါနိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၇၃) ဥပါဒါန ဥပါဒါနသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၇၄) ဥပါဒါနဝိပ္ပယုတ္တဥပါဒါနိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

၃ - ဓာတုဝိဘင်္ဂ

ဓာတ် ၁၈-ပါးတို့ကို တိက် ဒုက်တို့ဖြင့် ဝေဖန်၍ အဖြေဝိသဇ္ဇနာကို ပြခြင်း

၁၂ - ကိလေသဂေါစ္ဆက ဒုက် ၈-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၇၅) ကိလေသဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၇၆) သံကိလေသိကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၇၇) သံကိလိဋ္ဌဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၇၈) ကိလေသသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၇၉) ကိလေသ သံကိလေသိကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၈၀) ကိလေသ သံကိလိဋ္ဌဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၈၁) ကိလေသ ကိလေသသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၈၂) ကိလေသဝိပ္ပယုတ္တသံကိလေသိကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

၁၃ - ပိဋ္ဌိဒုက် ၁၈-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၈၃) ဒဿနေနပဟာတဗ္ဗဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၈၄) ဘာဝနာယပဟာတဗ္ဗဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၈၅) ဒဿနေနပဟာတဗ္ဗဟေတုကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၈၆) ဘာဝနာယပဟာတဗ္ဗဟေတုကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၈၇) သဝိတက္ကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၈၈) သဝိစာရဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၈၉) သပ္ပီတိကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၉၀) ပီတိသဟဂတဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၉၁) သုခသဟဂတဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၉၂) ဥပေက္ခာသဟဂတဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၉၃) ကာမာဝစရဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၉၄) ရူပါဝစရဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၉၅) အရူပါဝစရဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၉၆) ပရိယာပန္နဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၉၇) နိယျာနိကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၉၈) နိယတဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၉၉) သဥတ္တရဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၁၀၀) သရဏဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

မိမိ၏ ရှိရင်းသဘောကို ဆောင်ထားမှု ခေတ်၁၈-ပါးတို့ကို ဝေဖန်၍ ဟောကြားအပ်သော

'ခေတုဝိဘင်း' မာတိကာ ပြီးပြီ။

အဘိဓမ္မပိဋက

ပိဋကတ်ပါဠိတော်

မြန်မာပြန်

နမော တဿ ဘဂဝတော အရဟတော သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ။

၃ - ဓာတုဝိဘင်္ဂ

(မိမိ၏ သဘောကို ဆောင်ထားမှု 'ဓာတ်' တို့ကို ဝေဖန်၍ပြသော ဓာတုဝိဘင်း)

၁ - သုတ္တန္တဘာဇနီယ

(သုတ္တန်နည်းဖြင့် ဝေဖန်၍ ဟောကြားအပ်သော 'သုတ္တန္တဘာဇနီယ' နည်း)

ဓာတ် ၆ ပါး

၁၇၂။ ဓာတ်ခြောက်ပါးတို့ကား -

(၁) မြေဟူသော အမည်ပညတ်ဖြင့် ခေါ်ဝေါ်မှတ်သားအပ်သည့် တည်ရာ 'ပတိဋ္ဌာန' သဘော (ခက်မာမှု 'ကက္ခဠ' သဘော) ဖြစ်သော မြေဓာတ် 'ပထဝီဓာတ်'။

(၂) ရေဟူသော အမည်ပညတ်ဖြင့် ခေါ်ဝေါ်မှတ်သားအပ်သည့် ဖွဲ့စည်းမှု 'အာဗန္ဓန' သဘော, ယိုစီးမှု 'ပဂ္ဃရဏ' သဘောဖြစ်သော ရေဓာတ် 'အာပေါဓာတ်'။

(၃) မီးဟူသော အမည်ပညတ်ဖြင့် ခေါ်ဝေါ်မှတ်သားအပ်သည့် ရင့်ကျက်စေမှု 'ပရိပါစန' သဘော ဖြစ်သော မီးဓာတ် 'တေဇောဓာတ်'။

(၄) လေဟူသော အမည်ပညတ်ဖြင့် ခေါ်ဝေါ်မှတ်သားအပ်သည့် ထောက်ကန်လှုပ်ရှားမှု သဘော ဖြစ်သော လေဓာတ် 'ဝါယောဓာတ်'။

(၅) ရေးခြစ်၍ မရအပ် မတွေ့ထိအပ်သော သဘော (ရုပ်တစ်ခုနှင့် တစ်ခု ပိုင်းခြားမှု ဟင်းလင်း သဘော) ဖြစ်သော 'အာကာသဓာတ်'။

(၆) သိမှုသဘော 'ဝိညာဏဓာတ်' (စိတ်) တို့တည်း။

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

၁ - ပထဝီဓာတ်

ပထဝီဓာတ် ၂-ပါး

၁၇၃။ ထိုဓာတ်ခြောက်ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် မြေ ဟူသော ဝေါဟာရ ပညတ်ဖြင့် ခေါ်ဝေါ် မှတ်သားအပ်သည့် တည်ရာ ‘ပတိဋ္ဌာန’ သဘော (ခက်မာမှုသဘော) ဖြစ်သော မြေဓာတ် ‘ပထဝီဓာတ်’ မည်သနည်း။

ဤပထဝီဓာတ်သည် နှစ်ပါးတို့တည်း၊ အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်သော ‘အဇ္ဈတ္တပထဝီဓာတ်’ သည် ရှိ၏၊ အပသန္တာန်၌ ဖြစ်သော ‘ဗဟိဒ္ဓပထဝီဓာတ်’ သည် ရှိ၏။ (ဏီ၊ ပဒ-၉၆၇)

(က) အဇ္ဈတ္တပထဝီဓာတ်။ ။ ထိုပထဝီဓာတ် နှစ်ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် အတွင်းသန္တာန်၌ဖြစ်သော ‘အဇ္ဈတ္တပထဝီဓာတ်’ မည်သနည်း။

အကြင် ပထဝီဓာတ်သည် အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ ‘အဇ္ဈတ္တံ’၊ ကိုယ်ကို စွဲ၍ ဖြစ်၏ ‘ပစ္စတ္တံ’[၁]၊ (အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်သော, ကိုယ်ကိုစွဲ၍ ဖြစ်သော ယင်းပထဝီဓာတ်သည်) ခက်မာ၏ ‘ကက္ခဠံ’၊ (အတွေ့) ကြမ်း၏ ‘ခရိဂတံ’၊ ခက်မာသည်၏ အဖြစ် ‘ကက္ခဠတ္တံ’၊ ခက်မာသော သဘော ‘ကက္ခဠဘာဝ’၊ အတွင်း သန္တာန်၌ ဖြစ်၏ ‘အဇ္ဈတ္တံ’၊ ခန္ဓာကိုယ်ကို စွဲ၍ ဖြစ်၏ ‘ဥပါဒိန္နံ’။

အဇ္ဈတ္တပထဝီဓာတ် ၁၉-ပါး[၂]။ ။ ဤအဇ္ဈတ္တပထဝီဓာတ်ဟူသည် အဘယ်အရာတို့နည်း။

ဆံပင် ‘ကေသာ’၊ အမွေး ‘လောမာ’၊ ခြေသည်း, လက်သည်း ‘နခါ’၊ သွား ‘ဒန္တာ’၊ အရေ ‘တစော’။

အသား ‘မံသံ’၊ အကြော ‘နှာရု’၊ အရိုး ‘အဋ္ဌိ’၊ ရိုးတွင်းခြင်ဆီ ‘အဋ္ဌိမိဉ္ဇံ’၊ အညှိ (ကျောက်ကပ်)[၃] ‘ဝက္ကံ’။

နှလုံး ‘ဟဒယံ’၊ အသည်း ‘ယကနံ’၊ အမြှေး ‘ကိလောမကံ’၊ အဖျဉ်း (သရက်ရွက်)[၄] ပိဟကံ၊ အဆုပ် ‘ပပ္ဖါသံ’။

အူမ ‘အန္တံ’၊ အူသိမ် ‘အန္တဂုဏံ’၊ အစာသစ် ‘ဥဒရိယံ’၊ အစာဟောင်း (ကျင်ကြီး) ‘ကရီသံ’၊ (ဤသည် တို့တည်း)။

(ထိုပြဆိုခဲ့ပြီးသော ပထဝီဓာတ် ၁၉-ပါးတို့မှ) တပါးလည်းဖြစ်သော အကြင် ပထဝီဓာတ်သည် ရှိသေး၏။ အတွင်းသန္တာန်၌ဖြစ်၏ ‘အဇ္ဈတ္တံ’၊ ကိုယ်ကိုစွဲ၍ ဖြစ်၏ ‘ပစ္စတ္တံ’၊ ခက်မာ၏ ‘ကက္ခဠံ’၊ (အတွေ့) ကြမ်း၏ ‘ခရိဂတံ’၊ ခက်မာသည်၏ အဖြစ် ‘ကက္ခဠတ္တံ’၊ ခက်မာသောသဘော ‘ကက္ခဠဘာဝ’၊ အတွင်း သန္တာန်၌ ဖြစ်၏ ‘အဇ္ဈတ္တံ’၊ ခန္ဓာကိုယ်ကို စွဲ၍ ဖြစ်၏ ‘ဥပါဒိန္နံ’။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို အတွင်း သန္တာန်၌ဖြစ်သော ‘အဇ္ဈတ္တပထဝီဓာတ်’ ဟု ဆိုအပ်၏။

၁။ ပစ္စတ္တ= (ပဋိ= စွဲ၍+အတ္တ= ကိုယ်) ကိုယ်ကိုစွဲ၍ဖြစ်၏။

၂။ ဝိဘင်းအဘိဓမ္မာပါဠိတော် ဓာတုဝိဘင်း၊ သတိပဋ္ဌာနဝိဘင်းတို့၌ ပထဝီဓာတ် ၁၉-ခုသာ ပြထားသည်။ အဋ္ဌကထာ ဆရာကမူ- မတ္ထလုင်္ဂကို ပါဠိတော်များ၌ ထည့်ပေးရမည်ဟု ဆိုထားခဲ့သည်၊ ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ် စာမျက်နှာ ၈-၌ မတ္ထ လုင်္ဂကို ဟောခဲ့သည်၊ ထို့ကြောင့် မတ္ထလုင်္ဂပဉ္စက ဟောရာ၌ ပဋိသမ္ဘိဒါမဂ်မှ ယူ၍ ထည့်ပေးရမည်ဟု မှာထား ခဲ့သည် (သမ္မောဟဝိနောဒနီ၊ ဋ္ဌ၊ နှာ-၂၁၄) (ရှေးဆရာတော်ကြီးများမူ၌ ‘မတ္ထလုင်္ဂ’ ဟု တွေ့ရသည်) ဝိဘင်းမူလဋီကာ အရှင်အာနန္ဒာမထေရ်ကမူ- အဋ္ဌိမိဉ္ဇပုဒ်၌ မတ္ထလုင်္ဂကို သွင်းယူထားပြီး ဖြစ်သော ကြောင့် အဇ္ဈတ္တ ပထဝီဓာတ်ကို ၁၉-ခုသာ ပြရခြင်း ဖြစ်သည်ဟု ဆိုထားသည်။ (ဝိဘင်းမူလ ဋီကာ၊ နှာ-၄၂)

၃။ ကျောက်ကပ်= Kidney

၄။ သရက်ရွက်= Spleen

(ခ) ဗာဟိရပထဝီဓာတ်။ ။ ထိုပထဝီဓာတ်နှစ်မျိုးတို့တွင် အဘယ်သည် အပသန္တာန်၌ ဖြစ်သော 'ဗာဟိရပထဝီဓာတ်' မည်သနည်း။

အကြင် ပထဝီဓာတ်သည် အပသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'ဗာဟိရံ'၊ ခက်မာ၏ 'ကက္ခဠံ'၊ (အတွေ့) ကြမ်း၏ 'ခရိဂတ'၊ ခက်မာသည်၏ အဖြစ် 'ကက္ခဠတ္တ'၊ ခက်မာသောသဘော 'ကက္ခဠဘာဝ'၊ အပသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'ဗဟိဒ္ဓ'၊ ခန္ဓာကိုယ်ကို စွဲ၍ မဖြစ် 'အနုပါဒိန္နံ'။

ဤဗာဟိရပထဝီဓာတ်ဟူသည် အဘယ်တို့နည်း။

သံ 'အယ'၊ ကြေး 'လောဟ'၊ ခဲဖြူ (သလွဲဖြူ, သလွဲစင်, ခဲမဖြူ, ဘင်) 'တိပု'၊ ခဲမည်း (သလွဲမဲ, ခဲမပုပ်, နာ) 'သီသ'၊ ငွေ 'သဇ္ဈု'၊ ပုလဲ 'မုတ္တာ'၊ ပတ္တမြား 'မဏိ'၊ ဝါးအဆင်းအရောင်ရှိသော ကြောင်မျက်ရွဲ (မြ) 'ဝေဠုရိယ'၊ ခရုသင်း 'သင်္ခ'၊ ကျောက် (ကျောက်သလင်း) 'သိလာ'၊ သန္တာကျောက် 'ပဝါဠ'၊ ငွေ အသပြာ 'ရဇတ'၊ ရွှေ 'ဇာတရူပ'၊ ပတ္တမြားနီ 'လောဟိတင်္က'၊ ပတ္တမြားပြောက် 'မသာရဂလ္လ'၊ မြက် 'တိဏ'၊ သစ်သား 'ကဋ္ဌ'၊ ကျောက်စရစ် 'သက္ခရ'၊ မြေ 'ဘူမိ'၊ ကျောက် 'ပါသာဏ'၊ တောင် 'ပဗ္ဗတ'၊ (ဤသည်တို့တည်း)။

(ထိုပြဆိုခဲ့ပြီးသည့် ဗဟိဒ္ဓပထဝီဓာတ်တို့မှ) တစ်ပါးလည်းဖြစ်သော အကြင် ပထဝီဓာတ်သည် ရှိသေး၏၊ အပသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'ဗာဟိရ'၊ ခက်မာ၏ 'ကက္ခဠံ'၊ (အတွေ့) ကြမ်း၏ 'ခရိဂတ'၊ ခက်မာ သည်၏ အဖြစ် 'ကက္ခဠတ္တ'၊ ခက်မာသောသဘော 'ကက္ခဠဘာဝ'၊ အပသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'ဗဟိဒ္ဓ'၊ ခန္ဓာ ကိုယ်ကို စွဲ၍ မဖြစ် 'အနုပါဒိန္နံ'။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသောအရာကို အပသန္တာန်၌ ဖြစ်သော 'ဗာဟိရပထဝီဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။

အကြင် အတွင်းသန္တာန်၌ဖြစ်သော 'အဇ္ဈတ္တပထဝီဓာတ်' သည် လည်းကောင်း, အကြင် အပသန္တာန် ၌ ဖြစ်သော 'ဗာဟိရပထဝီဓာတ်' သည် လည်းကောင်း ရှိ၏၊ ထိုပထဝီဓာတ်ကို တစ်ပေါင်းတည်းပြု၍ ရုံးစု၍ အကျဉ်းချုံး၍ ပြသော ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို ပထဝီဓာတ်ဟု ဆိုအပ်၏။

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

၂ - အာပေါဓာတ်

အာပေါဓာတ် ၂-ပါး

၁၇၄။ ထိုဓာတ် ၆-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် ရေဟူသောအမည် ပညတ်ဖြင့် ခေါ်ဝေါ် မှတ်သားအပ်သည့် ဖွဲ့စည်းမှု 'အာဗန္ဓန', ယိုစီးမှု 'ပဂ္ဃရဏ' သဘောဖြစ်သော ရေဓာတ် 'အာပေါဓာတ်' မည်သနည်း။

အာပေါဓာတ်သည် နှစ်ပါးတို့တည်း၊ အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်သော 'အဇ္ဈတ္တအာပေါဓာတ်' သည် ရှိ၏၊ အပသန္တာန်၌ ဖြစ်သော 'ဗာဟိရအာပေါဓာတ်' သည် ရှိ၏။

(က) အဇ္ဈတ္တအာပေါဓာတ်။ ။ထိုအာပေါဓာတ်၂-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်သော 'အဇ္ဈတ္တအာပေါဓာတ်' မည်သနည်း။ (ဏီ။ ပဒ-၉၆၇)

အကြင် အာပေါဓာတ်သည် အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'အဇ္ဈတ္တံ'၊ ကိုယ်ကို စွဲ၍ ဖြစ်၏ 'ပစ္စတ္တံ'၊ (အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်သော ခန္ဓာကိုယ်ကို စွဲ၍ဖြစ်သော ယင်းအာပေါဓာတ်သည်) အရည်ဖြစ်၏ 'အာပေါ'၊ အရည်သဘောသို့ ရောက်၏ 'အာပေါဂတ'၊ အစေးဖြစ်၏ 'သိနေဟ'၊ အစေး၏ အဖြစ်သို့ ရောက်၏ 'သိနေဟဂတ'၊ ရုပ်ကို ဖွဲ့စည်း၏ 'ရူပဗန္ဓနတ္တ'၊ အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'အဇ္ဈတ္တံ'၊ ခန္ဓာကိုယ်ကို စွဲ၍ ဖြစ်၏ 'ဥပါဒိန္န'။ (ဏီ။ ပဒ-၇၂၆)

အဇ္ဈတ္တအာပေါဓာတ် ၁၂-ပါး။ ။ဤအဇ္ဈတ္တအာပေါဓာတ် ဟူသည် အဘယ်အရာတို့နည်း။

သည်းခြေ 'ပိတ္တံ'[၁]၊ သလိပ် 'သေမှံ'၊ ပြည် 'ပုဗ္ဗော'၊ သွေး 'လောဟိတံ'၊ ချွေး 'သေဒေါ'၊ အဆီခဲ 'မေဒေါ'၊ မျက်ရည် 'အဿု'၊ ဆီကြည် 'ဝသာ'[၂]၊ တံတွေး 'ခေဠော'၊ နှပ် 'သိင်္ဃာဏိကာ'၊ အစေး 'လသိကာ'[၃]၊ ကျင်ငယ် 'မုတ္တံ'၊ (ဤသည်တို့တည်း)။

(ထိုပြဆိုခဲ့ပြီးသော အဇ္ဈတ္တအာပေါဓာတ် ၁၂-ပါးတို့မှ) တစ်ပါးလည်းဖြစ်သော အကြင် အာပေါဓာတ်သည် ရှိသေး၏၊ အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'အဇ္ဈတ္တံ'၊ ကိုယ်ကို စွဲ၍ ဖြစ်၏ 'ပစ္စတ္တံ'၊ အရည်ဖြစ်၏ 'အာပေါ'၊ အရည်သဘောသို့ ရောက်၏ 'အာပေါဂတ'၊ အစေးဖြစ်၏ 'သိနေဟ'၊ အစေး၏ အဖြစ်သို့ ရောက်၏ 'သိနေဟဂတ'၊ ရုပ်ကို ဖွဲ့စည်း၏ 'ရူပဗန္ဓနတ္တ'၊ အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'အဇ္ဈတ္တံ'၊ ခန္ဓာကိုယ်ကို စွဲ၍ ဖြစ်၏ 'ဥပါဒိဏ္ဏ'။ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်သော 'အဇ္ဈတ္တ အာပေါဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။

၁။ အဗဒ္ဓသည်းခြေ= တစ်ကိုယ်လုံး ပျံ့နှံ့နေသော သွေး၌ရှိသော အဝါရည်။ ဗဒ္ဓသည်းခြေ= အိမ်ဖြင့် ဖွဲ့သိုထားရှိသော ဝါဖန့်ဖန့် စိမ်းဖန့်ဖန့်ရည် (ခါးသော အရသာ ရှိ၏)။ အဘိ၊ ဠ၊ ၂ ၊ နှာ-၆၁၊ ၂၃၂။

၂။ လက်ဆီ၊ ခြေဆီထွက်သည့် အဆီကြည်မျိုးကို ဆိုလိုသည်။ အဘိ၊ ဠ၊ ၂ ၊ နှာ-၆၃။

၃။ အရိုး ၂-ခု ဆက်သည့်နေရာ၌ ရှိသော အစေး။ အဘိ၊ ဠ၊ ၂။ နှာ-၆၄။

(ခ) ဗာဟိရအာပေါဓာတ်။ ။ထိုအာပေါဓာတ် နှစ်ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် အပသန္တာန်၌ ဖြစ်သော 'ဗာဟိရအာပေါဓာတ်' မည်သနည်း။

အကြင် အာပေါဓာတ်သည် အပသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'ဗာဟိရ'၊ အရည်ဖြစ်၏ 'အာပေါ'၊ အရည်သဘော သို့ ရောက်၏ 'အာပေါဂတ'၊ အစေးဖြစ်၏ 'သိနေဟ'၊ အစေး၏ အဖြစ်သို့ ရောက်၏ 'သိနေဟဂတ'၊ ရုပ်ကို ဖွဲ့စည်း၏ 'ရူပဗန္ဓနတ္တ'၊ အပသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'ဗဟိဒ္ဓ'၊ ခန္ဓာကိုယ်ကို စွဲ၍ မဖြစ် 'အနုပါဒိဏ္ဏ'။

ဤဗာဟိရအာပေါဓာတ်ဟူသည် အဘယ်အရာတို့နည်း။

အမြစ်ရည် 'မူလရသ'၊ ပင်စည်ရည် 'ခန္ဓရသ'၊ အခေါက်ရည် 'တစရသ'၊ အရွက်ရည် 'ပတ္တရသ'၊ အပွင့်ရည် 'ပုပ္ဖရသ'၊ အသီးရည် 'ဖလရသ'၊ နို့ရည် 'ခီရ'၊ နို့ဓမ်း (နို့ချဉ်) 'ဒဓိ'၊ ထောပတ် 'သပ္ပိ'၊ ဆီဥ 'နဝနီတ'၊ ဆီ 'တေလ'၊ ပျားရည် 'မဓု'၊ တင်လဲ 'ဖာဏိတ'၊ မြေ၌တည်သော ရေတို့သည် လည်းကောင်း၊ ကောင်းကင်၌ တည်သော ရေတို့သည်လည်းကောင်း ရှိကုန်၏၊ (ဤသည်တို့တည်း)။

(ဤပြဆိုခဲ့ပြီးသော ဗာဟိရအာပေါဓာတ်တို့မှ) တစ်ပါးလည်းဖြစ်သော အကြင် အာပေါဓာတ်သည် ရှိသေး၏၊ အပသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'ဗာဟိရ'၊ အရည်ဖြစ်၏ 'အာပေါ'၊ အရည်သဘောသို့ ရောက်၏ 'အာပေါဂတ'၊ အစေးဖြစ်၏ 'သိနေဟ'၊ အစေး၏ အဖြစ်သို့ ရောက်၏ 'သိနေဟဂတ'၊ ရုပ်ကို ဖွဲ့စည်း၏ 'ရူပဗန္ဓနတ္တ'၊ အပသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'ဗဟိဒ္ဓ'၊ ခန္ဓာကိုယ်ကိုစွဲ၍ မဖြစ် 'အနုပါဒိဏ္ဏ'။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို အပသန္တာန်၌ဖြစ်သော 'ဗာဟိရအာပေါဓာတ်'ဟု ဆိုအပ်၏။

အကြင် အတွင်းသန္တာန်၌ဖြစ်သော 'အဇ္ဈတ္တအာပေါဓာတ်' သည် လည်းကောင်း, အကြင် အပ သန္တာန်၌ ဖြစ်သော 'ဗာဟိရအာပေါဓာတ်' သည် လည်းကောင်း ရှိ၏၊ ထိုအာပေါဓာတ်ကို တစ်ပေါင်း တည်း ပြု၍ ရုံးစု၍ အကျဉ်းချုံး၍ ပြသော ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို အာပေါဓာတ်ဟု ဆိုအပ်၏။

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

၃ - တေဇောဓာတ်

တေဇောဓာတ် ၂-ပါး

၁၇၅။ ထိုဓာတ် ၆-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် မီးဟူသော အမည်ပညတ်ဖြင့် ခေါ်ဝေါ်မှတ်သားအပ်သည့် ရင့်ကျက်စေမှု 'ပရိပါစန' သဘောဖြစ်သော မီးဓာတ် 'တေဇောဓာတ်' မည်သနည်း။

ဤတေဇောဓာတ်သည် နှစ်ပါးတို့တည်း၊ အတွင်းသန္တာန်၌ဖြစ်သော 'အဇ္ဈတ္တတေဇောဓာတ်'သည် ရှိ၏၊ အပသန္တာန်၌ဖြစ်သော 'ဗာဟိရတေဇောဓာတ်' သည် ရှိ၏။ (ဏီ၊ ပဒ-၉၆၉)

(က) အဇ္ဈတ္တတေဇောဓာတ်။ ။ထိုတေဇောဓာတ် ၂-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်သော 'အဇ္ဈတ္တတေဇောဓာတ်' မည်သနည်း။

အကြင် မီးဟူသော အမည်ပညတ်ဖြင့် ခေါ်ဝေါ် သတ်မှတ်အပ်သည့် ရင့်ကျက်စေမှု 'ပရိပါစန' သဘော ဖြစ်သော မီးဓာတ်သဘော 'တေဇောဓာတ်' သည် အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'အဇ္ဈတ္တံ'၊ ကိုယ်ကို စွဲ၍ ဖြစ်၏ 'ပစ္စတ္တံ'၊ (အတွင်းသန္တာန်၌ဖြစ်သော, ခန္ဓာကိုယ်ကို စွဲ၍ ဖြစ်သော ယင်းတေဇောဓာတ်သည်) လောင်ကျွမ်း ရင့်ကျက်စေခြင်း သဘော ဖြစ်၏ 'တေဇော'၊ လောင်ကျွမ်း ရင့်ကျက်စေသော သဘောသို့ ရောက်၏ 'တေဇောဂတ'၊ အပူငွေ့ ဖြစ်၏ 'ဥသ္မာ'[၁]၊ အပူငွေ့ အဖြစ်သို့ ရောက်၏ 'ဥသ္မာဂတ'၊ ပြင်းထန် ကြမ်းတမ်းသော အပူငွေ့ ဖြစ်၏ 'ဥသုမ'၊ ပြင်းထန်ကြမ်းတမ်းသော အပူငွေ့ အဖြစ်သို့ ရောက်၏ 'ဥသုမဂတ'၊ အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'အဇ္ဈတ္တံ'၊ ခန္ဓာကိုယ်ကို စွဲ၍ ဖြစ်၏ 'ဥပါဒိဏ္ဏ'။

ဤအဇ္ဈတ္တတေဇောဓာတ်ဟူသည် အဘယ်အရာတို့နည်း။ အကြင် တေဇောဓာတ်ဖြင့်လည်း ပူလောင်၏ 'သန္တပ္ပတိ' (သန္တပ္ပနတေဇော)[၂]၊ အကြင် တေဇောဓာတ်ဖြင့်လည်း ဆွေးမြေ့ရင့်ရော်၏ 'ဇိရီယတိ' (ဇိရဏတေဇော)[၃]၊ အကြင် တေဇောဓာတ်ဖြင့်လည်း လောင်ကျွမ်း၏ 'ပရိဍယှတိ' (ဒဟ တေဇော)[၄]၊ စားအပ်, သောက်အပ်, ခဲအပ်, လျက်အပ်သော[၅] အစာသည် အကြင် တေဇောဓာတ်ဖြင့် လည်း ကောင်းစွာ ကြေခြင်းသို့ ရောက်၏ 'ပရိဏာမံ ဂစ္ဆတိ' (ပါစကတေဇော) (ဤသည်တို့တည်း)။

(ဤပြဆိုခဲ့ပြီးသော'အဇ္ဈတ္တတေဇောဓာတ်တို့မှ) တစ်ပါးလည်းဖြစ်သော အကြင်တေဇောဓာတ်သည် ရှိသေး၏၊ အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'အဇ္ဈတ္တံ'၊ ကိုယ်ကို စွဲ၍ဖြစ်၏ 'ပစ္စတ္တံ'၊ လောင်ကျွမ်း ရင့်ကျက်စေ သော သဘော ဖြစ်၏ 'တေဇော'၊ လောင်ကျွမ်း ရင့်ကျက်စေသော သဘောသို့ ရောက်၏ 'တေဇောဂတ'၊ အပူငွေ့ ဖြစ်၏ 'ဥသ္မာ'၊ အပူငွေ့ အဖြစ်သို့ ရောက်၏ 'ဥသ္မာဂတ'၊ ကြမ်းတမ်းပြင်းထန်သော အပူငွေ့ ဖြစ်၏ 'ဥသုမ'၊ ကြမ်းတမ်း ပြင်းထန်သော အပူငွေ့အဖြစ်သို့ ရောက်၏ 'ဥသုမဂတ'၊ အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'အဇ္ဈတ္တံ'၊ ခန္ဓာကိုယ်ကို စွဲ၍ဖြစ်၏ 'ဥပါဒိဏ္ဏ'။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်သော 'အဇ္ဈတ္တတေဇောဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။

၁။ ဥသ္မာတေဇောနှင့် ပါစကတေဇောတို့သည် ကမ္မဇရုပ် ဖြစ်သည်။ ဥသ္မာတေဇောသည် မျှတသော ကိုယ်ငွေ့အပူဓာတ် ဖြစ်သည်၊ ယင်းဖောက်ပြန်သောအခါ ဥသုမ, သန္တပ္ပန, ဒဟတေဇော အဆင့်ဆင့် ဖြစ်ပေါ်လေသည်။

၂။ သန္တပ္ပနတေဇော= တစ်ရက်ခြား, နှစ်ရက်ခြားစသည် အပူတက်၍ ဖျားနာစေသော အပူဓာတ် (တက်ဖျား- ကျဖျား)။

၃။ ဇိရဏတေဇော= ဆံပင်ဖြူစေခြင်း, အရေတွန့်ခြင်း, အိုမင်းရင့်ရော်ခြင်းကို ဖြစ်စေသော အပူ ဓာတ်။

၄။ ဒဟတေဇော= ကယောင်ကတမ်း မြည်တမ်းကာ မူးမေ့လောက်အောင် ဖြစ်စေသော ပြင်းထန် သော အပူဓာတ်။

၅။ အသိတ= စားအပ်သော။ ပီတ= သောက်အပ်သော။ သာယိတ= လျက်အပ်သော။ ခါယိတ= ခဲအပ် (ကိုက်စားအပ်) သော။

(ခ) ဗာဟိရတေဇောဓာတ်။ ။ထိုတေဇောဓာတ် နှစ်ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် အပသန္တာန်၌ ဖြစ်သော 'ဗာဟိရတေဇောဓာတ်' မည်သနည်း။

အကြင် တေဇောဓာတ်သည် အပသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'ဗာဟိရံ'၊ လောင်ကျွမ်း ရင့်ကျက်စေသော သဘော ဖြစ်၏ 'တေဇော'၊ လောင်ကျွမ်း ရင့်ကျက်စေသော သဘောသို့ ရောက်၏ 'တေဇောဂတ'၊ အပူငွေ့ဖြစ်၏ 'ဥသ္မာ'[၁]၊ အပူငွေ့ အဖြစ်သို့ ရောက်၏ 'ဥသ္မာဂတ'၊ ပြင်းထန်ကြမ်းတမ်းသော အပူငွေ့ ဖြစ်၏ 'ဥသုမ'၊ ပြင်းထန်ကြမ်းတမ်းသော အပူငွေ့ အဖြစ်သို့ ရောက်၏ 'ဥသုမဂတ'၊ အပသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'ဗဟိဒ္ဓ'၊ ခန္ဓာကိုယ်ကို စွဲ၍မဖြစ် 'အနုပါဒိန္နံ'။

ဤဗာဟိရတေဇောဓာတ်ဟူသည် အဘယ်အရာတို့နည်း။

ထင်းမီး 'ကဋ္ဌဂ္ဂိ'၊ ကောက်ရိုးမီး 'ပလာလဂ္ဂိ'၊ မြက်မီး 'တိဏဂ္ဂိ'၊ နွားချေးမီး 'ဂေါမယဂ္ဂိ'၊ ဖွဲမီး 'ထုသဂ္ဂိ'၊ အမှိုက်မီး 'သင်္ကာရဂ္ဂိ'၊ မိုးကြိုးလောင်မီး 'ဣန္ဒဂ္ဂိ'၊ မီးလျှံ မီးကျီးခဲအပူ 'အဂ္ဂိသန္တာပ'၊ နေပူ 'သူရိယသန္တာပ'၊ ထင်းပုံ၌ဖြစ်သော အပူ 'ကဋ္ဌသန္နိစယသန္တာပ'၊ မြက်ပုံ၌ဖြစ်သော အပူ 'တိဏသန္နိစယ သန္တာပ'၊ စပါးပုံ၌ ဖြစ်သောအပူ (စပါးငွေ့) 'ဓညသန္နိစယသန္တာပ'၊ ဥစ္စာပုံ၌ဖြစ်သော အပူ 'ဘဏ္ဍသန္နိစယ သန္တာပ'၊ (ဤသည်တို့တည်း။)

(ဤပြဆိုခဲ့ပြီးသော တေဇောဓာတ်မှ) တစ်ပါးလည်းဖြစ်သော အကြင် တေဇောဓာတ်သည် ရှိသေး၏၊ အပသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'ဗာဟိရံ'၊ လောင်ကျွမ်း ရင့်ကျက်စေခြင်း သဘောဖြစ်၏ 'တေဇော'၊ လောင်ကျွမ်း ရင့်ကျက်စေခြင်း သဘော အဖြစ်သို့ ရောက်၏ 'တေဇောဂတ'၊ အပူငွေ့ ဖြစ်၏ 'ဥသ္မာ'၊ အပူငွေ့ အဖြစ်သို့ ရောက်၏ 'ဥသ္မာဂတ'၊ ပြင်းထန်ကြမ်းတမ်းသော အပူငွေ့ ဖြစ်၏ 'ဥသုမ'၊ ပြင်းထန် ကြမ်းတမ်းသော အပူငွေ့ အဖြစ်သို့ ရောက်၏ 'ဥသုမဂတ'၊ အပသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'ဗဟိဒ္ဓ'၊ ခန္ဓာကိုယ်ကို စွဲ၍ မဖြစ် 'အနုပါဒိန္နံ'။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို အပသန္တာန်၌ ဖြစ်သော 'ဗာဟိရတေဇောဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။

အကြင် အတွင်းသန္တာန်၌ဖြစ်သော 'အဇ္ဈတ္တတေဇောဓာတ်' သည် လည်းကောင်း, အကြင် အပသန္တာန်၌ ဖြစ်သော 'ဗာဟိရတေဇောဓာတ်' သည် လည်းကောင်း ရှိ၏၊ ထိုတေဇောဓာတ်ကို တစ်ပေါင်းတည်းပြု၍ ရုံးစု၍ အကျဉ်းချုံး၍ ပြသော ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို မီးဟူသော အမည်ပညတ်ဖြင့် ခေါ်ဝေါ် သတ်မှတ်အပ်သည့် ရင့်ကျက်စေမှု 'ပရိပါစန' သဘောဖြစ်သော မီးဓာတ် 'တေဇောဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။

၁။ ဥသ္မာတေဇောနှင့် ပါစကတေဇောတို့သည် ကမ္မဇရုပ် ဖြစ်သည်။ ဥသ္မာတေဇောသည် မျှတသော ကိုယ်ငွေ့အပူဓာတ် ဖြစ်သည်၊ ယင်းဖောက်ပြန်သောအခါ ဥသုမ, သန္တပ္ပန, ဒဟတေဇော အဆင့်ဆင့် ဖြစ်ပေါ်လေသည်။

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

၄ - ဝါယောဓာတ်

ဝါယောဓာတ် ၂-ပါး

၁၇၆။ ထိုဓာတ် ၆-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် လေဟူသော အမည် ပညတ်ဖြင့် ခေါ်ဝေါ် သတ်မှတ်အပ်သည့် ထောက်ကန် လှုပ်ရှားခြင်း သဘော ဖြစ်သော လေဓာတ် 'ဝါယောဓာတ်' မည်သနည်း။

ဤဝါယောဓာတ်သည် နှစ်ပါးတို့တည်း၊ အတွင်းသန္တာန်၌ဖြစ်သော 'အဇ္ဈတ္တဝါယောဓာတ်' သည် ရှိ၏၊ အပသန္တာန်၌ဖြစ်သော 'ဗာဟိရဝါယောဓာတ်' သည် ရှိ၏။

(က) အဇ္ဈတ္တဝါယောဓာတ်။ ။ထိုဝါယောဓာတ် ၂-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်သော 'အဇ္ဈတ္တဝါယောဓာတ်' မည်သနည်း။

အကြင် ဝါယောဓာတ်သည် အတွင်းသန္တာန် ဖြစ်၏ 'အဇ္ဈတ္တံ၊ ကိုယ်ကိုစွဲ၍ ဖြစ်၏ 'ပစ္စတ္တံ'၊ (အတွင်းသန္တာန်၌ဖြစ်သော, ခန္ဓာကိုယ်ကို စွဲ၍ဖြစ်သော ဝါယောဓာတ်သည်) လှုပ်ရှားမှုသဘော ဖြစ်၏ 'ဝါယော'၊ လှုပ်ရှားမှုသဘောသို့ ရောက်၏ 'ဝါယောဂတ'၊ ရုပ်ကို တွန်းကန်ခြင်းသဘော ဖြစ်၏ 'ရူပထမ္ဘိတတ္တံ၊ အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'အဇ္ဈတ္တံ'၊ ခန္ဓာကိုယ်ကို စွဲ၍ ဖြစ်၏ 'ဥပါဒိဏ္ဏ'။

အဇ္ဈတ္တဝါယောဓာတ် ၁၀-ပါး[၁]**။** ။ဤအဇ္ဈတ္တ ဝါယောဓာတ် ဟူသည် အဘယ်အရာတို့နည်း။ အထက်သို့ ဆန်သောလေ 'ဥဒ္ဓင်္ဂမဝါတ'၊ အောက်သို့ စုန်သောလေ 'အဓောဂမဝါတ'၊ ဝမ်း၌ တည်သော လေ 'ကုစ္ဆိသယဝါတ'၊ အူ၌ တည်သောလေ 'ကောဋ္ဌာသယဝါတ'၊ ကိုယ်အင်္ဂါကြီးငယ်သို့ လျှောက်သော လေ 'အင်္ဂမင်္ဂါနုသာရီဝါတ'၊ ဓားငယ်ကဲ့သို့ ဖြတ်တတ်သောလေ (ပါးရွဲ့ခြင်း ခြေတစ်ဖက် သေသွားခြင်းတည်းဟူသော ကိုယ်လက်အင်္ဂါစသည်တို့ ရွဲ့စောင်းသွားအောင် မလှုပ်နိုင်အောင် ဖြတ်သောလေ) 'သတ္ထကဝါတ'၊ သင်တုန်းဓားကဲ့သို့ နှလုံးသားကို ခွဲသောလေ (လေသင်တုန်း) 'ခုရကဝါတ'၊ နှလုံးသားကို ဆွဲထုတ်သောလေ 'ဥပ္ပလကဝါတ'၊ ဝင်သက်လေ 'အဿာသ'၊ ထွက်သက်လေ 'ပဿာသ'၊ ဤသည်တို့တည်း။

(ဤပြဆိုခဲ့ပြီးသော ဝါယောဓာတ် ၁၀-ပါးတို့မှ) တစ်ပါးလည်းဖြစ်သော အကြင် ဝါယောဓာတ်သည်လည်း ရှိသေး၏။ အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'အဇ္ဈတ္တံ၊ ကိုယ်ကို စွဲ၍ ဖြစ်၏ 'ပစ္စတ္တံ'၊ လှုပ်ရှားမှုသဘော ဖြစ်၏ 'ဝါယော'၊ လှုပ်ရှားမှုသဘောသို့ ရောက်၏ 'ဝါယောဂတ'၊ ရုပ်ကို တွန်းကန်ခြင်းသဘော ဖြစ်၏ 'ရူပထမ္ဘိတတ္တံ၊ အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'အဇ္ဈတ္တံ'၊ ခန္ဓာကိုယ်ကို စွဲ၍ ဖြစ်၏ 'ဥပါဒိဏ္ဏ'။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို အတွင်းသန္တာန်၌ဖြစ်သော 'အဇ္ဈတ္တဝါယောဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။

၁။ ကောဋ္ဌာသ ၄၂-ပါးရေတွက်ရာ၌ အဇ္ဈတ္တဝါယော ၆-မျိုးသာ ရှိသည်။ သတ္ထကဝါတ, ခုရကဝါတ, ဥပ္ပလကဝါတ၊ ဤ ၃-ပါး မပါချေ။ ထို့ပြင် အဿာသ, ပဿာသတို့ကို ပေါင်း၍ ၁-ပါးဟု ရေတွက်သည်။

(ခ) ဗာဟိရဝါယောဓာတ်။ ။ထိုဝါယောဓာတ် ၂-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် အပသန္တာန်၌ ဖြစ်သော 'ဗာဟိရဝါယောဓာတ်' မည်သနည်း။

အကြင် ဝါယောဓာတ်သည် အပသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'ဗာဟိရံ'၊ လှုပ်ရှားမှုသဘော ဖြစ်၏ 'ဝါယော'၊ လှုပ်ရှားမှုသဘောသို့ ရောက်၏ 'ဝါယောဂတ'၊ ရုပ်ကို တွန်းကန်ခြင်းသဘော ဖြစ်၏ 'ရူပထမ္ဘိတတ္တံ၊ အပ သန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'ဗဟိဒ္ဓ'၊ ခန္ဓာကိုယ်ကိုစွဲ၍ မဖြစ် 'အနုပါဒိန္နံ'။

ဤဗာဟိရဝါယောဓာတ်ဟူသည် အဘယ်အရာတို့နည်း။

အရှေ့လေ 'ပုရတ္ထိမဝါတ'၊ အနောက်လေ 'ပစ္ဆိမဝါတ'၊ မြောက်လေ 'ဥတ္တရဝါတ'၊ တောင်လေ 'ဒက္ခိဏဝါတ'၊ မြူပါသောလေ 'သရဇဝါတ'၊ မြူမပါသောလေ 'အရဇဝါတ'၊ လေအေး 'သီတဝါတ'၊ လေပူ 'ဥဏှဝါတ'၊ လေညှင်း 'ပရိတ္တဝါတ'၊ လေပြင်း (လေကြမ်း) 'အဓိမတ္တဝါတ'၊ လေမည်း (လေမုန်တိုင်း) 'ကာဠဝါတ'၊ (ယူဇနာအထက်) ကောင်းကင်၌ တိုက်ခတ်နေသည့် အလွန်ထက်မြက်သော လေကြမ်း 'ဝေရမ္ဘဝါတ'[၁]၊ အတောင်ခတ်လေ 'ပက္ခဝါတ'[၂]၊ ဂဠုံတောင်ခတ်လေ 'သုပဏ္ဏဝါတ'၊ ထမ်းရွက်ယပ်လေ 'တာလဝဏ္ဋဝါတ'၊ နှီးယပ်လေ 'ဝိဓူပနဝါတ'၊ (ဤသည်တို့တည်း)။

(ဤပြဆိုခဲ့ပြီးသော ဗာဟိရဝါယောဓာတ် ၁၀-ပါးတို့မှ) တစ်ပါးလည်းဖြစ်သော အကြင် ဝါယောဓာတ်သည်လည်း ရှိသေး၏။ အပသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'ဗာဟိရံ'၊ ထောက်ကန် လှုပ်ရှားမှုသဘော ဖြစ်၏ 'ဝါယော'၊ ထောက်ကန်လှုပ်ရှားမှု သဘောသို့ ရောက်၏ 'ဝါယောဂတ'၊ ရုပ်ကို တွန်းကန်ခြင်းသဘော ဖြစ်၏ 'ရူပထမ္ဘိတတ္တ'၊ အပသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'ဗာဟိရ'၊ ခန္ဓာကိုယ်ကိုစွဲ၍ မဖြစ် 'အနုပါဒိန္နာ'။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို အပသန္တာန်၌ဖြစ်သော 'ဗာဟိရဝါယောဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။

အကြင်အတွင်းသန္တာန်၌ဖြစ်သော 'အဇ္ဈတ္တဝါယောဓာတ်' သည် လည်းကောင်း, အကြင် အပသန္တာန်၌ ဖြစ်သော 'ဗာဟိရဝါယောဓာတ်' သည် လည်းကောင်း ရှိ၏၊ ထိုဝါယောဓာတ်ကို တစ်ပေါင်းတည်းပြု၍ ရုံးစု၍ အကျဉ်းချုံး၍ ပြသော ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို ဝါယောဓာတ်ဟု ဆိုအပ်၏။

၁။ ဝေရမ္ဘလေ= ကောင်းကင်မှကြည့်လျှင် ကျွန်းကြီးလေးကျွန်းကို ကြာရွက်အရွယ်မျှလောက်သာ မြင်ရသည့် အရပ်၏ အထက်၌ တိုက်ခတ်နေသော လေကြမ်း (နိဒါနဝဂ္ဂသံယုတ်၊ ဝေရမ္ဘသုတ်၊ နှာ-၄၂၈။ သံ၊ ဋ္ဌ၊ ၂၊ နှာ-၁၉၂)။

၂။ ပျံသန်းသည့် ယင်, ငှက် စသောသတ္တဝါတို့ အတောင်ခတ်သောအခါ လှုပ်ရှားသောလေ။

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

၅ - အာကာသဓာတ်

အာကာသဓာတ် ၂-ပါး

၁၇၇။ ထိုဓာတ် ၆-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် ရေးခြစ်၍ မရအပ် မတွေ့ထိ အပ်သော သဘော (ရုပ်တစ်ခုနှင့် တစ်ခု ပိုင်းခြားမှု ဟင်းလင်းသဘော) 'အာကာသဓာတ်' မည်သနည်း။

ဤအာကာသဓာတ်သည် နှစ်ပါးတို့တည်း၊ အတွင်းသန္တာန်၌ဖြစ်သော 'အဇ္ဈတ္တအာကာသဓာတ်' သည် ရှိ၏၊ အပသန္တာန်၌ ဖြစ်သော 'ဗာဟိရအာကာသဓာတ်' သည် ရှိ၏။

(က) အဇ္ဈတ္တအာကာသဓာတ်။ ။ထိုအာကာသဓာတ်နှစ်ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်သော 'အဇ္ဈတ္တအာကာသဓာတ်' မည်သနည်း။

အကြင် အာကာသဓာတ်သည် အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'အဇ္ဈတ္တံ'၊ ကိုယ်ကို စွဲ၍ဖြစ်၏ 'ပစ္စတ္တံ'၊ (အတွင်းသန္တာန်၌ဖြစ်သော ခန္ဓာကိုယ်ကို စွဲ၍ ဖြစ်သော အာကာသဓာတ်သည်) ရေးခြစ်၍ မရအပ်၊ မထိအပ်သော သဘော (ကောင်းကင်) ဖြစ်၏ 'အာကာသ'၊ ရေးခြစ်၍ မရအပ်၊ မတွေ့ထိအပ်သော (ကောင်းကင်) သဘောသို့ ရောက်၏ (အာကာသဂတ)၊ ထိခိုက်၍ မရသော (တွေ့ထိ၍မရသော) သဘောရှိ၏ 'အဃ'၊ ထိခိုက်၍ မရသော သဘောအဖြစ်သို့ ရောက်၏ 'အဃဂတ'၊ ဟင်းလင်းပေါက် ဖြစ်၏ 'ဝိဝရ'၊ ဟင်းလင်းပေါက်အဖြစ်သို့ ရောက်၏ 'ဝိဝရဂတ'၊ အသားအသွေးတို့နှင့် တွေ့ထိ၍ မရသောသဘော (ဟင်းလင်းပြင်) ဖြစ်၏ 'အသမ္ဖုဋ္ဌမံသလောဟိတ'၊ အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'အဇ္ဈတ္တ'၊ ခန္ဓာကိုယ်ကို စွဲ၍ ဖြစ်၏ 'ဥပါဒိဏ္ဏ'။

ဤအဇ္ဈတ္တအာကာသဓာတ် ဟူသည် အဘယ်အရာတို့နည်း။

နားပေါက် 'ကဏ္ဏစ္ဆိဒ္ဒ'၊ နှာခေါင်းပေါက် 'နာသစ္ဆိဒ္ဒ'၊ ခံတွင်းပေါက် 'မုခဒွါရ'၊ အကြင် ခံတွင်းပေါက်ဖြင့်လည်း စားအပ်သော အစာ၊ သောက်အပ်သော အစာ၊ ခဲအပ်သော အစာ၊ လျက်အပ်သော အစာကို မျို၏ (မျိုသွင်းသော လည်ပင်းပေါက်)၊ အကြင် အရပ်၌လည်း စားအပ်သော အစာ၊ သောက်အပ်သော အစာ၊ ခဲအပ်သော အစာ၊ လျက်အပ်သောအစာသည် တည်၏ (ဝမ်းခေါင်းပေါက် အစာအိမ်)၊ အကြင် ဒွါရပေါက်ဖြင့်လည်း စားအပ်သော အစာ၊ သောက်အပ်သောအစာ၊ ခဲအပ်သောအစာ၊ လျက်အပ်သော အစာသည် အောက် အဖို့သို့ ထွက်၏ (ကျင်ကြီးကျင်ငယ် ထွက်ရာအပေါက်များ)။

(ဤဆိုခဲ့ပြီးသော အဇ္ဈတ္တအာကာသဓာတ်တို့မှ) တစ်ပါးလည်းဖြစ်သော အကြင် အဇ္ဈတ္တအာကာသဓာတ်သည် ရှိသေး၏၊ အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'အဇ္ဈတ္တံ'၊ ကိုယ်ကိုစွဲ၍ ဖြစ်၏ 'ပစ္စတ္တံ'၊ ရေးခြစ်၍ မရအပ်သော သဘော (ကောင်းကင်ပြင်) ဖြစ်၏ 'အာကာသ'၊ ရေးခြစ်၍ မရအပ်သော သဘောသို့ ရောက်၏ 'အာကာသဂတ'၊ ထိခိုက်၍ မရသောသဘော (တွေ့ထိ၍ မရသောသဘော) ဖြစ်၏ 'အဃ'၊ ထိခိုက်၍ မရသောသဘော အဖြစ်သို့ ရောက်၏ 'အဃဂတ'၊ ဟင်းလင်းပေါက် ဖြစ်၏ 'ဝိဝရ'၊ ဟင်းလင်းပေါက်အဖြစ်သို့ ရောက်၏ 'ဝိဝရဂတ'၊ အသားအသွေးတို့နှင့် တွေ့ထိ၍မရသော သဘော (ဟင်းလင်းပြင်) ဖြစ်၏ 'မံသလောဟိတအသမ္ဖုဋ္ဌ'၊ အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'အဇ္ဈတ္တံ'၊ ခန္ဓာကိုယ်ကိုစွဲ၍ ဖြစ်၏ 'ဥပါဒိဏ္ဏ'။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို အတွင်းသန္တာန်၌ဖြစ်သော 'အဇ္ဈတ္တအာကာသဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။

(ခ) ဗာဟိရ အာကာသဓာတ်။ ။ ထိုအာကာသဓာတ် ၂-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် အပသန္တာန်၌ ဖြစ်သော 'ဗာဟိရအာကာသဓာတ်' မည်သနည်း။

အကြင် အာကာသဓာတ်သည် အပသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'ဗာဟိရ'၊ ရေးခြစ်၍ မရအပ်သော သဘော (ကောင်းကင်ပြင်) ဖြစ်၏ 'အာကာသ'၊ ရေးခြစ်၍ မရအပ်သော သဘောသို့ ရောက်၏ 'အာကာသဂတ'၊ ထိခိုက်၍ မရသော (တွေ့ထိ၍မရသော) သဘောဖြစ်၏ 'အဃ'၊ ထိခိုက်၍ မရသော သဘောအဖြစ်သို့ ရောက်၏ 'အဃဂတ'၊ ဟင်းလင်း ပေါက်ဖြစ်၏ 'ဝိဝရ'၊ ဟင်းလင်းပေါက် အဖြစ်သို့ ရောက်၏ 'ဝိဝရဂတ'၊ မဟာဘုတ်လေးပါးတို့နှင့် တွေ့ထိ၍ မရသော သဘောဖြစ်၏ 'စတုမဟာဘူတအသမ္ဖုဋ္ဌ'၊ အပသန္တာန်၌ ဖြစ်၏ 'ဗဟိဒ္ဓ'၊ ခန္ဓာကိုယ်ကိုစွဲ၍ မဖြစ် 'အနုပါဒိဏ္ဏ'။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို အပသန္တာန်၌ဖြစ်သော 'ဗာဟိရအာကာသဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။ အကြင် အတွင်းသန္တာန်၌ဖြစ်သော 'အဇ္ဈတ္တအာကာသဓာတ်' သည် လည်းကောင်း, အကြင် အပသန္တာန် ၌ ဖြစ်သော 'ဗာဟိရအာကာသဓာတ်' သည် လည်းကောင်း ရှိ၏၊ ထိုအာကာသဓာတ်ကို တစ်ပေါင်း တည်း ပြု၍ ရုံးစု၍ အကျဉ်းချုံး၍ ပြသော ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို အာကာသဓာတ်ဟု ဆိုအပ်၏။

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

၆ - ဝိညာဏဓာတ်

ဝိညာဏဓာတ် ၆-ပါး

၁၇၈။ ထိုဓာတ် ၆-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် သိမှုသဘော 'ဝိညာဏဓာတ်' မည်သနည်း။

မြင်သိစိတ်သဘာဝ 'စက္ခုဝိညာဏဓာတ်'၊ ကြားသိစိတ်သဘာဝ 'သောတဝိညာဏဓာတ်'၊ နံသိစိတ်သဘာဝ 'ဃာနဝိညာဏဓာတ်'၊ လျက် သိစိတ်သဘာဝ 'ဇိဝှါဝိညာဏဓာတ်'၊ ထိသိစိတ်သဘာဝ 'ကာယဝိညာဏဓာတ်'၊ ကြံသိစိတ်သဘာဝ 'မနောဝိညာဏဓာတ်'၊ (ဤသည်တို့တည်း)။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို သိမှုသဘော 'ဝိညာဏဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။

ဤသည်တို့ကား ဓာတ်ခြောက်ပါးတို့တည်း။

တစ်နည်း ဓာတ် (၆)ပါး

၁၇၉။ ထိုမှတစ်ပါးလည်း (တစ်နည်းအားဖြင့်ဆိုသော်) ဓာတ်ခြောက်ပါးတို့ကား ချမ်းသာမှုသဘော 'သုခဓာတ်'၊ ဆင်းရဲမှုသဘော 'ဒုက္ခဓာတ်'၊ ဝမ်းမြောက်မှုသဘော 'သောမနဿဓာတ်'၊ နှလုံးမသာမှုသဘော 'ဒေါမနဿဓာတ်'၊ လျစ်လျူရှုမှု (အလယ်အလတ်ခံစားမှု) သဘော 'ဥပေက္ခာဓာတ်'၊ အမှန်ကို မသိမှုသဘော 'အဝိဇ္ဇာဓာတ်' တို့တည်း။

(၁) သုခဓာတ် ၁၈၀။ ထိုဓာတ်ခြောက်ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် ချမ်းသာမှုသဘော 'သုခဓာတ်' မည်သနည်း။

အကြင် ကိုယ်၌ ဖြစ်သော သာယာမှု 'ကာယိကသာတ'၊ ကိုယ်၌ ဖြစ်သော ချမ်းသာမှု 'ကာယိကသုခ'၊ ကိုယ်၌ တွေ့ထိမှုကြောင့်ဖြစ်သော သာယာမှု 'ကာယသမ္ဖဿဇာသာတ'၊ ကိုယ်၌ တွေ့ထိမှုကြောင့်ဖြစ်သော ချမ်းသာ ခံစားမှု 'ကာယသမ္ဖဿဇာသုခဝေဒနာ' သည် ရှိ၏။ ကိုယ်၌ တွေ့ထိမှုကြောင့်ဖြစ်သော သာယာခြင်း 'ကာယသမ္ဖဿဇာသာတ'၊ ကိုယ်၌ တွေ့ထိမှုကြောင့်ဖြစ်သော ချမ်းသာသော ခံစားခြင်း 'ကာယသမ္ဖဿဇာ သုခဝေဒနာ' သည် ရှိ၏။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို ချမ်းသာမှုသဘော 'သုခဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။ (ဏီ၊ ပဒ-၄၄၅)

(၂) ဒုက္ခဓာတ်။ ။ ထိုဓာတ် ၆-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် ဆင်းရဲမှုသဘော 'ဒုက္ခဓာတ်' မည်သနည်း။

အကြင် ကိုယ်၌ဖြစ်သော မသာယာမှု 'ကာယိက အသာတ'၊ ကိုယ်၌ဖြစ်သော ဆင်းရဲမှု 'ကာယိကဒုက္ခ'၊ ကိုယ်၌ တွေ့ထိမှုကြောင့်ဖြစ်သော မသာယာမှု 'ကာယသမ္ဖဿဇာ အသာတ'၊ ကိုယ်၌ တွေ့ထိမှုကြောင့် ဖြစ်သော ဆင်းရဲခံစားမှု 'ကာယသမ္ဖဿဇာ ဒုက္ခဝေဒနာ'သည် ရှိ၏။ ကိုယ်၌ တွေ့ထိမှုကြောင့်ဖြစ်သော မသာယာခြင်း 'ကာယသမ္ဖဿဇာ အသာတ'၊ ကိုယ်၌ တွေ့ထိမှုကြောင့်ဖြစ်သော ဆင်းရဲ ခံစားခြင်း 'ကာယသမ္ဖဿဇာ ဒုက္ခဝေဒနာ' သည် ရှိ၏။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို ဆင်းရဲမှုသဘော 'ဒုက္ခဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။ (ဏီ၊ ပဒ-၅၅၉)

(၃)သောမနဿဓာတ်။ ။ ထိုဓာတ် ၆-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် ဝမ်းမြောက်မှု (စိတ်ချမ်းသာမှု, စိတ်နှလုံးသာယာမှု) သဘော 'သောမနဿဓာတ်' မည်သနည်း။

အကြင် စိတ်၌ဖြစ်သော သာယာမှု 'စေတသိက သာတ'၊ စိတ်၌ဖြစ်သော ချမ်းသာမှု 'စေတသိက သုခ'၊ စိတ်၌ တွေ့ထိမှုကြောင့်ဖြစ်သော သာယာမှု 'စေတောသမ္ဖဿဇာ သာတ'၊ စိတ်၌ တွေ့ထိမှုကြောင့် ဖြစ်သော ချမ်းသာခံစားမှု 'စေတောသမ္ဖဿဇာ သုခဝေဒနာ' သည် ရှိ၏။ စိတ်၌ တွေ့ထိမှုကြောင့် ဖြစ်သော သာယာခြင်း 'စေတောသမ္ဖဿဇာ သာတ'၊ စိတ်၌ တွေ့ထိမှုကြောင့်ဖြစ်သော ချမ်းသာခံစားခြင်း 'စေတောသမ္ဖဿဇာ သုခဝေဒနာ' သည် ရှိ၏။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို ဝမ်းမြောက်မှု (စိတ်ချမ်းသာမှု, စိတ်နှလုံးသာယာမှု) သဘော 'သောမနဿဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။

(၄) ဒေါမနဿဓာတ်။ ။ ထိုဓာတ် ၆-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် နှလုံးမသာယာမှု (စိတ်မချမ်းသာမှု) သဘော 'ဒေါမနဿဓာတ်' မည်သနည်း။

အကြင်စိတ်၌ဖြစ်သော (စိတ်၌မှီ၍ဖြစ်သော) မသာယာမှု 'စေတသိက အသာတ'၊ စိတ်၌ဖြစ်သော ဆင်းရဲမှု 'စေတသိကဒုက္ခ'၊ စိတ်၌ တွေ့ထိမှုကြောင့် ဖြစ်သော မသာယာမှု 'စေတောသမ္ဖဿဇာ အသာတ'၊ စိတ်၌ တွေ့ထိမှုကြောင့်ဖြစ်သော ဆင်းရဲခံစားမှု 'စေတောသမ္ဖဿဇာ ဒုက္ခဝေဒနာ' သည် ရှိ၏။ စိတ်၌ တွေ့ထိမှုကြောင့်ဖြစ်သော မသာယာမှု 'စေတောသမ္ဖဿဇာ အသာတ'၊ ဇာိတ်၌ တွေ့ထိမှုကြောင့် ဖြစ်သော ဆင်းရဲခံစားခြင်း 'စေတောသမ္ဖဿဇာ ဒုက္ခဝေဒနာ' သည် ရှိ၏။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို စိတ်နှလုံး မသာယာမှုသဘော 'ဒေါမနဿဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။ (ဇာ၊ ပဒ-၄၁၅၊ ၄၁၇)

(၅) ဥပေက္ခာဓာတ်။ ။ထိုဓာတ် ၆-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် လျစ်လျူရှုမှု (အလယ်အလတ် ခံစားမှု) သဘော 'ဥပေက္ခာဓာတ်' မည်သနည်း။

အကြင် စိတ်၌ဖြစ်သော သာယာခြင်းလည်း မဟုတ် မသာယာခြင်းလည်း မဟုတ်သော ခံစားမှု 'စေတသိကနေဝသာတနာသာတ'၊ ဇာိတ်၌ တွေ့ထိမှုကြောင့်ဖြစ်သော (စိတ်နှင့်ယှဉ်သော အတွေ့ကြောင့် ဖြစ်သော) ဆင်းရဲလည်း မဟုတ် ချမ်းသာလည်း မဟုတ်သော ခံစားမှု 'အဒုက္ခမသုခဝေဒနာ'၊ စိတ်၌ တွေ့ထိမှုကြောင့် ဖြစ်သော ဆင်းရဲလည်း မဟုတ် ချမ်းသာလည်း မဟုတ်သော ခံစားမှု 'အဒုက္ခမသုခဝေဒနာ' သည် ရှိ၏။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသောသဘောကို လျစ်လျူရှုမှုသဘော 'ဥပေက္ခာဓာတ်'ဟု ဆိုအပ်၏။ (ဇာ၊ ပဒ-၄၃၃)

(၆) အဝိဇ္ဇာဓာတ်။ ။ ထိုဓာတ် ၆-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် (အမှန်ကို) မသိမှုသဘော 'အဝိဇ္ဇာဓာတ်' မည်သနည်း။

အကြင် မသိခြင်းသဘော 'အညာဏ'၊ (အမှန်တရားကို) မမြင်ခြင်းသဘော 'အဒဿန'၊ (ရှေ့ရှု တွေ့မြင် ရောက်ရှိနေသည့် အမှန်တရားကိုပင်) ထိုးထွင်း၍ မသိတတ်သောသဘော 'အနဘိသမယ'၊ (အမှန်တရားအား) လျော်စွာ မသိတတ်သောသဘော 'အနနုဗောဓ'၊ (အနိစ္စစသည်ဖြင့်) မသိတတ်သော သဘော (မှားယွင်းစွာ သိတတ်သောသဘော) 'အသမ္ဗောဓ'၊ (သစ္စာလေးပါးအမှန်တရားကို) ထိုးထွင်း၍ မသိခြင်းသဘော 'အပ္ပဋိဝေဓ'၊ (အနိစ္စစသည်ဖြင့်) မယူတတ်သော သဘော 'အသံဂါဟဏ'၊ (အမှန် တရားကို) သက်ဝင်၍ မယူတတ်သော သဘော (အနိစ္စစသည်ဖြင့် သက်ဝင်၍ မထင်မြင်နိုင်သော သဘော) 'အပရိယောဂါဟန'၊ ညီညီညွတ်ညွတ် မရှုတတ်သော (အနိစ္စစသည်ကို နိစ္စစသည်ဟု မညီ မညွတ် ရှုတတ်သော) သဘော 'အသမပေက္ခန'၊ (အမှန်သဘောကို သုံးသပ်၍ မရှုတတ်) မဆင်ခြင်တတ် သောသဘော 'အပစ္စဝေက္ခဏ'[၁]၊ (အမှန်တရားကို) မျက်မှောက် မပြုတတ်သော သဘော (အကောင်း အဆိုးကို မဝေခွဲတတ် သောသဘော) 'အပစ္စက္ခကမ္မ'၊ (စိတ်၏) ဖြူစင်သန့်ရှင်းမှုကို ဖျက်ဆီးကြောင်း သဘော 'ဒုမ္မေဇ္ဈ'၊ လူမိုက်ဖြစ်ကြောင်း သဘော 'ဗာလျ'၊ ကောင်းစွာ အပြားအားဖြင့် (ခွဲခွဲခြားခြား) မသိတတ်သော သဘော 'အသမ္ပဇည'၊ (အမှန်တရား၌) တွေဝေခြင်းသဘော 'မောဟ'၊ ပြင်းစွာ တွေဝေ ခြင်းသဘော 'ပမောဟ'၊ ထက်ဝန်းကျင် (တရားအားလုံး၌) တွေဝေခြင်းသဘော 'သမ္မောဟ'၊ ဦးအပ်သည် ကို မသိခြင်း (သစ္စာ လေးပါးကို မသိခြင်း) သဘော 'အဝိဇ္ဇာ'၊ (ဝဋ်ဆင်းရဲ၌) နစ်မြုပ်စေတတ်သော မသိမှုသဘော 'အဝိဇ္ဇောဃ'[၂]၊ (ဝဋ်ဆင်းရဲ၌) တွယ်ကပ် ပူးယှဉ်စေတတ်သော မသိမှုသဘော 'အဝိဇ္ဇာ ယောဂ'၊ အစဉ်ကိန်းဝပ်တတ်သော မသိမှုသဘော 'အဝိဇ္ဇာနုသယ'၊ မသိမှု 'အဝိဇ္ဇာ' တို့ ထကြွ သောင်းကျန်း နှိပ်စက်ခြင်းသဘော 'အဝိဇ္ဇာပရိယုဋ္ဌာန'၊ (စီးပွါးချမ်းသာသို့ မရောက်နိုင်အောင် ပိတ်ပင် တတ်သဖြင့်) တံခါးကျည် (မင်းတုတ်) နှင့်တူသော မသိမှုသဘော 'အဝိဇ္ဇာလင်္ဂီ'၊ အကုသိုလ်တို့၏ အခြေ အမြစ် ဖြစ်သော တွေဝေမှု 'မောဟအကုသလမူလ' သည် (ရှိ၏)။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို (အမှန်ကို) မသိမှုသဘော 'အဝိဇ္ဇာဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။

ဤသည်တို့ကား ဓာတ်ခြောက်ပါးတို့တည်း။

၁။ ပစ္စဝေက္ခဏ= (ပတိ+အဝ+ဣက္ခဏ) (ပတိ= တဖန်, စွဲ၍, ရှေ့ရှု။ အဝ= သက်ဝင်၍။ ဣက္ခဏ= ရှုခြင်း)။

၂။ ဩဃ= (ဩ= ဖိ၍။ ဃ= သတ်ခြင်း) နစ်မြုပ်စေသည်။

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

တစ်နည်း ဓာတ် ၆-ပါး

၁၈၁။ ထိုမှတစ်ပါးလည်း (တစ်နည်းအားဖြင့်ဆိုသော်) ဓာတ်ခြောက်ပါးတို့ကား (၁) ကာမဂုဏ် ငါးပါးတို့၌ လိုချင်တပ်မက်မှုသဘော 'ကာမဓာတ်'၊ (၂) ပျက်စီးစေလိုမှုသဘော 'ဗျာပါဒဓာတ်'၊ (၃) နှိပ်စက် ညှဉ်းဆဲလိုမှုသဘော 'ဝိဟိံသဓာတ်'၊ (၄) ကာမဂုဏ်ငါးပါးတို့မှ ထွက်မြောက်လိုမှုသဘော 'နေက္ခမ္မဓာတ်'၊ (၅) မပျက်စီးစေလိုမှုသဘော 'အဗျာပါဒဓာတ်' (မေတ္တာ)၊ (၆) မနှိပ်စက် မညှင်းဆဲလိုမှုသဘော 'အဝိဟိံသဓာတ်' (ကရုဏာ) တို့တည်း။[၁]

၁။ အကုသလဝိတက် ၃-ပါး (မိစ္ဆာသင်္ကပ္ပ) နှင့် ကုသလဝိတက် ၃-ပါး (သမ္မာသင်္ကပ္ပ) ပင် ဖြစ်သည်။ အကုသလဝိတက် ၃-ပါး = (၁) ကာမဓာတ်= ကာမဝိတက်၊ (၂) ဗျာပါဒဓာတ်= ဗျာပါဒဝိတက်၊ (၃) ဝိဟိံသဓာတ်= ဝိဟိံသဝိတက်။

ကုသလ ဝိတက်၃-ပါး= (၄) နေက္ခမ္မဓာတ်= နေက္ခမ္မဝိတက်၊ (၅) အဗျာပါဒဓာတ်= အဗျာပါဒဝိတက်၊ (၆) အဝိဟိံသဓာတ်= အဝိဟိံသဝိတက်။

(၁) ကာမဓာတ် ၁၈၂။ ထိုဓာတ်ခြောက်ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် ကာမဂုဏ်ငါးပါးတို့၌ လိုချင်မှုသဘော 'ကာမဓာတ်' မည်သနည်း။

ကာမဂုဏ် ငါးပါးတို့နှင့်စပ်သော ကြံစည်မှု 'တက္က'၊ အထူးကြံစည်မှု 'ဝိတက္က'၊ ပြင်းစွာ ကြံစည်မှု 'သင်္ကပ္ပ'၊ အာရုံသို့ မြဲမြံစွာ ရောက်စေမှု 'အပ္ပနာ'၊ အာရုံသို့ မြဲမြံစွာ အထူးရောက်စေမှု 'ဗျပ္ပနာ'၊ စိတ်ကို အာရုံသို့ ရှေးရှုတင်ပေးမှု 'စေတသောအဘိနိရောပနာ'၊ မှားယွင်းစွာ ကြံစည်မှု 'မိစ္ဆာသင်္ကပ္ပ' သည် ရှိ၏၊ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို ကာမဂုဏ်ငါးပါးတို့၌ လိုချင်မှုသဘော 'ကာမဓာတ်' (ကာမဝိတက်)ဟု ဆိုအပ်၏။

အောက်အဖို့အားဖြင့် အဝီစိငရဲကို ပိုင်းခြား အဆုံးပြုထား၍ (အဝီစိငရဲကို အောက်ဆုံးထား၍) အထက်အဖို့အားဖြင့် ပရနိမ္မိတဝသဝတ္တီ နတ်ပြည်ကို အတွင်းပြု၍ (ပရနိမ္မိတဝသဝတ္တီနတ်ပြည်ကို အထက်ဆုံးထား၍) ဤ (အောက်ဆုံး အထက်ဆုံး ဘုံ၂ခုနှင့်တကွ ယင်းဘုံ ၂-ခု) အတွင်းဘုံတို့၌ ကျင်လည် သက်ဝင်၍ ဖြစ်တတ်သော, ဤဘုံတို့၌ အကျုံးဝင်သော အကြင်ခန္ဓာ, အာယတန, ဓာတ် သည် ရှိ၏၊ ရုပ်၊ ခံစားမှု 'ဝေဒနာ'၊ မှတ်သားမှု 'သညာ'၊ ပြုပြင်မှု 'သင်္ခါရ'၊ အထူးသိမှု (စိတ်) 'ဝိညာဏ်' သည် ရှိ၏။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော တရားတို့ကို ကာမဓာတ်ဟု ဆိုအပ်၏ (ကာမ ၁၁-ဘုံ၌ ကျင်လည်သက်ဝင်သော ခန္ဓာ ၅-ပါး, အာယတန, ဓာတ်အားလုံးသည် ကာမဓာတ် ဖြစ်သည်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၂၈၇)

(၂) ဗျာပါဒဓာတ်။ ။ထိုဓာတ် ခြောက်ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် ပျက်စီးစေလိုမှု သဘော 'ဗျာပါဒဓာတ်' မည်သနည်း။

ပျက်စီးစေလိုမှုနှင့် စပ်သော ကြံစည်မှု 'တက္က'၊ အထူးကြံစည်မှု 'ဝိတက္က'။ပ။ မှားယွင်းစွာ ကြံစည်မှု 'မိစ္ဆာသင်္ကပ္ပ' သည် ရှိ၏၊ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို ပျက်စီးစေလိုမှု သဘော 'ဗျာပါဒဓာတ်' (ဗျာပါဒဝိတတ်)ဟု ဆိုအပ်၏။

တစ်နည်းကား (တစ်နည်းအားဖြင့်ဆိုသော်) ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်းအကြောင်း (ဒေါသဖြစ်ကြောင်း)[၁] ဆယ်ပါး တို့ကြောင့် စိတ်၏ ရန်ငြိုးဖွဲ့မှု (အမျက်ထွက်မှု, စိတ်ကို ပျက်စီးစေမှု, ညှင်းဆဲမှု) 'အာဃာတ'၊ လွန်စွာ ရန်ငြိုးဖွဲ့မှု 'ပဋိဃာတ'၊ (အာရုံ၌) ထိပါးမှု (မုန်းထားမှု) 'ပဋိဃ'၊ လွန်စွာဆန့်ကျင်မှု 'ပဋိဝိရောဓ'၊ စိတ်ဆိုးခြင်း (အမျက်ထွက်ခြင်း) 'ကောပ'၊ လွန်စွာစိတ်ဆိုးခြင်း (လွန်စွာအမျက်ထွက်ခြင်း) 'ပကောပ'၊ အလွန်ပြင်းစွာ စိတ်ဆိုးခြင်း (အလွန်ပြင်းစွာ အမျက်ထွက်ခြင်း) 'သမ္ပကောပ'၊ ဖျက်ဆီးပြစ်မှားခြင်း 'ဒေါသ'၊ လွန်စွာဖျက်ဆီး ပြစ်မှားခြင်း 'ပဒေါသ'၊ အလွန်ပြင်းစွာ ဖျက်ဆီးပြစ်မှားခြင်း 'သမ္ပဒေါသ'၊ စိတ်၏ ဖောက်ပြန်ခြင်း 'စိတ္တဿဗျာပတ္တိ'၊ စိတ်၏ ပျက်စီးခြင်း သဘော 'မနောပဒေါသ'၊ အမျက်ထွက်ခြင်း 'ကောဓ'၊ အမျက်ထွက်ပုံ အခြင်းအရာ 'ကုဇ္ဈနာ'၊ အမျက်ထွက်တတ်သူ၏ အဖြစ် 'ကုဇ္ဈိတတ္တ'၊ ဖျက်ဆီး ပြစ်မှားခြင်း သဘော 'ဒေါသ'၊ ဖျက်ဆီးပြစ်မှားပုံ အခြင်းအရာ 'ဒုဿနာ'၊ ဖျက်ဆီးပြစ်မှားတတ်သူ၏ အဖြစ် 'ဒုဿိတတ္တ'၊ ဖောက်ပြန် ပျက်စီးခြင်းသဘော 'ဗျာပတ္တိ'[၂]၊ ဖောက်ပြန်ပျက်စီးပုံ အခြင်းအရာ 'ဗျာပဇ္ဇနာ'၊ ဖောက်ပြန် ပျက်စီးတတ်သူ၏အဖြစ် 'ဗျာပဇ္ဇိတတ္တ'[၃]၊ ဆန့်ကျင်မှု 'ဝိရောဓ'၊ လွန်စွာဆန့်ကျင်မှု 'ပဋိဝိရောဓ'၊ ကြမ်းတမ်းသူ၏အဖြစ် (ကြမ်းတမ်းမှု) 'စဏ္ဍိက္က'၊ ကောင်းမွန် ပြည့်စုံစွာ မပြောဆိုနိုင်ခြင်း (မကောင်းသဖြင့် ပြောဆိုခြင်း) 'အသုရောပ'၊ စိတ်၏ မိမိပကတိစိတ် မဟုတ်သည်၏ အဖြစ် (စိတ်တိုင်း မကျသည်၏ အဖြစ်, ဝမ်းမြောက်ခြင်း မရှိသည်၏ အဖြစ်) 'အနတ္တမနတာစိတ္တဿ' သည် (ရှိ၏)။

ရန်ငြိုးဖွဲ့ကြောင်း = ဒေါသဖြစ်ကြောင်း ၁၀-ပါး

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို ပျက်စီးစေလိုမှုသဘော 'ဗျာပါဒဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏ (ဒေါသ)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၂၃၇)

(၃) ဝိဟိံသဓာတ်။ ။ ထိုဓာတ်ခြောက်ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် နှိပ်စက်ညှဥ်းဆဲမှုသဘော 'ဝိဟိံသဓာတ်' မည်သနည်း။

ညှဥ်းဆဲခြင်းနှင့် စပ်သော ကြံစည်မှု 'တက္က'၊ အထူးကြံစည်မှု 'ဝိတက္က'။ပ။ မှားယွင်းစွာ ကြံစည်မှု 'မိစ္ဆာသင်္ကပ္ပ'သည် ရှိ၏။ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို နှိပ်စက်ညှဥ်းဆဲမှုသဘော 'ဝိဟိံသဓာတ်' (ဝိဟိံသဝိတက်)ဟု ဆိုအပ်၏။

ဤလောက၌ အချို့သူသည် လက်ဖြင့် လည်းကောင်း, ခဲဖြင့် လည်းကောင်း, တုတ်ဖြင့် လည်းကောင်း, (ဓားလှံစသော) လက်နက်ဖြင့် လည်းကောင်း, ကြိုးဖြင့် လည်းကောင်း တစ်ခုခုဖြင့် သတ္တဝါတို့ကို ညှဥ်းဆဲ၏၊ ဤသို့ သဘောရှိသော အကြင် နှိပ်စက်မှု 'ဟေဌနာ'၊ လွန်စွာနှိပ်စက်မှု 'ဝိဟေဌနာ'၊ ညှဥ်းဆဲမှု 'ဟိံသနာ'၊ အထူးညှဥ်းဆဲမှု 'ဝိဟိံသနာ'၊ ခြုတ်ခြယ်မှု 'ရောသနာ'၊ လွန်စွာခြုတ်ခြယ်မှု 'ဝိရောသနာ'၊ သူတစ်ပါးတို့ကို ညှဥ်းဆဲသတ်ဖြတ်မှု 'ပရူပဃာတ' သည် ရှိ၏။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို နှိပ်စက်ညှဥ်းဆဲမှု သဘော 'ဝိဟိံသဓာတ်' (ဝိဟိံသဝိတက်)ဟု ဆိုအပ်၏။

၁။ (၁) ငါ့ကို အကျိုးမဲ့ဖြစ်အောင် မကြီးပွားအောင် သူပြုကျင့်ခဲ့ပြီဟု ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း, ဒေါသဖြစ်ခြင်း၊ (၂) ငါ့ကို အကျိုးမဲ့ ဖြစ်အောင် မကြီးပွါးအောင် သူပြုကျင့်နေဆဲ-ဟု ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း, ဒေါသဖြစ်ခြင်း၊ (၃) ငါ့ကို အကျိုးမဲ့ ဖြစ်အောင် မကြီးပွါးအောင် သူပြုကျင့်လတ္တံ့ဟု ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း, ဒေါသဖြစ်ခြင်း၊ (၄) ငါချစ်ခင်သော သူကို အကျိုးမဲ့ ဖြစ်အောင် မကြီးပွါးအောင် သူပြုကျင့်ခဲ့ပြီဟု ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း, ဒေါသဖြစ်ခြင်း၊ (၅) ငါချစ်ခင်သော သူကို အကျိုးမဲ့ ဖြစ်အောင် မကြီးပွါးအောင် သူပြုကျင့်နေဆဲ-ဟု ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း, ဒေါသဖြစ်ခြင်း၊ (၆) ငါချစ်ခင်သော သူကို အကျိုးမဲ့ ဖြစ်အောင် မကြီးပွါးအောင် သူပြုကျင့်လတ္တံ့-ဟု ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း, ဒေါသဖြစ်ခြင်း၊ (၇) ငါမုန်းသော သူကို အကျိုးရှိ အောင် ကြီးပွားအောင် သူပြုကျင့်ခဲ့ပြီဟု ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း, ဒေါသဖြစ်ခြင်း၊ (၈) ငါမုန်းသော သူကို အကျိုးရှိအောင် ကြီးပွါးအောင် သူပြုကျင့်နေဆဲ-ဟု ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း, ဒေါသဖြစ်ခြင်း၊ (၉) ငါမုန်းသော သူကို အကျိုးရှိအောင် ကြီးပွါး အောင် သူပြုကျင့်လတ္တံ့-ဟု ရန်ငြိုးဖွဲ့ခြင်း, ဒေါသဖြစ်ခြင်း၊ (၁၀) မိုးအလွန်ရွာလျှင် မိုးကလဲရွာလိုက်တာ စသည့်ဖြင့် အကြောင်းအရာ မဟုတ်သည်၌ စိတ်ဆိုး အမျက်ထွက်ခြင်း၊ အဘိ-၁၊ နှာ-၂၁၆။ အဘိ-၂။ နှာ-၄၀၅။ အဘိ၊ ဋ္ဌ၊ ၁၊ နှာ-၃၉၉။ အာဃာတ ဝတ္ထုဆယ်ပါး (ဇာ၊ ပဒ-၁၂၃၇၊ နှာ၂၄၄)

၂။ ဗျာပတ္တိ= (ဝိ= ဖောက်ပြန်ခြင်း။ အာပတ္တိ= ရောက်ခြင်း) ဖောက်ပြန်ခြင်းသို့ရောက်ခြင်း။

၃။ "ဗျာပဇ္ဇိတတ္တ'ပုဒ်မှာ ဤကျမ်း၌ ကျကျန်နေခဲ့သည်၊ ဓမ္မသင်္ဂဏီ နှာ-၂၁၆ ၌ ပါရှိသဖြင့် ထည့်သွင်း ပြန်ဆိုလိုက်သည်။

(၄) နေက္ခမ္မဓာတ်။ ။ ထိုဓာတ်ခြောက်ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် ကာမဂုဏ် ငါးပါးတို့မှ ထွက်မြောက်လိုမှုသဘော 'နေက္ခမ္မဓာတ်' မည်သနည်း။

ကာမဂုဏ်ငါးပါးတို့မှ ထွက်မြောက်လိုမှုနှင့် စပ်သော ကြံစည်မှု 'တက္က'၊ အထူးကြံစည်မှု 'ဝိတက္က'။ပ။ ကောင်းစွာ ကြံစည်မှု 'သမ္မာသင်္ကပ္ပ' သည် ရှိ၏။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို ကာမဂုဏ်ငါးပါးတို့မှ ထွက်မြောက်လိုမှု သဘော 'နေက္ခမ္မဓာတ်' (နေက္ခမ္မဝိတက်) ဟု ဆိုအပ်၏။ (တစ်နည်းကား-တစ်နည်းဆိုသော်) အပြစ် မရှိမှု၍ ကောင်းကျိုးကို ပေးတတ်သော 'ကုသလဓမ္မ' ကုသိုလ်တရား အလုံးစုံတို့သည်လည်း ကာမဂုဏ် ငါးပါးတို့မှ ထွက်မြောက်လိုမှု သဘော 'နေက္ခမ္မဓာတ်' မည်၏။

(၅) အဗျာပါဒခာတ်။ ။ ထိုခာတ် ခြောက်ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် မပျက်စီးစေလိုမှုသဘော 'အဗျာပါဒခာတ်' မည်သနည်း။

မပျက်စီးစေလိုမှုနှင့် စပ်သော ကြံစည်မှု 'တက္က'၊ အထူးကြံစည်မှု 'ဝိတက္က'။ပ။ ကောင်းစွာ ကြံစည်မှု 'သမ္မာသင်္ကပ္ပ' သည် ရှိ၏။ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို မပျက်စီးစေလိုမှု သဘော 'အဗျာပါဒခာတ်' (အဗျာပါဒဝိတက်) ဟု ဆိုအပ်၏။

(တစ်နည်းကား- တစ်နည်းဆိုသော်) သတ္တဝါတို့၌ အကြင် ချစ်ခင်မှု 'မေတ္တိ'၊ ချစ်ခင်ပုံ အခြင်းအရာ 'မေတ္တာယနာ'၊ ချစ်ခင်တတ်သူ၏ အဖြစ် 'မေတ္တာယိတတ္တ'၊ စိတ်ကို ဒေါသ = ဗျာပါဒမှ လွတ်မြောက်စေသော မေတ္တာ 'မေတ္တာစေတောဝိမုတ္တိ' သည် ရှိ၏။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို မပျက်စီးစေလိုမှုသဘော 'အဗျာပါဒခာတ်' (မေတ္တာ) ဟု ဆိုအပ်၏[၁]။

(၆) အဝိဟိံသခာတ်။ ။ ထိုခာတ်ခြောက်ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် မနှိပ်စက်မညှဉ်းဆဲမှုသဘော 'အဝိဟိံသခာတ်' မည်သနည်း။

မနှိပ်စက် မညှဉ်းဆဲခြင်းနှင့် စပ်သော ကြံစည်မှု 'တက္က'၊ အထူးကြံစည်မှု 'ဝိတက္က'၊ ပြင်းစွာ ကြံစည်မှု 'သင်္ကပ္ပ'၊ အာရုံသို့ မြဲမြံစွာ ရောက်စေမှု 'အပ္ပနာ'၊ အာရုံသို့ အထူးမြဲမြံစွာ ရောက်စေမှု 'ဗျပ္ပနာ'၊ စိတ်ကို အာရုံသို့ ရှေးရှုတင်မှု 'စေတသောအဘိနိရောပနာ'၊ ကောင်းစွာ ကြံစည်မှု 'သမ္မာသင်္ကပ္ပ' သည် ရှိ၏။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို မနှိပ်စက် မညှဉ်းပန်းမှုသဘော 'အဝိဟိံသခာတ်' (အဝိဟိံသဝိတက်)ဟု ဆိုအပ်၏။

(တစ်နည်းကား- တစ်နည်းဆိုသော်) သတ္တဝါတို့၌ အကြင် သနားကြင်နာမှု 'ကရုဏာ'၊ သနားကြင်နာပုံ အခြင်းအရာ 'ကရုဏာယနာ'၊ သနားကြင်နာတတ်သူ၏ အဖြစ် 'ကရုဏာယိတတ္တ'၊ နှိပ်စက်ညှဉ်းဆဲလိုမှု သဘောမှ စိတ်ကို လွတ်မြောက်စေသော ကရုဏာ 'ကရုဏာစေတောဝိမုတ္တိ' သည် ရှိ၏။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို မနှိပ်စက် မညှဉ်းဆဲလိုမှုသဘော 'အဝိဟိံသခာတ်' (ကရုဏာ)ဟု ဆိုအပ်၏[၂]။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော တရားတို့ကား ခာတ်ခြောက်ပါးတို့တည်း။

ဤသို့ ဤဆက္ကသုံးပါး (၆-ပါးစီပါသော နည်း ၃-မျိုး) တို့သည် ဖြစ်ကုန်၏၊ ထိုဆက္ကသုံးပါးတို့ကို တစ်ပေါင်းတည်းပြု၍ ရုံးစု၍ အကျဉ်းချုံး၍ ခာတ်တစ်ဆယ့်ရှစ်ပါးတို့ ဖြစ်ကုန်၏။

သုတ္တန်နည်းဖြင့် ခွဲခြားဝေဖန် ဟောကြားအပ်သော 'သုတ္တန္တဘာဇနီယ' နည်းပြီး၏။

၁။ မေတ္တိ, မေတ္တာယနာ, မေတ္တာယိတတ္တ= မေတ္တာ (သောဘဏစိတ် ၅၉-ပါးလုံးနှင့် ယှဉ်သော မေတ္တာကို ယူရမည်)။ မေတ္တာ စေတော ဝိမုတ္တိ= အပ္ပနာသို့ ရောက်သော မေတ္တာ (ဈာန်, မဂ်, ဖိုလ်တို့နှင့် ယှဉ်သော မေတ္တာ)။ (အဘိ၊ ဋ၊ ၂၊ နှာ-၇၀)

၂။ ကရုဏာ, ကရုဏာယနာ, ကရုဏာယိတတ္တ= ကရုဏာ (မဟာကုသိုလ်, မဟာကြိယာ, လောကီဈာန်စိတ်တို့၌ ရှိသော ကရုဏာကို ယူရမည်)။ ကရုဏာစေတောဝိမုတ္တိ= အပ္ပနာသို့ရောက်သော ကရုဏာ (ဈာန်စိတ်နှင့် ယှဉ်သော ကရုဏာ)။

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

၂ - အဘိဓမ္မဘာဇနီယ

(အဘိဓမ္မာနည်းဖြင့် ဝေဖန် ဟောကြားအပ်သော 'အဘိဓမ္မဘာဇနီယ' နည်း)

ဓာတ် ၁၈-ပါး

၁၈၃။ ဓာတ်တစ်ဆယ့်ရှစ်ပါးတို့ကား-

(၁) မြင်မှုသဘော 'စက္ခုဓာတ်' (မြင်တတ်သော သဘောရှိသော မျက်စိအကြည် 'စက္ခုပသာဒရုပ်'။

(၂) အဆင်းသဘော 'ရူပဓာတ်' (မြင်အပ်သော သဘောရှိသော အဆင်း 'ရူပါရုံ')။

(၃) မြင်သိစိတ်သဘော 'စက္ခုဝိညာဏဓာတ်' (မြင်သိစိတ် 'စက္ခုဝိညာဏ်')။

(၄) ကြားမှုသဘော 'သောတဓာတ်' (ကြားတတ်သောသဘောရှိသော နားအကြည် သောတပသာဒရုပ်')။

(၅) အသံသဘော'သဒ္ဒဓာတ်' (ကြားအပ်သော သဘောရှိသော အသံ 'သဒ္ဒါရုံ')။

(၆) ကြားသိစိတ်သဘော 'သောတဝိညာဏဓာတ်' (ကြားသိစိတ် 'သောတဝိညာဏ်')။

(၇) နံမှုသဘော 'ဃာနဓာတ်' (နံတတ်သောသဘောရှိသော နှာခေါင်းအကြည် 'ဃာနပသာဒရုပ်')။

(၈) အနံ့သဘော 'ဂန္ဓဓာတ်' (နံအပ်သောသဘောရှိသော အနံ့ 'ဂန္ဓာရုံ')။

(၉) နံသိစိတ်သဘော 'ဃာနဝိညာဏဓာတ်' (နံသိစိတ် 'ဃာနဝိညာဏ်')။

(၁၀) လျက်မှုသဘော 'ဇိဝှါဓာတ်' (လျက်တတ်သော သဘောရှိသော လျှာအကြည် 'ဇိဝှါပသာဒရုပ်')။

(၁၁) အရသာသဘော 'ရသဓာတ်' (လျက်အပ်သော သဘောရှိသော အရသာ 'ရသာရုံ')။

(၁၂) လျက်သိစိတ်သဘော 'ဇိဝှါဝိညာဏဓာတ်' (လျက်သိစိတ် 'ဇိဝှါဝိညာဏ်')။

(၁၃) (ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံကို) တွေ့ထိမှုသဘော 'ကာယဓာတ်' (ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံကို တွေ့ထိတတ်သော သဘောရှိသော ကိုယ်အကြည် 'ကာယပသာဒရုပ်')။

(၁၄) အတွေ့သဘော 'ဖောဋ္ဌဗ္ဗဓာတ်' (ကာယပသာဒဖြင့် တွေ့ထိအပ်သော သဘောရှိသော 'ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံ')။

(၁၅) ထိသိစိတ်သဘော 'ကာယဝိညာဏဓာတ်' (ထိသိစိတ် 'ကာယဝိညာဏ်')။

(၁၆) (အာရုံကို) သိကာမျှသဘော 'မနောဓာတ်' (ပဉ္စဒွါရာဝဇ္ဇန်း၊ သမ္ပဋိစ္ဆိုန်းဒွေး)။

(၁၇) (ဓာတ် ၁၇-ပါးတို့မှ ကြွင်းသော) သိမ်မွေ့သော တရားသဘော 'ဓမ္မဓာတ်' (စေတသိက်၊ သုခုမရုပ် ၁၆-ပါး၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၁၈) အထူးသိမှုသဘော 'မနောဝိညာဏဓာတ်' (စိတ် ၇၆-ပါး) တို့တည်း။

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

(၁) စက္ခုဓာတ် ၁၈၄။ ထိုဓာတ် ၁၈-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် မြင်မှုသဘော 'စက္ခုဓာတ်' မည်သနည်း။

အကြင် မြင်သိစိတ် 'စက္ခုဝိညာဏ်' ဖြစ်ရာ မျက်စိအကြည် 'စက္ခုပသာဒ'ရုပ်ဟု ဆိုအပ်သော စက္ခုဓာတ်သည် မဟာဘုတ်လေးပါးတို့ကို စွဲမှီ၍ ကြည်လင်၏ (စက္ခုပသာဒ)။ပ။ ဤစက္ခုဓာတ်သည် (စက္ခုဒွါရ၌ ဖြစ်သော ကုသိုလ် အကုသိုလ်စသည့် စိတ်အများနှင့် ဆက်ဆံခြင်းရှိ၍ သီးခြားပိုင်ရှင် ကင်းမဲ့သဖြင့်) ဆိတ်သုဉ်းသောရွာ 'သုညဂါမ'[၁] လည်း မည်၏။ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို မြင်မှုသဘော (မြင်တတ်သော သဘော) 'စက္ခုဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။ (ဏီ၊ ပဒ-၅၉၆)

၁။ သုညဂါမ- အာယတနဝိဘင်းမြန်မာပြန် နှာ-၂၅၀-ကြည့်။ ဝိဘင်းစာပိုဒ်-၁၅၇။

(၂) ရူပဓာတ်။ ။ ထိုဓာတ် ၁၈-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် မြင်အပ်သောသဘော 'ရူပဓာတ်' (အဆင်း 'ရူပါရုံ') မည်သနည်း။

အကြင် မြင်အပ်သောသဘော (အဆင်း 'ရူပါရုံ') သည် ကြီးကျယ် ထင်ရှားသော မဟာဘုတ်လေးပါးတို့ကို စွဲမှီ၍ အဆင်းအရောင်သည် ဖြစ်၏။ပ။ ဤမြင်အပ်သောသဘော (အဆင်း 'ရူပါရုံ') သည် ရူပဓာတ် မည်၏။ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို မြင်အပ်သောသဘော (အဆင်း 'ရူပါရုံ') 'ရူပဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။ (ဏီ၊ ပဒ-၆၁၆)

(၃) စက္ခုဝိညာဏဓာတ်။ ။ထိုဓာတ် ၁၈-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် မြင်သိစိတ်သဘော 'စက္ခုဝိညာဏဓာတ်' မည်သနည်း။

မြင်တတ်သော သဘောရှိသော မျက်စိအကြည် 'စက္ခုပသာဒ' နှင့် မြင်အပ်သော အဆင်း 'ရူပါရုံ' တို့ကို စွဲ၍ ဆန်းကြယ်စွာ ကြံသိမှုသဘော 'စိတ္တ'၊ သိတတ်ခြင်းသဘော 'မန'၊ သိမှုသဘော 'မာနသ'၊ ဆောင် တတ်သောသဘော 'ဟဒယ'[၁]၊ ပြိုးပြိုးပြက်ပြက် ဖြူစင်ခြင်းသဘော 'ပဏ္ဍရ'၊ သိတတ်ခြင်းသဘော 'မန'၊ သိမှု တည်ရာဌာန 'မနာယတန'[၂]၊ အစိုးတရသိမှု 'မနိန္ဒြေ'၊ အထူးသိမှု သဘော 'ဝိညာဏ'၊ အထူးသိမှု စိတ်အစု 'ဝိညာဏက္ခန္ဓာ'၊ ထိုစက္ခုပသာဒနှင့် ရူပါရုံတို့အား လျော်ကပ်သော မြင်သိစိတ် သဘော 'စက္ခုဝိညာဏဓာတ်' သည် ဖြစ်၏။ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို မြင်သိစိတ်သဘော 'စက္ခုဝိညာဏဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။ (ဏီ၊ ပဒ-၆၊ ၆၅)

၁။ ဟဒယ= ဝတ္ထုရုပ်ကို ဆောင်တတ်သောသဘော၊ စိတ်၏ တည်ရာဖြစ်သော ဝတ္ထုရုပ်ကို ဆောင်တတ်သောကြောင့် စိတ်ကို "ဟဒယ"ဟု ခေါ်ဆိုထားသည်၊ (ဓာန်၊ ဋီ၊ ဂါထာ-၁၅၂-၄။) တစ်နည်း- ကိုယ်တွင်း၌ တည်တတ်သောသဘော၊ ကိုယ်တွင်း၌ တည်နေမှုကြောင့် စိတ်ကို "ဟဒယ" ဟု ခေါ်တွင်ပြန်သည်၊ ဌာနဖြစ်သော ဝတ္ထုရုပ်၏ ဟဒယဟူသောအမည်ကို ဌာနီဖြစ်သော စိတ်၌ တင်စား၍ ဌာနူပစာရအားဖြင့်လည်း စိတ်ကို "ဟဒယ"ဟု ခေါ်တွင်ထားသည်။ (အဘိ၊ ဋ၊ ၁၊ နှာ ၁၈၄။)

၂။ မနာယတန= သိမှု (စိတ်) သည်ပင် ဖဿစသည်တို့၏ ဖြစ်ရာဌာနဖြစ်သောကြောင့် လည်းကောင်း, ဗဟိဒ္ဓအာရုံတို့၏ စုဝေးရာ ဖြစ်သောကြောင့် လည်းကောင်း, ဖဿစသည်တို့၏ ဖြစ်ကြောင်း ဖြစ်သောကြောင့် လည်းကောင်း မနာယတနမည်သည်၊ ထို့ကြောင့် မနာယတနသည် သိမှုဟူသော ဖဿစသည်တို့၏ ဖြစ်ရာဌာန၊ ဝါ၊ သိအပ်သော ဗဟိဒ္ဓအာရုံတို့၏ စုဝေးရာ သိမှုဟူသော ဌာန၊ ဝါ၊ သိမှုဟူသော ဖဿစသည်တို့၏ ဖြစ်ကြောင်း တည်း။

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

(၄) သောတဓာတ်။ ။ ထိုဓာတ် ၁၈-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် ကြားမှုသဘော (ကြားတတ်သော သဘော) 'သောတဓာတ်' မည်သနည်း။

အကြင် ကြားသိစိတ် 'သောတဝိညာဏ်' ဖြစ်ရာ နားအကြည် 'သောတပသာဒ' ရုပ်ဟူသော သောတဓာတ်သည် မဟာဘုတ်လေးပါးတို့ကို စွဲမှီ၍ ကြည်လင်၏ 'ပသာဒ' ။ပ။ ဤသောတဓာတ်သည် (သောတဒွါရ၌ဖြစ်သော ကုသိုလ် အကုသိုလ်စသည့် စိတ်အများနှင့် ဆက်ဆံခြင်းရှိ၍ သီးခြားပိုင်ရှင် ကင်းမဲ့သဖြင့်) ဆိတ်သုဉ်းသောရွာ 'သုညဂါမ' လည်း မည်၏။ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို ကြားမှု သဘော (ကြားတတ်သောသဘော) 'သောတဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။

(၅) သဒ္ဒဓာတ်။ ။ ထိုဓာတ် ၁၈-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် ကြားအပ်သော သဘော (အသံ 'သဒ္ဒါရုံ') သဒ္ဒဓာတ် မည်သနည်း။

အကြင် ကြားအပ်သောသဘော (အသံ 'သဒ္ဒါရုံ') သည် ကြီးကျယ် ထင်ရှားသော မဟာဘုတ် လေးပါးတို့ကို စွဲမှီ၍ မြင်အပ်သော သဘော မရှိ 'အနိဒဿန'၊ ထိပါးတတ်သော သဘော ရှိ၏ 'သပ္ပဋိဃ' ။ပ။ ဤကြားအပ်သော သဘော (အသံ 'သဒ္ဒါရုံ') သည် သဒ္ဒဓာတ်လည်း မည်၏။ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို ကြားအပ်သော သဘော (အသံ 'သဒ္ဒါရုံ') 'သဒ္ဒဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။ (ဏီ-၆၂၀)

(၆)သောတဝိညာဏဓာတ်။ ။ ထိုဓာတ် ၁၈-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် ကြားသိစိတ် သဘော 'သောတဝိညာဏဓာတ်' မည်သနည်း။

ကြားတတ်သောသဘောရှိသော နားအကြည် 'သောတပသာဒ'နှင့် ကြားအပ်သော အသံ 'သဒ္ဒါရုံ' တို့ကို စွဲ၍ ဆန်းကြယ်စွာ ကြံသိမှုသဘော 'စိတ္တ'၊ သိတတ်ခြင်းသဘော 'မန'၊ သိမှု သဘော 'မာနသ'၊ ဆောင်တတ်သော သဘော 'ဟဒယ'၊ ပြိုးပြိုးပြက်ပြက် ဖြူစင်ခြင်းသဘော 'ပဏ္ဍရ'၊ သိတတ်ခြင်းသဘော 'မန'၊ သိမှုတည်းဟူသော ဖြစ်ရာဌာန 'မနာယတန'၊ အစိုးတရသိမှု 'မနိန္ဒြေ'၊ အထူးသိမှု သဘော 'ဝိညာဏ'၊ အထူးသိမှု စိတ်အစု 'ဝိညာဏက္ခန္ဓာ'၊ ထိုသောတပသာဒနှင့် သဒ္ဒါရုံတို့အား လျော်ကပ်တတ်သော ကြားသိစိတ်သဘော 'သောတဝိညာဏဓာတ်' သည် ဖြစ်၏။ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို ကြားသိ စိတ် သဘော 'သောတဝိညာဏဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။ (ဏီ၊ ပဒ-၆)

(၇) ဃာနဓာတ်။ ။ထိုဓာတ် ၁၈-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် နံမှုသဘော (နံတတ်သောသဘော) 'ဃာနဓာတ်' မည်သနည်း။

အကြင် နံသိစိတ်ဖြစ်ရာ နှာခေါင်းအကြည် 'ဃာနပသာဒ' ရုပ်ဟု ဆိုအပ်သော ဃာနဓာတ်သည် ကြီးကျယ်ထင်ရှားသော မဟာဘုတ်လေးပါးတို့ကို စွဲမှီ၍ ကြည်လင်၏ 'ပသာဒ' ။ပ။ ဤဃာနဓာတ်သည် (ဃာနဒွါရ၌ ဖြစ်သော ကုသိုလ် အကုသိုလ်စသည့် စိတ်အများနှင့် ဆက်ဆံခြင်းရှိ၍ သီးခြားပိုင်ရှင် ကင်းမဲ့သဖြင့်) ဆိတ်သုဉ်းသောရွာ 'သုညဂါမ' လည်း မည်၏။ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို နံမှုသဘော (နံတတ်သောသဘော) 'ဃာနဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

(၈) ဂန္ဓဓာတ်။ ။ ထိုဓာတ် ၁၈-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် အနံ့သဘော 'ဂန္ဓဓာတ်' မည်သနည်း။

အကြင် နံ့အပ်သော 'ဂန္ဓာရုံ' အနံ့သဘောသည် မဟာဘုတ်လေးပါးတို့ကို စွဲမှီ၍ မြင်အပ်သော သဘော မရှိ 'အနိဒဿန'၊ ထိပါးတတ်သော သဘော ရှိ၏ 'သပ္ပဋိဃ'။ပ။ ဤနံ့အပ်သော သဘော အနံ့ 'ဂန္ဓာရုံ') သည် 'ဂန္ဓဓာတ်' လည်း မည်၏။ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို အနံ့သဘော (အနံ့ 'ဂန္ဓာရုံ') 'ဂန္ဓဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။

(၉) ဃာနဝိညာဏဓာတ်။ ။ထိုဓာတ် ၁၈-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် နံ့သိစိတ်သဘော 'ဃာနဝိညာဏဓာတ်' မည်သနည်း။

နံ့တတ်သောသဘော နှာခေါင်းအကြည် 'ဃာနပသာဒ' နှင့် နံ့အပ်သော အနံ့ 'ဂန္ဓာရုံ' တို့ကို စွဲမှီ၍ ဆန်းကြယ်စွာ ကြံသိမှု သဘော 'စိတ္တ'၊ သိခြင်းသဘော 'မန'၊ သိမှုသဘော 'မာနသ'၊ ဆောင်တတ်သော သဘော 'ဟဒယ'၊ ပြိုးပြိုးပြက်ပြက် ဖြူစင်ခြင်း သဘော 'ပဏ္ဍရ'၊ သိတတ်ခြင်း သဘော 'မန'၊ သိမှုတည်း ဟူသော ဖြစ်ရာဌာန 'မနာယတန'၊ အစိုးတရသိမှု 'မနိန္ဒြေ'၊ အထူးသိမှု သဘော 'ဝိညာဏ'၊ အထူးသိမှု စိတ်အစု 'ဝိညာဏက္ခန္ဓာ'၊ ထိုဃာနပသာဒနှင့် ဂန္ဓာရုံတို့အား လျော်ကပ်သော နံ့သိစိတ် သဘော 'ဃာနဝိညာဏဓာတ်' သည် ဖြစ်၏။ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို နံ့သိစိတ်သဘော 'ဃာနဝိညာဏဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။

(၁၀) ဇိဝှါဓာတ်။ ။ထိုဓာတ် ၁၈-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် လျက်မှုသဘော (လျက်တတ်သော သဘော) 'ဇိဝှါဓာတ်' မည်သနည်း။

အကြင် လျက်တတ်သော သဘောရှိသော 'ဇိဝှါပသာဒ' သည် မဟာဘုတ် လေးပါးတို့ကို စွဲမှီ၍ ကြည်လင်၏ 'ပသာဒ'။ပ။ ဤဇိဝှါဓာတ်သည် (ဇိဝှါဒွါရ၌ဖြစ်သော ကုသိုလ် အကုသိုလ်စသည့် စိတ်အများနှင့် ဆက်ဆံခြင်း ရှိ၍ သီးခြားပိုင်ရှင် ကင်းမဲ့သဖြင့်) ဆိတ်သုဉ်းသောရွာ 'သုညဂါမ' လည်း မည်၏။ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို လျက်မှုသဘော 'ဇိဝှါဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။

(၁၁) ရသဓာတ်။ ။ထိုဓာတ် ၁၈-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် အရသာသဘော (သာယာအပ်သော သဘော) 'ရသဓာတ်' မည်သနည်း။

အကြင် လျက်အပ်သော (သာယာအပ်သော) 'ရသာရုံ' သည် မဟာဘုတ်လေးပါးတို့ကို စွဲမှီ၍ မြင်အပ်သော သဘော မရှိ 'အနိဒဿန'၊ ထိပါးတတ်သော သဘော ရှိ၏ 'သပ္ပဋိဃ'။ပ။ ဤအရသာသဘော သာယာအပ်သော သဘော 'ရသာရုံ') သည် 'ရသဓာတ်' လည်း မည်၏။ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို အရသာသဘော (သာယာအပ်သော သဘော 'ရသာရုံ') 'ရသဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။

ခါတုဝိဘင်္ဂ

(၁၂) ဇိဝှါဝိညာဏဓာတ်။ ။ ထိုဓာတ် ၁၈-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် လျက်သိစိတ် သဘော 'ဇိဝှါဝိညာဏဓာတ်' မည်သနည်း။

လျက်တတ်သော သဘောရှိသော လျှာအကြည် 'ဇိဝှါပသာဒ' နှင့် လျက်အပ်သော အာရုံ (သာယာအပ်သော အာရုံ) 'ရသာရုံ' တို့ကို စွဲ၍ ဆန်းကြယ်စွာ ကြံသိမှု သဘော 'စိတ္တ'၊ သိတတ်ခြင်းသဘော 'မန'၊ သိမှုသဘော 'မာနသ'၊ ဗဆာင်တတ်သော သဘော 'ဟဒယ'၊ ပြိုးပြိုးပြက်ပြက် ဖြူစင်ခြင်းသဘော 'ပဏ္ဍရ'၊ သိတတ်ခြင်းသဘော 'မန'၊ သိမှုဖြစ်ရာဌာန 'မနာယတန'၊ အစိုးတရသိမှု 'မနိန္ဒြေ'၊ အထူး သိမှုသဘော 'ဝိညာဏ'၊ အထူးသိမှု စိတ်အစု 'ဝိညာဏက္ခန္ဓာ'၊ ထိုဇိဝှါပသာဒနှင့် ရသာရုံတို့အား လျော်ကပ်သော လျက်သိစိတ်သဘော 'ဇိဝှါဝိညာဏဓာတ်' သည် ဖြစ်၏။ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို လျက်သိစိတ်သဘော 'ဇိဝှါဝိညာဏဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။

(၁၃) ကာယဓာတ်။ ။ထိုဓာတ် ၁၈-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် ထိမှုသဘော (ထိခိုက်တတ်သော သဘောရှိသော) 'ကာယဓာတ်' မည်သနည်း။

အကြင် ထိခိုက်တတ်သော သဘောရှိသော ကိုယ်အကြည် 'ကာယပသာဒ' သည် မဟာဘုတ်လေးပါးတို့ကို စွဲမှီ၍ ကြည်လင်၏ 'ပသာဒ' ။ပ။ ဤကာယဓာတ်သည် (ကာယဒွါရ၌ဖြစ်သော ကုသိုလ်အကုသိုလ်စသည့် စိတ်အများနှင့် ဆက်ဆံခြင်းရှိ၍ သီးခြားပိုင်ရှင် ကင်းမဲ့သဖြင့်) ဆိတ်သုဉ်းသောရွာ 'သုညဂါမ' လည်း မည်၏။ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို ထိမှုသဘော (ထိခိုက်တတ်သောသဘောရှိသော) 'ကာယဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။

(၁၄) ဖောဋ္ဌဗ္ဗဓာတ်။ ။ထိုဓာတ် ၁၈-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် အတွေ့သဘော (တွေ့ထိအပ်သော သဘော) 'ဖောဋ္ဌဗ္ဗဓာတ်' မည်သနည်း။

မြေဟူသော အမည်ပညတ်ဖြင့် ခေါ်ဝေါ်သတ်မှတ်အပ်သည့် တည်ရာ 'ပတိဋ္ဌာန' သဘော (ခက်မာမှု 'ကက္ခဠ' သဘော) ဖြစ်သော မြေဓာတ် 'ပထဝီဓာတ်' သည် ဖြစ်၏။ပ။ ဤအတွေ့သဘော (တွေ့ထိအပ်သော သဘော) သည် 'ဖောဋ္ဌဗ္ဗဓာတ်' လည်း မည်၏။ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို အတွေ့သဘော (တွေ့ထိအပ်သောသဘော 'ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံ') 'ဖောဋ္ဌဗ္ဗဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။

(၁၅)ကာယဝိညာဏဓာတ်။ ။ ထိုဓာတ် ၁၈-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် ထိသိစိတ်သဘော 'ကာယဝိညာဏဓာတ်' မည်သနည်း။

တွေ့ထိတတ်သောသဘောရှိသော ကိုယ်အကြည် 'ကာယပသာဒ' နှင့် အတွေ့သဘော (တွေ့ထိအပ်သော သဘော) 'ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံ' တို့ကို စွဲ၍ ဆန်းကြယ်စွာ ကြံသိမှုသဘော 'စိတ္တ'၊ သိတတ်ခြင်းသဘော 'မန'၊ သိမှုသဘော 'မာနသ'၊ ဗဆာင်တတ်သော သဘော 'ဟဒယ'၊ ပြိုးပြိုးပြက်ပြက် ဖြူစင်ခြင်းသဘော 'ပဏ္ဍရ'၊ သိတတ်ခြင်းသဘော 'မန'၊ သိမှုတည်းဟူသော (စေတသိက်တို့၏) ဖြစ်ရာ တည်ရာဌာန 'မနာယတန'၊ အစိုးတရသိမှု 'မနိန္ဒြေ'၊ အထူးသိခြင်းသဘော 'ဝိညာဏ'၊ အထူးသိမှု စိတ်အစု 'ဝိညာဏက္ခန္ဓာ'၊ ထိုကာယပသာဒနှင့် ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံတို့အား လျော်ကပ်သော ထိသိစိတ်သဘော 'ကာယဝိညာဏဓာတ်' သည် ဖြစ်၏။ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို ထိသိစိတ်သဘော 'ကာယဝိညာဏဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။

(၁၆) မနောဓာတ်။ ။ ထိုဓာတ် ၁၈-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် (အာရုံကို) သိကာမျှသဘော 'မနောဓာတ်' မည်သနည်း (ပဉ္စဒွါရာဝဇ္ဇန်း သမ္ပဋိစ္ဆိုန်းဒွေး)။

မြင်သိစိတ် သဘော 'စက္ခုဝိညာဏဓာတ်' ဖြစ်ပြီး၍ ချုပ်သည်၏ အခြားမဲ့၌ (ချုပ်ပြီးနောက် တစ်ဆက်တည်း) ဆန်းကြယ်စွာ ကြံသိမှုသဘော 'စိတ္တ'၊ သိတတ်ခြင်းသဘော 'မန'၊ သိမှုသဘော 'မာနသ'၊ ဆောင်တတ်သော သဘော 'ဟဒယ'၊ ပြိုးပြိုးပြက်ပြက် ဖြူစင်ခြင်းသဘော 'ပဏ္ဍရ'၊ သိတတ်ခြင်းသဘော 'မန'၊ သိမှုတည်းဟူသော ဖြစ်ရာဌာန 'မနာယတန'၊ အစိုးတရသိမှု 'မနိန္ဒြေ'၊ အထူးသိခြင်းသဘော 'ဝိညာဏ'၊ အထူးသိမှု စိတ်အစု 'ဝိညာဏက္ခန္ဓာ'၊ ထိုစက္ခုဝိညာဏ်နှင့် ရူပါရုံတို့အား လျော်ကပ်သော (အာရုံကို) သိကာမျှသဘော 'မနောဓာတ်' သည် ဖြစ်၏ (သမ္ပဋိစ္ဆိုန်းဒွေး)။

ကြားသိစိတ်သဘော 'သောတဝိညာဏဓာတ်' ။ပ။

နံသိစိတ်သဘော 'ဃာနဝိညာဏဓာတ်' ။ပ။

လျက်သိစိတ်သဘော 'ဇိဝှါဝိညာဏဓာတ်' ။ပ။

ထိသိစိတ်သဘော 'ကာယဝိညာဏဓာတ်' ဖြစ်ပြီး၍ ချုပ်သည်၏ အခြားမဲ့၌ (ချုပ်ပြီးနောက် တစ်ဆက်တည်း) ဆန်းကြယ်စွာ ကြံသိမှုသဘော 'စိတ္တ'၊ သိတတ် ခြင်းသဘော 'မန'၊ သိမှုသဘော 'မာနသ'၊ ဆောင်တတ်သော သဘော 'ဟဒယ'၊ ပြိုးပြိုးပြက်ပြက် ဖြူစင်ခြင်းသဘော 'ပဏ္ဍရ'၊ သိတတ်ခြင်းသဘော 'မန'၊ သိမှုတည်းဟူသော ဖြစ်ရာဌာန 'မနာယတန'၊ အစိုးတရသိမှု 'မနိန္ဒြေ'၊ အထူးသိမှု သဘော 'ဝိညာဏ'၊ အထူးသိမှု စိတ်အစု 'ဝိညာဏက္ခန္ဓာ'၊ ထိုကာယဝိညာဏ်နှင့် ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံတို့အား လျော်ကပ်သော (အာရုံကို) သိကာမျှသဘော 'မနောဓာတ်' သည် ဖြစ်၏ (သမ္ပဋိစ္ဆိုန်းဒွေး)။

(စက္ခုဝိညာဏ်စသော) အလုံးစုံသော တရား (ဝီထိစိတ်အားလုံး) တို့တွင် ရှေးဦးစွာ နှလုံးသွင်းခြင်းသဘော (ရှေးဦးစွာ အာရုံသို့ ဆောင်တတ်သောသဘော) 'ပဌမသမန္နာဟာရ'၊ ဆန်းကြယ်စွာ ကြံသိမှုသဘော 'စိတ္တ'၊ သိတတ်ခြင်းသဘော 'မန'၊ သိမှုသဘော 'မာနသ'၊ ဆောင်တတ်သော သဘော 'ဟဒယ'၊ ပြိုးပြိုးပြက်ပြက် ဖြူစင်ခြင်း သဘော 'ပဏ္ဍရ'၊ သိတတ်ခြင်း သဘော 'မန'၊ သိမှုတည်းဟူသော ဖြစ်ရာဌာန 'မနာယတန'၊ အစိုးတရသိမှု 'မနိန္ဒြေ'၊ အထူးသိမှု သဘော 'ဝိညာဏ'၊ အထူးသိမှု စိတ်အစု 'ဝိညာဏက္ခန္ဓာ'၊ ထိုပဉ္စဝိညာဏ်နှင့် ပဉ္စာရုံတို့အား လျော်ကပ်သော (အာရုံကို) သိကာမျှသဘော 'မနောဓာတ်' သည် ဖြစ်၏ (ပဉ္စဒွါရာဝဇ္ဇန်း)။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို (အာရုံကို) သိကာမျှသဘော 'မနောဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။

ဓာတုဝိဘင်

(၁၇) ဓမ္မဓာတ်။ ။ ထိုဓာတ် ၁၈-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် သိမ်မွေ့သော တရားသဘော 'ဓမ္မဓာတ်' မည်သနည်း။

(၁) ခံစားမှုအစု 'ဝေဒနာက္ခန္ဓာ' သည် လည်းကောင်း။

(၂) မှတ်သားမှုအစု 'သညာက္ခန္ဓာ' သည် လည်းကောင်း။

(၃) ပြုပြင်စီရင်မှုအစု 'သင်္ခါရက္ခန္ဓာ' သည် လည်းကောင်း။

(၄) မြင်အပ်သောသဘော မရှိသော 'အနိဒဿန'၊ ထိပါးတတ်သော သဘော မရှိသော 'အပ္ပဋိဃ'၊ ကြံသိစိတ် ဖြစ်ကြောင်း 'ဓမ္မာယတန' ၌ အကျုံးဝင်သော အကြင် 'သုခုမရုပ်' သည် လည်းကောင်း။

(၅) မပြုပြင်အပ်သော သဘော 'အသင်္ခတဓာတ်' (နိဗ္ဗာန်) သည် လည်းကောင်း ရှိ၏။

(ဤတရားငါးပါးတို့ကို ကြံသိစိတ်ဖြစ်ကြောင်း သိမ်မွေ့သော တရားသဘော 'ဓမ္မဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏)။ (ဝိဘင်း၊ စာပိုဒ် ပဒ-၁၆၇)

၁ - ဝေဒနာက္ခန္ဓာ ဓမ္မဓာတ်။ ။ ထိုဓမ္မဓာတ် ၅-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် ခံစားမှုအစု 'ဝေဒနာက္ခန္ဓာ' မည်သနည်း။

ဧကကနည်း။ ။တစ်ပါးပြားသော နည်းအားဖြင့် ဝေဒနာက္ခန္ဓာသည် ဖြစ်၏။ ။ ဖဿနှင့် ယှဉ်သော ဝေဒနာက္ခန္ဓာတည်း။

ဒုကနည်း။ ။နှစ်ပါးပြားသော နည်းအားဖြင့် ဝေဒနာက္ခန္ဓာသည် ဖြစ်၏။ ။ ဟိတ်ရှိသော ဝေဒနာက္ခန္ဓာသည် ရှိ၏၊ ဟိတ်မရှိသော ဝေဒနာက္ခန္ဓာသည် ရှိ၏။

တိကနည်း။ ။သုံးပါးပြားသော နည်းအားဖြင့် ဝေဒနာက္ခန္ဓာသည် ဖြစ်၏။ ။ အပြစ် မရှိမူ၍ ကောင်းကျိုး ချမ်းသာကို ပေးတတ်သော ခံစားမှုအစု 'ကုသိုလ်ဝေဒနာက္ခန္ဓာ' သည် ရှိ၏၊ အပြစ်နှင့်တကွဖြစ်၍ မကောင်းကျိုးဆင်းရဲကို ပေးတတ်သော ခံစားမှုအစု 'အကုသိုလ် ဝေဒနာက္ခန္ဓာ' သည် ရှိ၏၊ ကုသိုလ် အကုသိုလ်အဖြစ်ဖြင့် မဟောအပ်သော ခံစားမှုအစု 'အဗျာကတ ဝေဒနာက္ခန္ဓာ' သည် ရှိ၏။ပ။ ဤသို့ ဆယ်ပါးပြားသော နည်းအားဖြင့် ဝေဒနာက္ခန္ဓာသည် ဖြစ်၏။ပ။ (ခန္ဓဝိဘင်း၊ စာပိုဒ် ပဒ၊ ၃၄-၆၁)။

ဗဟုဝိဓနည်း[၁]**။** ။ ဤသို့ များသော အပြားအားဖြင့် ဝေဒနာက္ခန္ဓာသည် ဖြစ်၏။ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို ခံစားမှုအစု 'ဝေဒနာက္ခန္ဓာ' ဟု ဆိုအပ်၏။

၁။ ဝေဒနာက္ခန္ဓာကို ခန္ဓဝိဘင်း၌ကဲ့သို့ (၁) ဒုကမူလကနည်း၊ (၂) တိကမူလကနည်း၊ (၃) ဥဘတောဝဍ္ဎကနည်း၊ (၄) သတ္တကနည်း၊ (၅) စတုဝီသတိဝိဓနည်း၊ (၆) တိံသဝိဓနည်း၊ (၇) ဗဟုဝိဓနည်းတို့ဖြင့် ဟောရမည် ဖြစ်သည်။ ခန္ဓဝိဘင်း၌ အပြည့်အစုံဟောခဲ့ပြီးဖြစ်သဖြင့် ပေယျာလချန်ခဲ့သည်၊ (ခန္ဓဝိဘင်း မြန်မာပြန် စာမျက်နှာ ၇၂-မှ ၁၁၂-ကြည့်)။ (အဘိမြန် ၂၊ နှာ-၂၆၀-အောက်ခြေမှတ်ချက် လည်းကြည့်)

၂-သညာက္ခန္ဓာ ဓမ္မဓာတ်။ ။ထိုဓမ္မဓာတ် ၆၂-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် မှတ်သားမှုအစု 'သညာက္ခန္ဓာ' မည်သနည်း။

ဧကကနည်း။ ။တစ်ပါးပြားသော နည်းအားဖြင့် သညာက္ခန္ဓာသည် ဖြစ်၏။ ။ ဖဿနှင့် ယှဉ်သော သညာက္ခန္ဓာတည်း။

ဒုကနည်း။ ။နှစ်ပါးပြားသော နည်းအားဖြင့် သညာက္ခန္ဓာသည် ဖြစ်၏။ ။ ဟိတ်ရှိသော သညာက္ခန္ဓာ သည် ရှိ၏၊ ဟိတ်မရှိသော သညာက္ခန္ဓာသည် ရှိ၏။

တိကနည်း။ ။သုံးပါးပြားသော နည်းအားဖြင့် သညာက္ခန္ဓာသည် ဖြစ်၏။ ။ ကုသိုလ် သညာက္ခန္ဓာသည် ရှိ၏၊ အကုသိုလ် သညာက္ခန္ဓာသည် ရှိ၏၊ အဗျာကတ သညာက္ခန္ဓာသည် ရှိ၏။ပ။ ဤသို့ ဆယ်ပါးပြားသော နည်းအားဖြင့် သညာက္ခန္ဓာသည် ဖြစ်၏။ပ။

ဗဟုဝိဓနည်း။ ။ ဤသို့ များသော အပြားအားဖြင့် သညာက္ခန္ဓာသည် ဖြစ်၏။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသောသဘောကို မှတ်သားမှုအစု 'သညာက္ခန္ဓာ' ဟုဆိုအပ်၏။(ခန္ဓဝိဘင်း၊ စာပိုဒ်ပဒ-၆၂-၉၁)။

၃-သင်္ခါရက္ခန္ဓာ ဓမ္မဓာတ်။ ။ထိုဓမ္မဓာတ် ၅-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် ပြုပြင်စီရင်မှုအစု 'သင်္ခါရက္ခန္ဓာ' မည်သနည်း။ (ဝေဒနာ, သညာကြဉ်သော စေတသိက် ၅၀)။

ဧကကနည်း။ ။တစ်ပါးပြားသော နည်းအားဖြင့် သင်္ခါရက္ခန္ဓာသည် ဖြစ်၏။ ။ စိတ်နှင့် ယှဉ်သော သင်္ခါရက္ခန္ဓာတည်း။

ဒုကနည်း။ ။နှစ်ပါးပြားသော နည်းအားဖြင့် သင်္ခါရက္ခန္ဓာသည် ဖြစ်၏။ ။ ဟိတ်မည်သော သင်္ခါရက္ခန္ဓာသည် ရှိ၏ (လောဘ, ဒေါသ, မောဟ, အလောဘ, အဒေါသ, အမောဟ)၊ ဟိတ် မမည်သော သင်္ခါရက္ခန္ဓာသည် ရှိ၏ (ကြွင်းသော စေတသိက် ၄၄-ခု)။

တိကနည်း။ ။သုံးပါးပြားသော နည်းအားဖြင့် သင်္ခါရက္ခန္ဓာသည် ဖြစ်၏။ ။ ကုသိုလ် သင်္ခါရက္ခန္ဓာသည် ရှိ၏၊ အကုသိုလ် သင်္ခါရက္ခန္ဓာသည် ရှိ၏၊ အဗျာကတသင်္ခါရက္ခန္ဓာသည် ရှိ၏။ပ။ ဤသို့ ဆယ်ပါးပြားသော နည်းအားဖြင့် သင်္ခါရက္ခန္ဓာသည် ဖြစ်၏။ပ။ (ခန္ဓဝိဘင်း၊ စာပိုဒ်ပဒ-၉၂-၁၂၀)။

ဗဟုဝိဓနည်း။ ။ ဤသို့ များသော အပြားအားဖြင့် သင်္ခါရက္ခန္ဓာသည် ဖြစ်၏။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို ပြုပြင်စီရင်မှုအစု 'သင်္ခါရက္ခန္ဓာ' ဟု ဆိုအပ်၏။

၄ - သုခုမရုပ်ဓမ္မဓာတ်။ ။ထိုဓမ္မဓာတ် ၅-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် မြင်အပ်သော သဘောမရှိသော 'အနိဒဿန'၊ ထိပါးတတ်သော သဘော မရှိသော 'အပ္ပဋိဃ'၊ ကြံသိစိတ် ဖြစ်ကြောင်း 'ဓမ္မာယတန' ၌ အကျုံးဝင်သော 'သုခုမ' ရုပ်မည်သနည်း။

မိန်းမ (အမ) ဖြစ်ကြောင်း၌ အစိုးရမှု 'ဣတ္ထိန္ဒြေ' ။ပ။ အလုတ်အလွေး ပြုအပ်သော အစားအစာ 'ကဗဠီကာရအာဟာရ' သည် ဖြစ်၏။ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော ရုပ်အပေါင်းကို မြင်အပ်သော သဘော မရှိသော 'အနိဒဿန'၊ ထိပါးတတ်သော သဘော မရှိသော 'အပ္ပဋိဃ'၊ ကြံသိစိတ်ဖြစ်ကြောင်း 'ဓမ္မာယတန' ၌ အကျုံးဝင်သော ရုပ်ဟု ဆိုအပ်၏ (သုခုမရုပ် ၁၆-ပါး)။

၅ -အသင်္ခတဓမ္မဓာတ်။ ။ထိုဓမ္မဓာတ် ၅-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် မပြုပြင်အပ်သောသဘော 'အသင်္ခတဓာတ်' မည်သနည်း။

ရာဂကုန်ခြင်းသဘော 'ရာဂက္ခယ'၊ ဒေါသကုန်ခြင်းသဘော 'ဒေါသက္ခယ'၊ မောဟကုန်ခြင်းသဘော 'မောဟက္ခယ'၊ ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို မပြုပြင်အပ်သော သဘော 'အသင်္ခတဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏ (နိဗ္ဗာန်)။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို သိမ်မွေ့သော တရားသဘော 'ဓမ္မဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏။

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

(၁၈) မနောဝိညာဏဓာတ်။ ။ထိုဓာတ် ၁၈-ပါးတို့တွင် အဘယ်သည် အထူးသိမှုသဘော 'မနောဝိညာဏဓာတ်' မည်သနည်း။

မြင်သိစိတ် သဘော 'စက္ခုဝိညာဏဓာတ်' ဖြစ်ပြီး၍ ချုပ်သည်၏ အခြားမဲ့၌ (ချုပ်ပြီးနောက် တစ်ဆက်တည်း အာရုံကို) သိကာမျှသဘော မနောဓာတ်သည် ဖြစ်၏ (သမ္ပဋိစ္ဆိုန်းစိတ်)၊ (အာရုံကို) သိကာမျှ သဘော မနောဓာတ် (သမ္ပဋိစ္ဆိုန်း) ဖြစ်ပြီး၍ ချုပ်သည်၏ အခြားမဲ့၌လည်း ဆန်းကြယ်စွာ ကြံသိမှု သဘော 'စိတ္တ'၊ သိတတ်ခြင်းသဘော 'မန'၊ သိမှုသဘော 'မာနသ' ။ပ။ ထိုစက္ခုဝိညာဏ်နှင့် ရူပါရုံတို့အား လျော်ကပ်သော အထူးသိမှု သဘော 'မနောဝိညာဏဓာတ်' သည် ဖြစ်၏ (သန္တီရဏစသည်)။

ကြားသိစိတ်သဘော 'သောတဝိညာဏဓာတ်' သည်။ပ။

နံသိစိတ်သဘော 'ဃာနဝိညာဏဓာတ်' သည်။ပ။

လျက်သိစိတ်သဘော 'ဇိဝှါဝိညာဏဓာတ်'သည်။ပ။

ထိသိစိတ်သဘော 'ကာယဝိညာဏဓာတ်' ဖြစ်ပြီး၍ ချုပ်သည်၏ အခြားမဲ့၌ (ချုပ်ပြီးနောက် တစ်ဆက်တည်း အာရုံကို) သိကာမျှသဘော မနောဓာတ်သည် ဖြစ်၏ (သမ္ပဋိစ္ဆိုန်းစိတ်)၊ (အာရုံကို) သိကာမျှသဘော မနောဓာတ် (သမ္ပဋိစ္ဆိုန်း) ဖြစ်ပြီး၍ ချုပ်သည်၏ အခြားမဲ့၌လည်း ဆန်းကြယ်စွာ ကြံသိမှုသဘော 'စိတ္တ'၊ သိတတ်ခြင်းသဘော 'မန'၊ သိမှုသဘော 'မာနသ' ။ပ။ ထိုကာယဝိညာဉ်နှင့် ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံတို့အား လျော်ကပ်သော အထူးသိမှုသဘော 'မနောဝိညာဏဓာတ်' သည် ဖြစ်၏ (ပဥ္စဒွါရဝီထိ၌ ဖြစ်သော သန္တီရဏစသည်)။

ဘဝင်စိတ်ဟု ဆိုအပ်သော သိမှုသဘော 'မန' နှင့် ဓမ္မာရုံတို့ကို စွဲ၍ ဆန်းကြယ်စွာ ကြံသိမှုသဘော 'စိတ္တ'၊ သိတတ်ခြင်းသဘော 'မန'၊ သိမှုသဘော 'မာနသ'၊ ဆောင်တတ်ခြင်းသဘော 'ဟဒယ'၊ ပြိုးပြိုးပြက်ပြက် ဖြူစင်ခြင်းသဘော 'ပဏ္ဍရ'၊ သိတတ်ခြင်းသဘော 'မန'၊ သိမှုတည်းဟူသော ဖြစ်ရာဌာန 'မနာယတန'၊ အစိုးတရသိမှု 'မနိန္ဒြေ'၊ အထူးသိမှုသဘော 'ဝိညာဏ'၊ အထူးသိမှု စိတ်အစု 'ဝိညာဏက္ခန္ဓာ'၊ ထိုဘဝင်စိတ်ဟု ဆိုအပ်သော သိမှုသဘော 'မန' နှင့် ဓမ္မာရုံတို့အား လျော်ကပ်သော အထူးသိမှုသဘော 'မနောဝိညာဏဓာတ်' သည် ဖြစ်၏။

ဤဆိုခဲ့ပြီးသော သဘောကို အထူးသိမှုသဘော 'မနော ဝိညာဏဓာတ်' ဟု ဆိုအပ်၏ (မနောဒွါရဝီထိ၌ စိတ်ဖြစ်အစဉ်)။

အဘိဓမ္မာနည်းဖြင့် ဝေဖန် ဟောကြားအပ်သော 'အဘိဓမ္မဘာဇနီယ' နည်း ပြီး၏။

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

၃ - ပဥှာပုစ္ဆက

အမေးအဖြေပြု၍ ဟောကြားအပ်သော'ပဥှာပုစ္ဆက'နည်း

ဓာတ် ၁၈-ပါး

၁၈၅။ ဓာတ် ၁၈-ပါးတို့ကား-

(၁) မြင်မှုသဘော 'စက္ခုဓာတ်' (မြင်တတ်သော သဘောရှိသော မျက်စိအကြည် 'စက္ခုပသာဒ ရုပ်')။

(၂) အဆင်းသဘော 'ရူပဓာတ်' (မြင်အပ်သော သဘောရှိသော အဆင်း 'ရူပါရုံ')။

(၃) မြင်သိစိတ်သဘော 'စက္ခုဝိညာဏဓာတ်' (စက္ခုဝိညာဉ်စိတ်)။

(၄) ကြားမှုသဘော 'သောတဓာတ်' (ကြားတတ်သော သဘောရှိသော နားအကြည် 'သောတပသာဒရုပ်')။

(၅) အသံသဘော 'သဒ္ဒဓာတ်' (ကြားအပ်သော သဘောရှိသော အသံ 'သဒ္ဒါရုံ')။

(၆) ကြားသိစိတ်သဘော 'သောတဝိညာဏဓာတ်' (သောတဝိညာဉ်စိတ်)။

(၇) နံမှုသဘော 'ဃာနဓာတ်' (နံတတ်သောသဘောရှိသော နှာခေါင်းအကြည် 'ဃာနပသာဒရုပ်')။

(၈) အနံ့သဘော 'ဂန္ဓဓာတ်' (နံအပ်သော သဘောရှိသော အနံ့ 'ဂန္ဓာရုံ')။

(၉) နံသိစိတ်သဘော 'ဃာနဝိညာဏဓာတ်' (ဃာနဝိညာဉ်စိတ်)။

(၁၀) လျက်မှုသဘော 'ဇိဝှါဓာတ်' (လျက်တတ်သော သဘောရှိသော လျှာအကြည် 'ဇိဝှါပသာဒရုပ်')။

(၁၁) အရသာသဘော (သာယာအပ်သောသဘော) 'ရသဓာတ်' (လျက်အပ်သော သဘော ရှိသော အရသာ 'ရသာရုံ')။

(၁၂) လျက်သိစိတ်သဘော 'ဇိဝှါဝိညာဏဓာတ်' (ဇိဝှါဝိညာဉ်စိတ်)။

(၁၃) (ထိခိုက်တတ်သော သဘောရှိသော) ကိုယ်အကြည်သဘော 'ကာယဓာတ်' (ထိခိုက်တတ်သော သဘောရှိသော ကိုယ်အကြည် 'ကာယပသာဒရုပ်')။

(၁၄) အတွေ့သဘော 'ဖောဋ္ဌဗ္ဗဓာတ်' (တွေ့ထိအပ်သော သဘောရှိသော 'ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံ')။

(၁၅) ထိသိစိတ်သဘော 'ကာယဝိညာဏဓာတ်' (ကာယဝိညာဉ်စိတ်)။

(၁၆) (အာရုံကို) သိကာမျှသဘော 'မနောဓာတ်' (ပဉ္စဒွါရာဝဇ္ဇန်း၊ သမ္ပဋိစ္ဆိုန်းဒွေး)။

(၁၇) သိမ်မွေ့သောတရားသဘော 'ဓမ္မဓာတ်' (စေတသိက်၊ သုခုမရုပ် ၁၆-ပါး၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၁၈) အထူးသိမှုသဘော 'မနောဝိညာဏဓာတ်' ('ပဉ္စဝိညာဏဓာတ်နှင့် မနောဓာတ်တို့ ကြဉ်အပ်သော စိတ် ၇၆-ပါး) တို့တည်း။

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

ဓာတ် ၁၈-ပါးတို့ကို တိက် ဒုက်တို့ဖြင့် ဝေဖန်၍ အမေးပုစ္ဆာနည်းသက်သက်ကို ပြခြင်း

၁ - တိက် ၂၂-ပါးတို့ဖြင့် ဝေဖန်၍ အမေးပုစ္ဆာကို ပြခြင်း

(၁) ကုသလတိက်အမေးပုစ္ဆာ

၁၈၆။ ဓာတ်တစ်ဆယ့်ရှစ်ပါးတို့တွင် အပြစ်မရှိမူ၍ ကောင်းကျိုးချမ်းသာကို ပေးတတ်သော သဘော 'ကုသိုလ်ဓာတ်' တို့သည် အဘယ်မျှ ရှိကုန်သနည်း။

အပြစ်ရှိ၍ မကောင်းကျိုး ဆင်းရဲကို ပေးတတ်သောသဘော 'အကုသိုလ်ဓာတ်' တို့သည် အဘယ်မျှ ရှိကုန်သနည်း။ပ။

ကုသိုလ် အကုသိုလ်အဖြစ်ဖြင့် မဟောအပ်သောသဘော 'အဗျာကတဓာတ်' တို့သည် အဘယ်မျှရှိကုန်သနည်း။ပ။[**၁]

၁။ ** ဝေဒနာတိက် အမှတ် ၂-မှ သနိဒဿနတိက် အမှတ်-၂၂အထိ တိက် ၂၁-ခုတို့၏ အမေးပုစ္ဆာများကို ပေယျာလ ချန်ခဲ့ပြီးလျှင် ဟေတုဒုက် ဒုက်အမှတ် ၁-မှ သဥတ္တရဒုက် ဒုက်အမှတ် ၉၉-အထိ ပေယျာလ လုံးဝချန်ခဲ့သည်။

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

၂ - ဒုက် ၁၀၀တို့ဖြင့် ဝေဖန်၍ အမေးပုစ္ဆာကို ပြခြင်း

(၁၀၀) သရဏဒုက် အမေးပုစ္ဆာ။ ။ ငိုကြွေးကြောင်း (ရာဂစသော ကိလေသာ) ရှိသော သဘော 'သရဏဓာတ်' တို့သည် အဘယ်မျှ ရှိကုန်သနည်း။

ငိုကြွေးကြောင်း (ရာဂစသော ကိလေသာ) မရှိသောသဘော 'အရဏဓာတ်' တို့သည် အဘယ်မျှ ရှိကုန်သနည်း။[**၁]

၁။ ** ဝေဒနာတိက် အမှတ် ၂-မှ သနိဒဿနတိက် အမှတ်-၂၂အထိ တိက် ၂၁-ခုတို့၏ အမေးပုစ္ဆာများကို ပေယျာလ ချန်ခဲ့ပြီးလျှင် ဟေတုဒုက် ဒုက်အမှတ် ၁-မှ သဥတ္တရဒုက် ဒုက်အမှတ် ၉၉-အထိ ပေယျာလ လုံးဝချန်ခဲ့သည်။

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

ဓာတ် ၁၈-ပါးတို့ကို တိက် ဒုက်တို့ဖြင့် ဝေဖန်၍ အဖြေဝိသဇ္ဇနာကို ပြခြင်း

၁ - တိကဝိသဇ္ဇနာ

၁ - ဓာတ် ၁၈-ပါးတို့ကို တိက် ၂၂-ပါးတို့ဖြင့် ဝေဖန်၍ အဖြေဝိသဇ္ဇနာကို ပြခြင်း

(၁) ကုသလတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ ၁၈၇။ (ရုပ်ဓာတ်၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် အဗျာကတ ဖြစ်ကုန်၏။

အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ကုသိုလ်ဖြစ်ကုန်၏ (ကုသိုလ်စိတ်နှင့် ယှဉ်ဘက် စေတသိက်များ)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် အကုသိုလ် ဖြစ်ကုန်၏ (အကုသိုလ်စိတ်နှင့် ယှဉ်ဘက် စေတသိက်များ)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် အဗျာကတ ဖြစ်ကုန်၏ (ကြွင်းသောဝိပါက်၊ ကြိယာ၊ ယှဉ်ဘက် စေတသိက်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၂) ဝေဒနာတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ်၁၀-ပါး) ဓာတ်ဆယ်ပါးတို့ကို ချမ်းသာခံစားမှု 'သုခဝေဒနာ' နှင့် ယှဉ်ကုန်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း, ဆင်းရဲခံစားမှု 'ဒုက္ခဝေဒနာ' နှင့် ယှဉ်ကုန်၏ ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ ဆင်းရဲချမ်းသာ မဟုတ်သော (အလယ်အလတ်) ခံစားမှု 'အဒုက္ခမသုခဝေဒနာ' နှင့် ယှဉ်ကုန်၏ ဟူ၍ လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန် (**တိက်မုတ်**)။

(စက္ခုဝိညာဏဓာတ်၊ သောတဝိညာဏဓာတ်၊ ဃာနဝိညာဏဓာတ်၊ ဇိဝှါဝိညာဏဓာတ်၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်ငါးပါးတို့သည် အဒုက္ခမသုခဝေဒနာနှင့် (ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့်) ယှဉ်ကုန်၏။

အချို့သော ကာယဝိညာဏဓာတ်သည် သုခဝေဒနာနှင့် ယှဉ်၏ (သုခသဟဂုတ် ကာယဝိညာဏ်စိတ်)၊ အချို့သော ကာယဝိညာဏဓာတ်သည် ဒုက္ခဝေဒနာနှင့် ယှဉ်၏ (ဒုက္ခသဟဂုတ် ကာယဝိညာဏ်စိတ်)။

အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်သည် သုခဝေဒနာနှင့် ယှဉ်၏ (သောမနဿ သဟဂုတ်စိတ် ၆၂-ပါး)။ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်သည် ဒုက္ခဝေဒနာနှင့် ယှဉ်၏ (ဒေါသမူဒွေး)၊ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်သည် အဒုက္ခမသုခဝေဒနာနှင့် ယှဉ်၏ (ကြွင်းသော ဥပေက္ခာသဟဂုတ်စိတ် ၄၄-ပါး)။

အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် သုခဝေဒနာနှင့် ယှဉ်၏ (သောမနဿသဟဂုတ်စိတ်နှင့် ယှဉ်သော ဝေဒနာ, ဒေါသ, ဣဿာ, မစ္ဆရိယ, ကုက္ကုစ္စ, ဝိစိကိစ္ဆာကြဉ် စေတသိက် ၄၆-ပါး)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ဒုက္ခဝေဒနာနှင့် ယှဉ်၏ (ဒေါသမူဒွေးနှင့် ဒုက္ခသဟဂုတ် ကာယဝိညာဏ်စိတ်တို့၌ရှိသော ဝေဒနာကြဉ်သည့် ယှဉ်ဘက်စေတသိက်များ)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် အဒုက္ခမသုခဝေဒနာနှင့် ယှဉ်၏ (ဥပေက္ခာသဟဂုတ် စိတ်၌ ရှိသော ဝေဒနာကြဉ်သည့် ယှဉ်ဘက် စေတသိက်များ)။

တိက်မုတ်။ ။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်ကို သုခဝေဒနာနှင့် ယှဉ်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ ဒုက္ခဝေဒနာနှင့် ယှဉ်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ အဒုက္ခမသုခဝေဒနာနှင့် ယှဉ်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း မဆိုအပ်ချေ (ဝေဒနာ[၁]၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၃၈၉)

၁။ ဝေဒနာကို 'ဝေဒနာနှင့်ယှဉ်၏' ဟု မဆိုရချေ။

(၃) ဝိပါကတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။(ရုပ်ဓာတ်၁၀-ပါး)ဓာတ်ဆယ်ပါးတို့သည် ကုသိုလ် အကုသိုလ်တို့၏ အကျိုးဝိပါက်လည်း မဟုတ်မူ၍ အကျိုးကို ဖြစ်စေခြင်း သဘောရှိသည့် တရားလည်း မဟုတ်ကုန် (နေဝ ဝိပါက န ဝိပါကဓမ္မဓမ္မာ)။

(ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး) ဓာတ်ငါးပါးတို့သည် ကုသိုလ် အကုသိုလ်တို့၏ အကျိုးဝိပါက် ဖြစ်ကုန်၏ (ဝိပါကဓမ္မ)။

အချို့သော မနောဓာတ်သည် ကုသိုလ် အကုသိုလ်တို့၏ အကျိုးဝိပါက် ဖြစ်၏ (ဝိပါကဓမ္မ) (သမ္ပဋိစ္ဆိုန်းဒွေ)၊ အချို့သော မနောဓာတ်သည် ကုသိုလ် အကုသိုလ်တို့၏ အကျိုးဝိပါက်လည်း မဟုတ်မူ၍ အကျိုးကို ဖြစ်စေခြင်း သဘောရှိသည့် တရားလည်း မဟုတ်ချေ (ပဉ္စဒွါရာဝဇ္ဇန်းကြိယာစိတ်)။

အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ကုသိုလ် အကုသိုလ်တို့၏ အကျိုးဝိပါက် ဖြစ်ကုန်၏ (မနောဝိညာဏဓာတ် ဝိပါက်စိတ် ၂၄-ပါးနှင့် ယှဉ်ဘက်စေတသိက်များ)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် အကျိုးဝိပါက်ကို ဖြစ်စေခြင်း သဘောရှိသည့် တရား ဖြစ်ကုန်၏ (ကုသိုလ်, အကုသိုလ်စိတ်တို့နှင့် ယှဉ်ဘက် စေတသိက်များ)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ကုသိုလ် အကုသိုလ်တို့၏ အကျိုးဝိပါက်လည်း မဟုတ်မူ၍ အကျိုးကို ဖြစ်စေခြင်း သဘောရှိသည့် တရားလည်း မဟုတ်ကုန် (ပဉ္စဒွါရာဝဇ္ဇန်းကြဉ်သည့် ကြိယာစိတ်နှင့်ယှဉ်ဘက် စေတသိက်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၄) ဥပါဒိန္နတိက်အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ ပသာဒရုပ်ဓာတ် ၅-ပါး) ဓာတ်ဆယ်ပါးတို့သည် တဏှာဒိဋ္ဌိတို့ ကပ်အပ်သော ကံသည် အကျိုး၏ အဖြစ်ဖြင့်လည်း ယူအပ်၍ (တဏှာဒိဋ္ဌိတို့၏ အာရုံဖြစ်သည့် ကံကြောင့်ဖြစ်၍) ဥပါဒါန်တို့၏ အာရုံလည်း ဖြစ်ကုန်၏ (ပသာဒရုပ် ၅-ပါး၊ ဒွေပဉ္စဝိညာဏ် ၁၀-ပါး)။

အသံသဘော 'သဒ္ဒဓာတ်' သည် တဏှာဒိဋ္ဌိတို့ ကပ်အပ်သော ကံသည် အကျိုး၏ အဖြစ်ဖြင့် မယူအပ်မူ၍[၁] (တဏှာဒိဋ္ဌိတို့၏ အာရုံဖြစ်သည့် ကံကြောင့် မဖြစ်မူ၍) ဥပါဒါန်၏ အာရုံသာ ဖြစ်၏။

အချို့သော (ရူပဓာတ်၊ ဂန္ဓဓာတ်၊ ရသဓာတ်၊ ဖောဋ္ဌဗ္ဗဓာတ်၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်ငါးပါးတို့သည် တဏှာဒိဋ္ဌိတို့ ကပ်အပ်သော ကံသည် အကျိုး၏ အဖြစ်ဖြင့်လည်း ယူအပ်၍ (တဏှာဒိဋ္ဌိတို့၏ အာရုံဖြစ်သည့် ကံကြောင့်လည်း ဖြစ်၍) ဥပါဒါန်၏ အာရုံလည်း ဖြစ်ကုန်၏ (ကမ္မဇရူပါရုံ, ကမ္မဇဂန္ဓာရုံ, ကမ္မဇရသာရုံ, ကမ္မဇဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံ[၂], သမ္ပဋိစ္ဆိုန်းဒွေ)၊ အချို့သော (ရူပဓာတ်၊ ဂန္ဓဓာတ်၊ ရသဓာတ်၊ ဖောဋ္ဌဗ္ဗဓာတ်၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်ငါးပါးတို့သည် တဏှာဒိဋ္ဌိတို့ ကပ်အပ်သော ကံသည် အကျိုး၏ အဖြစ်ဖြင့် မယူအပ်မူ၍ (တဏှာဒိဋ္ဌိတို့ အာရုံပြုသော ကံကြောင့် မဖြစ်မူ၍) ဥပါဒါန်၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏ (တိဇရူပါရုံ, တိဇဂန္ဓာရုံ, တိဇရသာရုံ, တိဇဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံ, ပဉ္စဒွါရာဝဇ္ဇန်း)။

အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် တဏှာဒိဋ္ဌိတို့ ကပ်အပ်သော ကံသည် အကျိုး၏ အဖြစ်ဖြင့်လည်း ယူအပ်၍ (တဏှာဒိဋ္ဌိတို့ အာရုံပြုသော ကံကြောင့်လည်း ဖြစ်၍) ဥပါဒါန်၏ အာရုံလည်း ဖြစ်ကုန်၏ (လောကီမနောဝိညာဏဓာတ် ဝိပါက်စိတ် ၂၀-ပါးနှင့် ယှဉ်ဘက် စေတသိက်များ၊ ကမ္မဇရုပ် ဧကန်ဖြစ်သည့် သုခုမရုပ်များဖြစ်သော ဘာဝရုပ် ၂-ပါး, ဇီဝိတရုပ်, ဟဒယရုပ်, ကမ္မဇရုပ် အနေကန်ဖြစ်သည့် သုခုမရုပ်များဖြစ်သော အာပေါ, အာဟာရရုပ်, ပရိစ္ဆေဒရုပ်, လက္ခဏရုပ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် တဏှာဒိဋ္ဌိတို့ ကပ်အပ်သော ကံသည် အကျိုး၏ အဖြစ်ဖြင့် မယူအပ်မူ၍ (တဏှာဒိဋ္ဌိတို့၏ အာရုံဖြစ်သော ကံကြောင့် မဖြစ်မူ၍) ဥပါဒါန်၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏ (လောကီကုသိုလ် အကုသိုလ်စိတ်၊ ပဉ္စဒွါရာဝဇ္ဇန်း ကြဉ်သော ကြိယာစိတ်၊ ယှဉ်ဘက် စေတသိက်များ၊ တိဇသုခုမရုပ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်

နှစ်ပါးတို့သည် တဏှာဒိဋ္ဌိတို့ ကပ်အပ်သော ကံသည် အကျိုး၏ အဖြစ်ဖြင့်လည်း မယူအပ်မူ၍ (တဏှာဒိဋ္ဌိတို့၏ အာရုံဖြစ်သည့် ကံကြောင့်လည်း မဖြစ်မူ၍) ဥပါဒါန်၏ အာရုံလည်း မဖြစ်ကုန် (လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

၁။ အသံ 'သဒ္ဒရုပ်' သည် စိတ္တဇရုပ်နှင့် ဥတုဇရုပ်သာဖြစ်သည်၊ ကမ္မဇရုပ် မဟုတ်ချေ။

၂။ ရူပါရုံ, ဂန္ဓာရုံ, ရသာရုံ, ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံတို့သည် စတုဇရုပ်များ ဖြစ်သည်။ ယင်းရုပ်တို့ကို ဥပါဒိဏ္ဏရုပ် (ကမ္မဇရုပ်)၊ အနုပါဒိဏ္ဏ ရုပ် (တိဇရုပ်) ဟု ခွဲခြားပြထားခြင်း ဖြစ်သည်။

(၅) သံကိလိဋ္ဌတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။(ရုပ်ခါတ်၁၀-ပါး၊ပဉ္စဝိညာဏဓာတ်၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ် တစ်ဆယ့် ခြောက်ပါးတို့သည် ပူပန်စေတတ် နှိပ်စက်တတ်၍ ညစ်နွမ်းစေတတ်သော ကိလေသာတို့သည် ပူပန်စေအပ်သည် မဟုတ်မူ၍ (ကိလေသာနှင့် မယှဉ်မူ၍) ကိလေသာ၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏ (ပသာဒရုပ် ၅-ပါး၊ အာရုံ ၅-ပါး၊ ဒွေးပဉ္စဝိညာဏ်-၁၀၊ပဉ္စဒွါရာဝဇ္ဇန်းနှင့် သမ္ပဋိစ္ဆိုန်းဒွေ)။

အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ပူပန်စေတတ် နှိပ်စက်တတ် ညစ်နွမ်းစေတတ်သော ကိလေသာတို့ ပူပန်စေအပ်သည်လည်း ဖြစ်၍ (ကိလေသာနှင့်လည်းယှဉ်၍) ကိလေသာ၏ အာရုံလည်း ဖြစ်ကုန်၏ (အကုသိုလ်စိတ္တုပ္ပါဒ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ကိလေသာတို့ ပူပန်စေအပ်သည် မဟုတ်မူ၍ (ကိလေသာနှင့် မယှဉ်မူ၍) ကိလေသာ၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏ (လောကီ မနောဝိညာဏဓာတ် ကုသိုလ်, ဝိပါက်, ကြိယာစိတ်၊ ယှဉ်ဘက် စေတသိက်များ၊ သုခုမရုပ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ကိလေသာတို့ ပူပန်စေအပ်သည်လည်း မဟုတ်မူ၍ (ကိလေသာနှင့် မယှဉ်မူ၍) ကိလေသာ၏ အာရုံလည်း မဖြစ်ကုန် (လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၆) ဝိတက်တိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး) ဓာတ် တစ်ဆယ့်ငါးပါးတို့သည် ဝိတက်လည်း မရှိမူ၍ ဝိစာရလည်း မရှိကုန် (ဝိတက်, ဝိစာရနှင့် မယှဉ်ကုန်)။ မနောဓာတ်သည် ဝိတက်လည်း ရှိ၍ ဝိစာရလည်း ရှိ၏ (ပဉ္စဒွါရာဝဇ္ဇန်း၊ သမ္ပဋိစ္ဆိုန်းဒွေး)။

အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်သည် ဝိတက်လည်း ရှိ၍ ဝိစာရလည်း ရှိ၏ (မနောဓာတ်ကြဉ်သော သဝိတက္ကစိတ် ၅၂-ပါး)၊ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်သည် ဝိတက် မရှိမူ၍ ဝိစာရမျှသာ ရှိ၏ (ဒုတိယဈာန် စိတ် ၁၁-ပါး)၊ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်သည် ဝိတက်လည်း မရှိမူ၍ ဝိစာရလည်း မရှိချေ (တတိယဈာန် ၁၁-ပါး၊ စတုတ္ထဈာန် ၁၁-ပါး၊ ပဉ္စမဈာန် ၂၃-ပါး၊ ပေါင်း ၄၅-ပါး)။

အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ဝိတက်လည်း ရှိ၍ ဝိစာရလည်း ရှိ၏ (သဝိတက္ကစိတ် ၅၅-ပါး၌ရှိသော ဝိတက် ဝိစာရကြဉ်သည့် စေတသိက် ၅၀)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ဝိတက်ကား မရှိမူ၍ ဝိစာရမျှသာ ရှိ၏ (ဒုတိယဈာန်စိတ်၌ ရှိသော ဝိစာရကြဉ်သော စေတသိက် ၃၆-ပါး၊ သဝိတက္ကစိတ် ၅၅-ပါး၌ရှိသော ဝိတက် ၅၅-ပါး)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ဝိတက်လည်း မရှိမူ၍ ဝိစာရလည်း မရှိချေ (တတိယဈာန် ၁၁-ပါး, စတုတ္ထဈာန် ၁၁-ပါး, ပဉ္စမဈာန်စိတ် ၂၃-ပါးတို့၌ရှိသော စေတသိက်များ၊ ဒုတိယဈာန်စိတ် ၁၁-ပါး၌ရှိသော ဝိစာရ ၁၁-ပါး၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

တိက်မုတ်။ ။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်ကို ဝိတက်လည်း ရှိ၍ ဝိစာရလည်း ရှိ၏ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ ဝိတက် မရှိမူ၍ ဝိစာရမျှသာ ရှိ၏ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ ဝိတက်လည်း မရှိမူ၍ ဝိစာရ လည်း မရှိဟူ၍ လည်းကောင်း မဆိုအပ်ချေ (သဝိတက္ကစိတ် ၅၅-ပါး၌ရှိသော ဝိစာရ ၅၅-ပါး)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၄၀၁)

(၇) ပီတိတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး) ဓာတ်ဆယ်ပါးတို့ကို ပီတိနှင့် တကွ ဖြစ်ကုန်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း (ပီတိနှင့် ယှဉ်ကုန်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း)၊ သုခဝေဒနာနှင့်တကွ ဖြစ်ကုန်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့် တကွ ဖြစ်ကုန်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန်။(တိက်မုတ်)။

(ကာယ ဝိညာဏဓာတ်ကြဉ်သော ပဥ္စဝိညာဏဓာတ် ၄-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်ငါးပါးတို့သည် ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့်တကွ ဖြစ်ကုန်၏ (ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့် ယှဉ်ကုန်၏)။ ကာယဝိညာဏဓာတ်သည် ပီတိနှင့်တကွ မဖြစ်ချေ (ပီတိနှင့် မယှဉ်ချေ)။ အချို့သော ကာယဝိညာဏဓာတ်သည် သုခဝေဒနာနှင့် တကွ ဖြစ်၍ ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့်တကွ မဖြစ်ချေ (သုခသဟဂုတ် ကာယဝိညာဏ်စိတ်)။

တိက်မုတ်။ ။ အချို့သော ကာယဝိညာဏဓာတ်ကို သုခဝေဒနာနှင့်တကွ ဖြစ်၏ဟု မဆိုအပ်ချေ (ဒုက္ခသဟဂုတ် ကာယဝိညာဏ်စိတ်)။

အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ပီတိနှင့်တကွ ဖြစ်ကုန်၏ (သပ္ပီတိကစိတ် ၅၁-ပါး၊ ပီတိကြဉ်သော[၁] ယှဉ်ဘက်စေတသိက်များ)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် သုခဝေဒနာနှင့်တကွ ဖြစ်ကုန်၏ (သုခသဟဂုတ် ကာယဝိညာဏ် စိတ်ကြဉ်သော သုခသဟဂုတ်စိတ် ၆၂-ပါး၊ ဝေဒနာကြဉ်သော ယှဉ်ဘက် စေတသိက်များ)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့်တကွ ဖြစ်ကုန်၏ (မနောဝိညာဏဓာတ် ဥပေက္ခာသဟဂုတ်စိတ် ၄၄-ပါး၊ ဝေဒနာ[၂] ကြဉ်သော ယှဉ်ဘက် စေတသိက်များ)။

တိက်မုတ်။ ။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့ကို ပီတိနှင့်တကွ ဖြစ်ကုန်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ သုခဝေဒနာနှင့်တကွ ဖြစ်ကုန်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့်တကွ ဖြစ်ကုန်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန် (ဒေါသမူစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ ဒုက္ခသဟဂုတ်စိတ်၌ ရှိသော စေတသိက်များ၊ သုခသဟဂုတ် ကာယဝိညာဏ်နှင့် စတုတ္ထဈာန် ၁၁-ပါး၌ ရှိသော သုခဝေဒနာ ၁၂-ခု၊ ဥပေက္ခာဝေဒနာ ၅၅-ပါး၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၄၀၄)

၁။ ပီတိကို ပီတိနှင့် ယှဉ်၏ဟု မဆိုရချေ။

၂။ ဝေဒနာကို ဝေဒနာနှင့် ယှဉ်၏ဟု မဆိုရချေ။

(၈) ဒဿနတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့ကို (နိဗ္ဗာန်ကို ရှေးဦးစွာမြင်သဖြင့်)

'ဒဿန' မည်သော သောတာပတ္တိမဂ်သည် ပယ်အပ်သည်လည်း မဟုတ်မူ၍ (သောတာပတ္တိမဂ်မြင်ပြီး ဖြစ်သော နိဗ္ဗာန်ကို ပွါးများခြင်းအားဖြင့် တစ်ဖန်ထပ်မံ၍ မြင်သဖြင့်) 'ဘာဝနာ' မည်သော အထက်မဂ် သုံးခုသည် ပယ်အပ်သည်လည်း မဟုတ်ကုန်။

အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့ကို သောတာပတ္တိမဂ်သည် ပယ်အပ်ကုန်၏ (ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ်စိတ် ၄-ပါးနှင့် ဝိစိကိစ္ဆာစိတ်၊ ယှဉ်ဘက်စေတသိက်များ)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့ကို အထက်မဂ်သုံးခုတို့သည် ပယ်အပ်ကုန်၏ (ဒိဋ္ဌိဂတဝိပ္ပယုတ်စိတ် ၄-ပါး၊ ဒေါသမူဒွေး၊ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂုတ်စိတ်၊ ယှဉ်ဘက်စေတသိက်များ)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့ကို သောတာပတ္တိမဂ်သည် ပယ်အပ်သည်လည်း မဟုတ်မူ၍ အထက်မဂ် သုံးခုသည် ပယ်အပ်သည်လည်း မဟုတ်ကုန် (ကုသိုလ်စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ မနောဝိညာဏဓာတ် ဝိပါက်နှင့် ကြိယာ စိတ္တုပ္ပါဒ်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၉) ဒဿနဟေတုတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။(ရုပ်ဓာတ်၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနော ဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့် ခြောက်ပါးတို့သည် 'ဒဿန' မည်သော သောတာပတ္တိမဂ်သည် ပယ်အပ်သော ဟိတ်[1]ရှိသည်လည်း မဟုတ်မူ၍ (ဟိတ်နှင့် မယှဉ်မူ၍) 'ဘာဝနာ'မ ည်သော အထက်မဂ်သုံးခုတို့ ပယ်အပ်သော ဟိတ်ရှိသည်လည်း မဟုတ်ကုန်။

အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် သောတာပတ္တိမဂ်ဖြင့် ပယ်အပ် သော ဟိတ်ရှိကုန်၏[2] (ဟိတ်နှင့် ယှဉ်ကုန်၏) (ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ် စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ ဝိစိကိစ္ဆာသဟဂုတ်စိတ်၊ ဝိစိ ကိစ္ဆာစိတ်၌ ရှိသော မောဟကြဉ်သည့် ယှဉ်ဘက်စေတသိက်)။

အချို့သော(မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် အထက်မဂ်သုံးခုတို့ဖြင့် ပယ်အပ် သော ဟိတ်ရှိကုန်၏ (ဒိဋ္ဌိဂတဝိပ္ပယုတ်စိတ် ၄-ပါး၊ ဒေါသမူဒွေး၊ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂုတ်စိတ်၊ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂုတ် စိတ်၌ရှိသော မောဟကြဉ်သည့် ယှဉ်ဘက် စေတသိက်များ)။

အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် သောတာပတ္တိမဂ်ဖြင့် ပယ်အပ် သော ဟိတ်ရှိသည်လည်း မဟုတ်မူ၍ အထက်မဂ်သုံးခုတို့ဖြင့် ပယ်အပ်သော ဟိတ်ရှိသည်လည်း မဟုတ် ကုန် (ကုသိုလ်, မနောဝိညာဏဓာတ် ဝိပါက်နှင့် ကြိယာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ မောဟမူဒွေး၌ရှိသော မောဟ၊ သုခုမ ရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၄၁၀)

၁။ သောတာပတ္တိမဂ် ပယ်သောဟိတ်များမှာ- လောဘမူ ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ်စိတ်၌ ရှိသော လောဘနှင့် မောဟ၊ ဝိစိကိစ္ဆာ သဟဂုတ်စိတ်၌ ရှိသော မောဟတို့ ဖြစ်သည်။

၂။ စင်စစ်အားဖြင့် မဂ်သည် ကိလေသာကို ပယ်သည်၊ 'မဂ်သည်' ဟု အဝုတ္တ ကတ္တားအနက် 'သည်' ဝိဘတ် ဖြင့်သာ ဘာသာပြန် ဆိုရမည်ဖြစ်သည်၊ သို့သော်လည်း မြန်မာပြန်ဆိုရာ၌ အဓိပ္ပါယ်ဖြောင့်၍ ပြေပြစ် နားလည် လွယ်စေရန် အချို့နေရာ၌ 'မဂ်ဖြင့် ကိလေသာတို့ကို ပယ်သည်' ဟု ပြန်ဆိုထားသည်၊ ဤနေရာ၌လည်း 'မဂ်သည် ပယ်အပ်သော ဟိတ်' ဟု ပြန်ဆိုရမည့်အစား 'မဂ်ဖြင့် ပယ်အပ်သော ဟိတ်' ဟု ပြန်ဆိုထားသည်။

(၁၀) အာစယဂါမိတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။(ရုပ်ခာတ်၁၀-ပါး၊ပဥ္စဝိညာဏခာတ်၅-ပါး၊ မနောခာတ်) ခာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် စုတိပဋိသန္ဓေသို့ ရောက်ကြောင်းလည်း မဟုတ်မူ၍ (ရောက်စေတတ် သည်လည်း မဟုတ်မူ၍) စုတိပဋိသန္ဓေ ကင်းရာ နိဗ္ဗာန်သို့ ရောက်ကြောင်းလည်း မဟုတ်ကုန်။

အချို့သော (မနောဝိညာဏခာတ်၊ ဓမ္မခာတ်) ခာတ်နှစ်ပါးတို့သည် စုတိပဋိသန္ဓေသို့ ရောက်ကြောင်း ဖြစ်ကုန်၏ (လောကီကုသိုလ်၊ အကုသိုလ်၊ ယှဉ်ဘက် စေတသိက်များ)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏ ခာတ်၊ ဓမ္မခာတ်) ခာတ်နှစ်ပါးတို့သည် နိဗ္ဗာန်သို့ ရောက်ကြောင်း ဖြစ်ကုန်၏ (မဂ်စိတ္တုပ္ပါဒ်များ)၊ အချို့ သော (မနောဝိညာဏခာတ်၊ ဓမ္မခာတ်) ခာတ်နှစ်ပါးတို့သည် စုတိပဋိသန္ဓေသို့ ရောက်ကြောင်းလည်း မဟုတ်မူ၍ နိဗ္ဗာန်သို့ ရောက်ကြောင်းလည်း မဟုတ်ကုန် (မနောဝိညာဏခာတ် ဝိပါက်နှင့် ကြိယာ၊ ယှဉ်ဘက်စေတသိက်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၁၁) သေက္ခတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။(ရုပ်ခာတ်၁၀-ပါး၊ပဥ္စဝိညာဏခာတ်၅-ပါး၊ မနောခာတ်) ခာတ် တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည်(အရဟတ္တဖိုလ်သို့ ရောက်ရန်)ကျင့်ဆဲ 'သေက္ခ' ပုဂ္ဂိုလ် ၇-ယောက်တို့၏ ဥစ္စာလည်း မဟုတ်မူ၍ ကျင့်ပြီး 'အသေက္ခ' (ရဟန္တာ) ပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ ဥစ္စာလည်း မဟုတ်ကုန်။

အချို့သော (မနောဝိညာဏခာတ်၊ ဓမ္မခာတ်) ခာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ကျင့်ဆဲ 'သေက္ခ' ပုဂ္ဂိုလ် ၇-ယောက်တို့၏ ဥစ္စာဖြစ်ကုန်၏ (မဂ်စိတ် ၄-ပါး၊ အောက်ဖိုလ် ၃-ပါး၊ ယှဉ်ဘက် စေတသိက်များ)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏခာတ်၊ ဓမ္မခာတ်) ခာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ကျင့်ပြီး 'အသေက္ခ' (ရဟန္တာ) ပုဂ္ဂိုလ် တို့၏ ဥစ္စာ ဖြစ်ကုန်၏ (အရဟတ္တဖိုလ်စိတ္တုပ္ပါဒ်)။

အချို့သော (မနောဝိညာဏခာတ်၊ ဓမ္မခာတ်) ခာတ် နှစ်ပါးတို့သည် ကျင့်ဆဲ 'သေက္ခ' ပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ ဥစ္စာလည်း မဟုတ်မူ၍ ကျင့်ပြီး 'အသေက္ခ' (ရဟန္တာ) ပုဂ္ဂိုလ်တို့၏ ဥစ္စာလည်း မဟုတ်ကုန် (ပဥ္စ ဝိညာဏခာတ်နှင့် မနောခာတ်ကြဉ်သော လောကီစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၁၂) ပရိတ္တ[၁]တိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။(ရုပ်ခာတ်၁၀-ပါး၊ပဥ္စဝိညာဏခာတ်၅-ပါး၊ မနောခာတ်) ခာတ် တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါး တို့သည် နည်းပါးသော တန်ခိုး အာနုဘော် ရှိသော 'ပရိတ္တတရား' (ကာမတရား) ဖြစ်ကုန်၏။

အချို့သော (မနောဝိညာဏခာတ်၊ ဓမ္မခာတ်) ခာတ်နှစ်ပါးတို့သည် နည်းပါးသော တန်ခိုးအာနု ဘော် ရှိသော 'ပရိတ္တတရား' (ကာမတရား) ဖြစ်ကုန်၏ (ပဥ္စဝိညာဏခာတ်နှင့် မနောခာတ်ကြဉ်သော ကာမာဝစရစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏခာတ်၊ ဓမ္မခာတ်) ခာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ကြီးကျယ်မြင့်မြတ်သည်၏ အဖြစ်သို့ ရောက်ကုန်သော 'မဟဂ္ဂုတ်တရား' ဖြစ်ကုန်၏ (မဟဂ္ဂုတ်စိတ္တုပ္ပါဒ်)၊

အချို့သော (မနောဝိညာဏခာတ်၊ ဓမ္မခာတ်) ခာတ်နှစ်ပါးတို့သည် နှိုင်းယှဉ်မှုကို ပြုတတ်သော ကိလေသာတို့၏ ဆန့်ကျင်ဘက်ဖြစ်သော မနှိုင်းယှဉ်အပ်သော 'အပ္ပမာဏ' တရား ဖြစ်ကုန်၏ (လောကု တ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

၁။ ပရိတ္တ= သေးငယ်သော, အားနည်းသောသဘော၊ ကာမာဝစရတရား။

(၁၃) ပရိတ္တာရမ္မဏတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။(ရုပ်ခတ် ၁၀-ပါး) ခတ်ဆယ်ပါးတို့သည် အာရုံပြုခြင်း သဘောမရှိကုန် (အာရုံမပြုတတ်ချေ)။

(ပဥ္စဝိညာဏဓာတ်ငါးပါး၊ မနောဓာတ်) ခတ် ခြောက်ပါးတို့သည် ပရိတ္တတရား (ကာမတရား) ကို အာရုံ ပြုကုန်၏ (ဒွေးပဥ္စဝိညာဏ် ၁၀၊ ပဥ္စဒွါရာဝဇ္ဇန်း၊ သမ္ပဋိစ္ဆိုန်းဒွေး)။

အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ခတ်နှစ်ပါးတို့သည် ပရိတ္တတရား (ကာမတရား) ကို အာရုံပြုကုန်၏ (ကြွင်းသော ကာမစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ အဘိညာဉ်ဒွေစိတ္တုပ္ပါဒ်)။

အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ခတ်နှစ်ပါးတို့သည် မဟဂ္ဂုတ်တရားကို အာရုံ ပြုကုန်၏ [ဝိညာဏဥ္စာယတနနှင့် နေဝသညာနာသညာယတနစိတ္တုပ္ပါဒ် (ဧကန်)၊ အကုသိုလ်စိတ် ၁၂၊ ၂နောဒွါရာဝဇ္ဇန်း၊ မဟာကုသိုလ်, မဟာကြိယာ, အဘိညာဉ်ဒွေး၊ ယှဉ်ဘက်စေတသိက်များ (အနေကန်)]။

အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ဓမ္မဓာတ်) ခတ်နှစ်ပါးတို့သည် အပ္ပမာဏတရား (လောကုတ္တရာတရား)ကို အာရုံပြုကုန်၏ [လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ် (ဧကန်)၊ မနောဒွါရာဝဇ္ဇန်း၊ မဟာ ကုသိုလ်ဉာဏသမ္ပယုတ်, မဟာကြိယာဉာဏသမ္ပယုတ်, အဘိညာဉ်ဒွေးနှင့်ယှဉ်ဘက် စေတသိက်များ (အနေကန်)]။

တိက်မုတ်။ ။အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ခတ်နှစ်ပါးတို့ကို ပရိတ္တတရား (ကာမတရား)ကို အာရုံပြုကုန်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ မဟဂ္ဂုတ်တရားကို အာရုံပြုကုန်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ အပ္ပမာဏတရား (လောကုတ္တရာတရား) ကို အာရုံပြုကုန်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန် (ပညတ်ကို ဧကန်အာရုံပြုသော ရူပါဝစရစိတ် ၁၅-ပါးနှင့် အာကာသာနဥ္စာယတန, အာကိဉ္စညာယတန အရူပစိတ် ၆-ပါး၊ ယှဉ်ဘက် စေတသိက်များ၊ ပညတ်ကို အနေကန် အာရုံပြုခိုက်စိတ္တုပ္ပါဒ်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၄၂၂)

(၁၄) ဟီနတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။(ရုပ်ခတ်၁၀-ပါး၊ပဥ္စဝိညာဏဓာတ်၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ခတ် တစ်ဆယ့် ခြောက်ပါးတို့သည် အလယ်အလတ်တရား 'မဇ္ဈိမတရား' (မယုတ်မမြတ်တရား) ဖြစ်ကုန်၏။

အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ခတ်နှစ်ပါးတို့သည် ယုတ်ညံ့သော တရား 'ဟီနတရား' ဖြစ်ကုန်၏ (အကုသိုလ်စိတ္တုပ္ပါဒ်)။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ခတ်နှစ်ပါးတို့သည် အလယ်အလတ်တရား ဖြစ်ကုန်၏ (လောကီကုသိုလ်၊ မနောဝိညာဏဓာတ် ဝိပါက်နှင့် ကြိယာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်)။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ခတ်နှစ်ပါးတို့သည် မြင့်မြတ်သော 'ပဏီတ'တရား ဖြစ်ကုန်၏ (လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၁၅) မိစ္ဆတ္တတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။(ရုပ်ခတ်၁၀-ပါး၊ပဥ္စဝိညာဏဓာတ်၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ခတ် တစ်ဆယ့် ခြောက်ပါးတို့သည် မိစ္ဆတ္တနိယတ[၁] သမ္မတ္တနိယတ[၂] အခြင်းအရာအားဖြင့် အကျိုးပေး မမြဲကုန် (အနိယတ)။

အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ခတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဖောက်ပြန်သော သဘောရှိ၍ စုတိ၏ အခြားမဲ့၌ အကျိုးပေး မြဲကုန်၏ (နိယတမိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကိစ္စတပ်သော ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ်စိတ်လေးပါးနှင့် ပဥ္စာနန္တရိယကံ ကျူးလွန်သည့် ဒေါသမူဒွေးတို့၏ သတ္တမဇောစိတ္တုပ္ပါဒ်)။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ခတ်နှစ်ပါးတို့သည် မဖောက်ပြန်သော သဘောရှိ၍ မိမိ၏ အခြားမဲ့၌ အကျိုးပေး

မြဲကုန်၏ (မဂ်စိတ္တုပ္ပါဒ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် မိစ္ဆတ္တနိယတ, သမ္မတ္တနိယတ အခြင်းအရာအားဖြင့် အကျိုးပေး မမြဲကုန် (ကြွင်းသော မနောဝိညာဏဓာတ် စိတ္တုပ္ပါဒ်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

၁။ မိစ္ဆတ္တ= ဖောက်ပြန်မှားယွင်းသော သဘော။ နိယတ= မြဲသော, မြဲခြင်း။ မိစ္ဆတ္တနိယတ= ဖောက်ပြန်သော သဘောရှိ၍ စုတိ၏ အခြားမဲ့၌ အပါယ်ငရဲသို့ အကျိုးပေး မြဲသောသဘော။

၂။ သမ္မတ္တနိယတ= မဖောက်မပြန်သော သဘောရှိ၍ မဂ်၏ အခြားမဲ့၌ အကျိုးပေးမြဲသော သဘော။

(၁၆) မဂ္ဂါရမ္မဏတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။

။(ရုပ်ဓာတ်၁၀-ပါး၊) ဓာတ်ဆယ်ပါးတို့သည် အာရုံပြုခြင်းသဘော မရှိကုန် (အာရုံမပြုတတ်ကုန်)။

တိက်မုတ်။ ။ (ပဉ္စဝိညာဏဓာတ်၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်ခြောက်ပါးတို့ကို မဂ်ကို အာရုံပြုကုန်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း, မဂ်မည်သော အကြောင်းရင်းဟိတ် (သမ္မာဒိဋ္ဌိ[၁] = အမောဟဟိတ်) ရှိကုန်၏ ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ မဂ်မည်သော အကြီးအမှူး (သမ္မာဒိဋ္ဌိ = ဝီမံသာဓိပတိ = အမောဟ, သမ္မာဝါယမ = ဝီရိယာဓိပတိ[၂]) ရှိကုန်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန်။

အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် မဂ်ကို အာရုံပြုကုန်၏ (ဉာဏသမ္ပယုတ် မဟာကုသိုလ်, ဉာဏသမ္ပယုတ် မဟာကြိယာ, မနောဒွါရာဝဇ္ဇန်း, အဘိညာဉ်ဒွေး၊ ၎င်းတို့နှင့် ယှဉ်ဘက်စေတသိက်များ)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၄၂၉)

အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် မဂ်မည်သော အကြောင်းရင်းဟိတ် (သမ္မာဒိဋ္ဌိ = အမောဟဟိတ်) ရှိကုန်၏ (အမောဟနှင့် ယှဉ်ကုန်၏) (သမ္မာဒိဋ္ဌိ = မည်သော အမောဟကြဉ်သည့် မဂ်စိတ္တုပ္ပါဒ်)။

အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် မဂ်မည်သော အကြီးအမှူး (သမ္မာဒိဋ္ဌိ = ဝီမံသာဓိပတိ = အမောဟ, သမ္မာဝါယာမ = ဝီရိယာဓိပတိ) ရှိကုန်၏ (မဂ်ကို အလေးအမြတ် အာရုံပြုသည့် မဟာကုသိုလ် ဉာဏသမ္ပယုတ်နှင့် မဟာကြိယာ ဉာဏသမ္ပယုတ် စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ မဂ်စိတ္တုပ္ပါဒ်)။

တိက်မုတ်။ ။အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့ကို မဂ်ကို အာရုံပြုကုန်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ မဂ်မည်သော အကြောင်းရင်းဟိတ် (သမ္မာဒိဋ္ဌ = ဝီမံသ = အမောဟ) ရှိကုန်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ မဂ်မည်သော အကြီးအမှူး (ဝီမံသာဓိပတိ = သမ္မာဒိဋ္ဌိ = အမောဟ, ဝီရိယာ ဓိပတိ = သမ္မာဝါယမ = ဝီရိယ) ရှိကုန်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန် (ကြွင်းသော မနောဝိညာဏဓာတ် စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၄၂၉)

၁။ သမ္မာဒိဋ္ဌိသည် မဂ္ဂင်တရားဖြစ်၍ မဂ်လည်း မည်သည်။ သမ္မာဒိဋ္ဌိ၏ တရားကိုယ်မှာ 'အမောဟ' ဖြစ်သောကြောင့် ဟိတ်တရားလည်း ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် သမ္မာဒိဋ္ဌိသည် မဂ်လည်း မည်၍ ဟိတ်လည်း ဖြစ်သည့် 'မဂ္ဂဟေတု'တရား ဖြစ်သည်။

၂။ သမ္မာဒိဋ္ဌိသည် ပညာ, အမောဟ, ဝီမံသတရားများ ဖြစ်သည်။ အဓိပတိကိစ္စ တပ်သည်။ သမ္မာဝါယမသည် မဂ်လည်း ဖြစ်သည်။ ယင်း၏ တရားကိုယ်မှာ အဓိပတိကိစ္စတပ်နိုင်သော ဝီရိယ ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် သမ္မာဒိဋ္ဌိနှင့် သမ္မာဝါယာမ တို့သည် 'မဂ္ဂါဓိပတိ' တရား၊ ဖြစ်ကုန်သည်။

(၁၇) ဥပ္ပန္နတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ အချို့သော (ပသာဒရုပ်ခာတ် ၅-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏခာတ် ၅-ပါး) ခာတ်ဆယ်ပါးတို့သည် ဥပါဒ် ဋ္ဌီ ဘင် ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်ဆဲ ဖြစ်ကုန်၏ (ဥပ္ပန္နာ) (ကမ္မဇရုပ်ဖြစ်သော ပသာဒရုပ်ငါးပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏ်ငါးပါး)၊ အချို့သော (ပသာဒရုပ်ခာတ် ငါးပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏခာတ်ငါးပါး) ခာတ်ဆယ်ပါးတို့သည် မချွတ်ဧကန် ဖြစ်လတ္တံ့ ဖြစ်ကုန်၏ (ဥပ္ပါဒိနော) (ကမ္မဇပသာဒရုပ်ငါးပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏ်ငါးပါး)၊ အချို့သော (ပသာဒရုပ် ခာတ် ငါးပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏခာတ်ငါးပါး) ခာတ်ဆယ်ပါးတို့သည် ဥပါဒ် ဋ္ဌီ ဘင် ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်ပြီး လည်း မဟုတ်မူ၍ ရောက်ဆဲလည်း မဟုတ်ဟု မဆိုအပ်ကုန် (အနုပ္ပန္နာ)[၁]။

အချို့သော သဒ္ဒခာတ်သည် ဥပါဒ် ဋ္ဌီ ဘင် ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်ဆဲဖြစ်၏ (ဥပ္ပန္နံ)၊ အချို့သော သဒ္ဒခာတ်သည် ဥပါဒ် ဋ္ဌီ ဘင် ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်ပြီးလည်း မဟုတ်မူ၍ ရောက်ဆဲလည်း မဟုတ်ချေ (အနုပ္ပန္နံ)၊ အချို့သော သဒ္ဒခာတ်ကို မချွတ်ဧကန် ဖြစ်လတ္တံ့ဟု မဆိုအပ်ချေ။

အချို့သော (ရူပခာတ်၊ ဂန္ဓခာတ်၊ ရသခာတ်၊ ဖောဋ္ဌဗ္ဗခာတ်၊ မနောခာတ်၊ မနောဝိညာဏခာတ်) ခာတ် ၆-ပါးတို့သည် ဥပါဒ် ဋ္ဌီ ဘင် ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်ဆဲဖြစ်ကုန်၏ (ဥပ္ပန္နာ)၊ အချို့သော (ရူပ၊ ဂန္ဓ၊ ရသ၊ ဖောဋ္ဌဗ္ဗခာတ်၊ မနောခာတ်၊ မနောဝိညာဏခာတ်) ခာတ် ၆-ပါးတို့သည် ဥပါဒ် ဋ္ဌီ ဘင် ခဏ သုံးပါး သို့ ရောက်ပြီးလည်း မဟုတ်မူ၍ ရောက်ဆဲလည်း မဟုတ်ကုန် (အနုပ္ပန္နာ) (အနာဂတ်ဖြစ်သော ကုသိုလ်, အကုသိုလ်, ကြိယာစိတ်၊ သဒ္ဒါရုံကြဉ်သော တိဇအာရုံ ၄-ပါး)၊ အချို့သော (ရူပ၊ ဂန္ဓ၊ ရသ၊ ဖောဋ္ဌဗ္ဗခာတ်၊ မနောခာတ်၊ မနောဝိညာဏခာတ်) ခာတ် ၆-ပါးတို့သည် မချွတ်ဧကန် ဖြစ်လတ္တံ့ ဖြစ်ကုန်၏ (ဥပ္ပါဒိနော) (အနာဂတ်၌ မချွတ်ဧကန်ဖြစ်မည့် ကမ္မဇဂေါစရရုပ်၊ ဒွေးပဉ္စဝိညာဏ်ကြဉ်သော ဝိပါက် စိတ် ၂၆-ပါး)။

အချို့သော ဓမ္မခာတ်သည် ဥပါဒ် ဋ္ဌီ ဘင် ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်ဆဲဖြစ်၏ (စေတသိက် ၅၂-ပါး၊ သုခုမရုပ်)၊ အချို့သော ဓမ္မခာတ်သည် ဥပါဒ် ဋ္ဌီ ဘင် ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်ပြီးသည်လည်း မဟုတ်မူ၍ ရောက်ဆဲလည်း မဟုတ်ချေ (အနုပ္ပန္နံ) (အနာဂတ်ဖြစ်သော ကုသိုလ်, အကုသိုလ်, ကြိယာစိတ်တို့၌ ရှိသော စေတသိက်နှင့် တိဇသုခုမရုပ်)၊ အချို့သော ဓမ္မခာတ်သည် မချွတ်ဧကန် ဖြစ်လတ္တံ့ ဖြစ်၏ (ဥပ္ပါဒိနော) (ဒွေးပဉ္စဝိညာဏ်ကြဉ်သည့် ဝိပါက်စိတ် ၂၆-ပါးနှင့် ယှဉ်သော စေတသိက်များ၊ ကမ္မဇ သုခုမရုပ်)။

တိက်မုတ်။ ။ အချို့သော ဓမ္မခာတ်ကို ဥပါဒ် ဋ္ဌီ ဘင် ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်ဆဲဟူ၍ လည်းကောင်း ခဏသုံးပါးသို့ ရောက်ပြီးလည်း မဟုတ်မူ၍ ရောက်ဆဲလည်း မဟုတ်ဟူ၍လည်းကောင်း မချွတ်ဧကန် ဖြစ်လတ္တံ့ဟူ၍ လည်းကောင်း မဆိုအပ်ချေ (နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၄၃၀)

၁။ ဥပ္ပန္န= ဖြစ်ဆဲ

ဥပ္ပါဒီ= နောင်ကာလ၌ မချွတ်ဧကန်ဖြစ်လတ္တံ့သဘောရှိသော တရား (ဝိပါက်တရားများ) အနုပ္ပန္န= ဖြစ်ပြီးလည်း မဟုတ်၊ ဖြစ်ဆဲလည်း မဟုတ်၊ နောင်အနာဂတ် ကာလ၌ ဖြစ်မည်ဆိုက ဖြစ်နိုင်သည့် ဖြစ်ကောင်းဖြစ်မည့် သဘောရှိသော တရားဖြစ်သည့် (ကုသိုလ်၊ အကုသိုလ်၊ ကြိယာ)

(၁၈) အတီတတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ အချို့သော (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခုနစ်ပါးတို့သည် ဖြစ်ပြီး အတိတ်တရား ဖြစ်ကုန်၏ (အတီတာ)၊ အချို့သော (ရုပ်ဓာတ်ဆယ်ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏဓာတ်ငါးပါး၊ မနောဓာတ်၊ မနောဝိညာဏဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခုနစ်ပါးတို့သည် မရောက်သေးသော (ဖြစ်လတ္တံ့) အနာဂတ်တရား ဖြစ်ကုန်၏ (အနာဂတာ)၊ အချို့သော (ရုပ်ဓာတ်ဆယ်ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏဓာတ်ငါးပါး၊ မနောဓာတ်၊ မနောဝိညာဏဓာတ်) ဓာတ် တစ်ဆယ့်ခုနစ်ပါးတို့သည် ဖြစ်ဆဲ ပစ္စုပ္ပန်တရား ဖြစ်ကုန်၏ (ပစ္စုပ္ပန္နာ)။

အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ဖြစ်ပြီး အတိက်တရား ဖြစ်၏ (အတိက်ဝိညာဏဓာတ်တို့၌ ရှိခဲ့သော စေတသိက် ၅၂-ပါး၊ သုခုမရုပ်)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် မရောက်သေးသော (ဖြစ်လတ္တံ့) အနာဂတ် တရားဖြစ်၏၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ဖြစ်ဆဲ ပစ္စုပ္ပန်တရား ဖြစ်၏။

တိက်မုတ်။ ။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်ကို ဖြစ်ပြီးဟူ၍ လည်းကောင်း, မရောက်သေး ဖြစ်လတ္တံ့ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ ဖြစ်ဆဲဟူ၍ လည်းကောင်း မဆိုအပ်ချေ (နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၄၃၁)

(၁၉) အတီတာရမ္မဏတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး) ဓာတ်ဆယ်ပါး တို့သည် အာရုံပြုခြင်း သဘောမရှိကုန် (အာရုံမပြု တတ်ချေ) (ပသာဒရုပ် ၅-ပါး၊ အာရုံ ၅-ပါး) (အနာရမ္မဏ)။ (ပဥ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်ခြောက်ပါးတို့သည် ဖြစ်ဆဲ ပစ္စုပ္ပန်တရားကို အာရုံ ပြုကုန်၏ (ပစ္စုပ္ပန်အာရုံ ၅-ပါးကို အာရုံပြုသည်)။

အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဖြစ်ပြီး အတိက်တရားကို အာရုံပြုကုန်၏ [ဝိညာဏဉ္စာယတန၊ နေဝသညာ နာသညာယတနစိတ္တုပ္ပါဒ် (ဧကန်)၊ မနောဒွါရာဝဇ္ဇန်း၊ ကာမဇော ၂၉၊ တဒါရုံ၊ ကောဒသ၊ အဘိညာဉ်ဒွေး စိတ္တုပ္ပါဒ် (အနေကန်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် မရောက်သေးသော (ဖြစ်လတ္တံ့) အနာဂတ်တရားတို့ကို အာရုံပြုကုန်၏ (အနာဂတ်တရားကို အနေကန် အာရုံပြုသော စိတ္တုပ္ပါဒ်= အတိက်တရားကို အနေကန် အာရုံပြုစိတ် များပင်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဖြစ်ဆဲ ပစ္စုပ္ပန်တရားကို အာရုံပြု ကုန်၏ (ပစ္စုပ္ပန်တရားကို အနေကန် အာရုံပြုသော စိတ္တုပ္ပါဒ်= အတိက်တရားကို အနေကန် အာရုံပြုစိတ် များပင်)။

တိက်မုတ်။ ။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့ကို ဖြစ်ပြီး အတိက်တရားကို အာရုံပြုကုန်၏ဟူ၍လည်းကောင်း၊ မရောက်သေးသော (ဖြစ်လတ္တံ့) အနာဂတ် တရားကို အာရုံပြုကုန်၏ ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ဖြစ်ဆဲပစ္စုပ္ပန်တရားကို အာရုံပြုကုန်၏ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန် (နိဗ္ဗာန်နှင့် ပညတ် တရားတို့ကို ဧကန်, အနေကန်အာရုံပြုသည့် စိတ်များ၊ ယှဉ်ဘက် စေတသိက်၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၄၃၄)

(၂၀) အဇ္ဈတ္တတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ အချို့သော ဓာတ် ၁၈-ပါးတို့သည် အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်ကုန်၏ (စိတ်၊ စေတသိက်၊ ရုပ်)၊ အချို့သော ဓာတ် ၁၈-ပါးတို့သည် အပသန္တာန်၌ ဖြစ်ကုန်၏ (စိတ်၊ စေတသိက်၊ ရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)၊ အချို့သော ဓာတ် ၁၈-ပါးတို့သည် အတွင်း အပ 'အဇ္ဈတ္တဗဟိဒ္ဓ' သန္တာန် နှစ်ပါး တို့၌ ဖြစ်ကုန်၏ (စိတ်၊ စေတသိက်၊ ရုပ်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၄၃၅)

(၂၁) အဇ္ဈတ္တာရမ္မဏတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး) ဓာတ်ဆယ်ပါးတို့သည် အာရုံပြုခြင်းသဘော မရှိကုန် (အာရုံမပြုတတ်ချေ) (အနာရမ္မဏ)။ အချို့သော (ပဉ္စဝိညာဏဓာတ်၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်ခြောက်ပါးတို့သည် အတွင်း 'အဇ္ဈတ္တ'သန္တာန်၌ ဖြစ်သော တရားတို့ကို အာရုံပြုကုန်၏၊ အချို့သော (ပဉ္စဝိညာဏဓာတ်၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်ခြောက်ပါးတို့ သည် အပ 'ဗဟိဒ္ဓ'သန္တာန်၌ ဖြစ်သော တရားတို့ကို အာရုံပြုကုန်၏၊ အချို့သော (ပဉ္စဝိညာဏဓာတ်၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်ခြောက်ပါးတို့သည် အတွင်းအပ 'အဇ္ဈတ္တဗဟိဒ္ဓ'သန္တာန်နှစ်ပါး၌ ဖြစ်သော တရားတို့ကို အာရုံပြုကုန်၏။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် အတွင်း 'အဇ္ဈတ္တ'သန္တာန်ကို အာရုံပြုကုန်၏ [ဝိညာဏဉ္စာယတန၊ နေဝသညာနာသညာယတနစိတ္တုပ္ပါဒ် (ဧကန်)၊ ဒွေးပဉ္စဝိညာဏ်နှင့် မနောဓာတ်ကြဉ်သော ကာမစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ အဘိညာဉ်ဒွေးစိတ္တုပ္ပါဒ် (အနေကန်) ']၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏ ဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် အပ 'ဗဟိဒ္ဓ'သန္တာန်ကို အာရုံပြုကုန်၏ [အဘိညာဉ်ဒွေးမှတစ်ပါး ရူပါဝစရစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ အာကာသာနဉ္စာယတနစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ် (ဧကန်)၊ ဒွေးပဉ္စဝိညာဏ်နှင့် မနောဓာတ်ကြဉ်သော ကာမစိတ္တုပ္ပါဒ်, အဘိညာဉ်ဒွေးစိတ္တုပ္ပါဒ် (အနေကန်) ']၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏ ဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် အတွင်းအပ 'အဇ္ဈတ္တဗဟိဒ္ဓ'သန္တာန်နှစ်ပါးကို အာရုံပြုကုန်၏ [ဒွေးပဉ္စဝိညာဏ်နှင့် မနောဓာတ်ကြဉ်သော ကာမစိတ္တုပ္ပါဒ်, အဘိညာဉ်ဒွေးစိတ္တုပ္ပါဒ် (အနေကန်)]။

တိက်မုတ်။ ။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့ကို အတွင်း 'အဇ္ဈတ္တ' သန္တာန်ကို အာရုံပြုကုန်၏ဟူ၍လည်းကောင်း၊ အပ 'ဗဟိဒ္ဓ'သန္တာန်ကို အာရုံပြုကုန်၏ ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ အတွင်းအပ 'အဇ္ဈတ္တဗဟိဒ္ဓ'သန္တာန်ကို အာရုံပြုကုန်၏ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန် (နတ္ထိဘောပညတ်ကို အာရုံပြုသော အာကိဉ္စညာယတနစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၄၃၆၊ ၁၄၃၇)

(၂၂) သနိဒဿနတိက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ အဆင်းသဘော 'ရူပဓာတ်'သည် မြင်အပ်သော သဘောလည်းရှိ၍ ထိပါးတတ်သော သဘောလည်း ရှိ၏ (ရူပါရုံ)။ (အဆင်းသဘော 'ရူပဓာတ်'ကြဉ်သော ရုပ်ဓာတ် ၉-ပါး) ဓာတ်ကိုးပါးတို့သည် မြင်အပ်သော သဘော မရှိမူ၍ ထိပါးတတ်သော သဘောရှိကုန်၏ (ပသာဒရုပ် ၅-ပါး၊ ရူပါရုံကြဉ်သော အာရုံ ၄-ပါး)။ (ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်၊ မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်ရှစ်ပါးတို့သည် မြင်အပ်သော သဘောလည်း မရှိမူ၍ ထိပါးတတ်သော သဘောလည်း မရှိကုန် (သုခုမရုပ် ၁၆-ပါး၊ စိတ်, စေတသိက်အားလုံး)။

(တိက်တို့ဖြင့် ဝေဖန်ပြီးလျှင် အမေးအဖြေပြု၍ ဟောကြားအပ်သော 'ပဉှာပုစ္ဆက'နည်း ပြီး၏။)

(ဓာတ် ၁၈-ပါးတို့ကို တိက်၂၂-ခုတို့ဖြင့် ဝေဖန်၍ အဖြေဝိသဇ္ဇနာကိုပြသော 'ပဉှာပုစ္ဆက'နည်း ပြီး၏။)

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

၂ - ဒုကဝိသဇ္ဇနာ

(ဓာတ် ၁၈-ပါးတို့ကို ဒုက် ၁၀၀-တို့ဖြင့် ဝေဖန်၍ အဖြေ ဝိသဇ္ဇနာကို ပြခြင်း)

၁ - ဟေတုဂေါစ္ဆက ဒုက် ၆-ခု အဖြေ ဝိသဇ္ဇနာ

(၁) ဟေတုဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ ၁၈၈။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ်တစ်ဆယ့် ခုနစ်ပါးတို့သည် အကြောင်းရင်း 'ဟိတ်' မမည်ကုန်။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ဟိတ်မည်၏ (ဟိတ် ၆-ပါး= လောဘ၊ ဒေါသ၊ မောဟ၊ အလောဘ၊ အဒေါသ၊ အမောဟ)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ဟိတ်မမည်ချေ (ကြွင်းသော စေတသိက် ၄၆၊ သုခုမ ရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၂) သဟေတုကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် ဟိတ်မရှိကုန် (ဟိတ်နှင့် မယှဉ်ကုန်)။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဟိတ်ရှိကုန်၏ (မောဟမူဒွေး၌ ရှိသော မောဟကြဉ်သော သဟိတ်စိတ္တုပ္ပါဒ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါး တို့သည် ဟိတ် မရှိကုန် (သန္တီရဏ ၃-ပါး၊ မနောဒွါရာဝဇ္ဇန်း၊ ဟသိတုပ္ပါဒ်၊ ယှဉ်ဘက်စေတသိက်များ၊ မောဟမူဒွေး၌ ရှိသော မောဟ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၃) ဟေတုသမ္ပယုတ္တဒုက်အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် ဟိတ်နှင့် မယှဉ်ကုန်။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဟိတ်နှင့်ယှဉ်ကုန်၏ (မောဟမူ ဒွေး၌ ရှိသော မောဟကြဉ်သော သဟေတုကစိတ္တုပ္ပါဒ်များ)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဟိတ်နှင့် မယှဉ်ကုန် (ပဉ္စဝိညာဏဓာတ်နှင့် မနောဓာတ်ကြဉ်သော အဟိတ်စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ မောဟမူဒွေး၌ရှိသော မောဟ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၄) ဟေတုသဟေတုကဒုက်အဖြေ ဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့ကို ဟိတ်လည်း မည်၍ ဟိတ်လည်းရှိကုန်၏ ဟူ၍ လည်း ကောင်း, ဟိတ်သာရှိ၍ ဟိတ် မမည်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆို အပ်ကုန်။

ဒုက်မှတ်။ ။မနောဝိညာဏဓာတ်ကို ဟိတ်လည်းမည်၍ ဟိတ်လည်းရှိ၏ဟု မဆိုအပ်ချေ (မနောဝိညာဏ ဓာတ်စိတ်များ)။ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်သည် ဟိတ်သာရှိ၍ ဟိတ်မမည်ချေ (သဟေတုကစိတ် ၇၁-ပါး)။ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်ကို ဟိတ်သာရှိ၍ ဟိတ်မမည်ဟု မဆိုအပ်ချေ (သန္တီရဏ ၃-ပါး၊ မနောဒွါရာဝဇ္ဇန်း၊ ဟသိတုပ္ပါဒ်)။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ဟိတ်လည်းမည်၍ ဟိတ်လည်းရှိ၏ (မောဟမူဒွေး၌ရှိသော မောဟ ကြဉ်သည့် ဟိတ် ၆-ပါး)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ဟိတ်သာရှိ၍ ဟိတ်မမည်ချေ (သဟိတ်စိတ်၌ရှိသည့် ဟိတ် ၆-ပါး ကြဉ်သော စေတသိက်များ)။

ဒုက်မှတ်။ ။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်ကို ဟိတ်လည်းမည်၍ ဟိတ်လည်းရှိ၏ဟူ၍လည်းကောင်း, ဟိတ်သာရှိ၍ဟိတ်မမည်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ချေ (အဟိတ်စိတ်၌ရှိသော စေတသိက်၊ မောဟ မူဒွေး၌ ရှိသော မောဟ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၄၄၈)

(၅) ဟေတု ဟေတုသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ခာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏခာတ် ၅-ပါး၊ မနောခာတ်) ခာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့ကို ဟိတ်လည်းမည်၍ ဟိတ်နှင့် လည်းယှဉ်ကုန်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ ဟိတ်နှင့် သာယှဉ်၍ ဟိတ်မမည်ဟူ၍ လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန်။ မနောဝိညာဏ ခာတ်ကို ဟိတ်လည်းမည်၍ ဟိတ်နှင့်လည်းယှဉ်၏ဟု မဆိုအပ်ချေ (မနောဝိညာဏ ခာတ် စိတ် ၇၆-ပါး)။ အချို့သော မနောဝိညာဏခာတ်သည် ဟိတ်နှင့်သာယှဉ်၍ ဟိတ်မမည်ချေ (သဟိတ်စိတ်)။ အချို့သော မနောဝိညာဏခာတ်ကို ဟိတ်နှင့်သာယှဉ်၍ ဟိတ်မမည်ဟု မဆိုအပ်ချေ (မနောဝိညာဏ ခာတ် အဟိတ်စိတ်များ= သန္တီရဏ ၃-ပါး၊ မနောဒွါရာဝဇ္ဇန်း၊ ဟသိတုပ္ပါဒ်)။ အချို့သော ဓမ္မခာတ်သည် ဟိတ်လည်းမည်၍ ဟိတ်နှင့်လည်း ယှဉ်၏ (မောဟမူဒွေး၌ရှိသော မောဟကြဉ်သည့် ဟိတ် ၆-ပါး)၊ အချို့သော ဓမ္မခာတ်သည် ဟိတ်နှင့်သာယှဉ်၍ ဟိတ်မမည်ချေ (ဟိတ် ၆-ပါးကြဉ်သည့် သဟိတ် စေတသိက်များ)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော ဓမ္မခာတ်ကို ဟိတ်လည်းမည်၍ ဟိတ်နှင့်လည်းယှဉ်၏ဟူ၍လည်းကောင်း, ဟိတ်နှင့်သာ ယှဉ်၍ ဟိတ်မမည်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ချေ (အဟိတ်စိတ်၌ရှိသော စေတသိက်များ၊ မောဟမူဒွေး၌ ရှိသော မောဟ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၆) နဟေတုသဟေတုကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ခာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏခာတ် ၅-ပါး၊ မနောခာတ်) ခာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် ဟိတ်လည်း မမည်မူ၍ ဟိတ်လည်း မရှိကုန်။ အချို့သော မနောဝိညာဏခာတ်သည် ဟိတ်မမည်မူ၍ ဟိတ်သာ ရှိ၏ (သဟိတ်စိတ် ၇၁-ပါး)၊ အချို့သော မနောဝိညာဏခာတ်သည် ဟိတ်လည်း မမည်မူ၍ ဟိတ်လည်း မရှိချေ (သန္တီရဏ ၃-ပါး၊ မနောဒွါရာဝဇ္ဇန်း၊ ဟသိတုပ္ပါဒ်)။ အချို့သော ဓမ္မခာတ်သည် ဟိတ်မမည်မူ၍ ဟိတ်သာရှိ၏ (ဟိတ် ၆-ပါးကြဉ်သော သဟိတ် စေတသိက်များ)၊ အချို့သော ဓမ္မခာတ်သည် ဟိတ်လည်း မမည်မူ၍ ဟိတ်လည်း မရှိချေ (အဟိတ်စိတ်၌ ရှိသော စေတသိက်၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော ဓမ္မခာတ်ကို ဟိတ်မမည်မူ၍ ဟိတ်သာရှိ၏ဟူ၍လည်းကောင်း, ဟိတ်လည်း မမည်မူ၍ ဟိတ်လည်း မရှိဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ချေ (ဟိတ် ၆-ပါး)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၄၅၂)

(ဟေတုဂေါစ္ဆက ဒုက် ၆-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ ပြီး၏။)

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

၂ - စုဋ္ဋန္တရဒုက် ၇-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၇) သပ္ပစ္စယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခုနစ်ပါးတို့သည် အကြောင်းနှင့်တကွ ဖြစ်ကုန်၏ (ကံ, စိတ်, ဥတု, အာဟာရ အကြောင်းတရားလေးပါးတို့ကြောင့် ဖြစ်ကုန်၏) (သပ္ပစ္စယ)။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် အကြောင်းနှင့်တကွ ဖြစ်ကုန်၏ (ကံ, စိတ်, ဥတု, အာဟာရ အကြောင်း တရားလေးပါးတို့ကြောင့် ဖြစ်ကုန်၏) (သပ္ပစ္စယ) (စေတသိက် ၅၂-ပါး၊ သုခုမရုပ်)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် အကြောင်းနှင့်တကွ မဖြစ်ချေ (ကံ, စိတ်, ဥတု, အာဟာရ အကြောင်း တရားလေးပါးတို့ကြောင့် မဖြစ်ချေ) (အပ္ပစ္စယ) (နိဗ္ဗာန်)။

(၈) သင်္ခတဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခုနစ်ပါးတို့သည် ကံ, စိတ်, ဥတု, အာဟာရ အကြောင်းတရား လေးပါးတို့သည် ပြုပြင်စီမံအပ်သော 'သင်္ခတ'တရားဖြစ်ကုန်၏။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ကံ, စိတ်, ဥတု, အာဟာရ အကြောင်းတရားလေးပါးတို့သည် ပြုပြင် စီမံအပ်သော 'သင်္ခတ'တရားဖြစ်ကုန်၏။ (စေတသိက် ၅၂-ပါး၊ သုခုမရုပ်)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ကံ, စိတ်, ဥတု, အာဟာရ အကြောင်းတရားလေးပါးတို့ ပြုပြင်စီမံ အပ်သော 'သင်္ခတ'တရားမဟုတ်ချေ (အသင်္ခတ) (နိဗ္ဗာန်)။

(၉) သနိဒဿနဒုက်အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ အဆင်းသဘော 'ရူပဓာတ်'သည် မြင်အပ်သော သဘောရှိ၏ (သနိဒဿန) (ရူပါရုံ)။ (ရူပဓာတ်ကြဉ်သော ကြွင်းသည့်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခုနစ်ပါးတို့သည် မြင်အပ်သော သဘောမရှိကုန် (အနိဒဿန)။

(၁၀) သပ္ပဋိဃဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး) ဓာတ်ဆယ်ပါးတို့သည် ထိပါးတတ်သော သဘော ရှိကုန်၏ (ပသာဒရုပ်ငါးပါး၊ အာရုံငါးပါး)။ (ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်ရှစ်ပါးတို့သည် ထိပါးတတ်သော သဘောမရှိကုန် (စိတ်၊ စေတသိက်၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၁၁) ရူပီဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး) ဓာတ်ဆယ်ပါးတို့သည် ရုပ်မည်ကုန်၏ (ပသာဒရုပ်ငါးပါး၊ အာရုံငါးပါး)။ (ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ်ခုနစ်ပါးတို့သည် ရုပ်မမည်ကုန် (နာမ်မည်၏)။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ရုပ်မည်၏ (သုခုမရုပ်)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ရုပ်မမည်ချေ (စေတသိက် ၅၂-ပါး၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၁၂) လောကိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ်၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် လောက၌ အကျုံးဝင် ကုန်၏ (လောကီတရားဖြစ်ကုန်၏)။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် လောက၌ အကျုံးဝင်ကုန်၏ (လောကီတရားဖြစ်ကုန်၏) (လောကီမနောဝိညာဏဓာတ် စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် လောကမှ ထွက်မြောက်သော တရားဖြစ်ကုန်၏ (လောကုတ္တရာတရားဖြစ်ကုန်၏) (လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၁၃) ကေနစိဝိညေယျဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ဓာတ် ၁၈-ပါးတို့ကို) တစ်စုံတစ်ခုသော စိတ်ဖြင့် သိအပ်ကုန်၏၊ (ဓာတ်၁၈-ပါးတို့ကို) တစ်စုံတစ်ခုသော စိတ်ဖြင့် မသိအပ်ကုန်[၁]။

(စူဠန္တရဒုက် ၇-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ ပြီး၏။)

၁။ အာရုံပြုခိုက်၌ သိနိုင်၍ အာရုံမပြုခိုက်၌ မသိနိုင်ချေ။

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

၃ - အာသဝဂေါစ္ဆကဒုက် ၆-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၁၄) အာသဝဒုက်အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခုနစ်ပါးတို့သည် (သတ္တဝါတို့၏သန္တာန်၌) ယိုစီးဖြစ်ပွါးနေတတ်၍ မူးယစ် မိုက်မဲစေတတ်သော သဘော 'အာသဝ'မမည်ကုန်။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် အာသဝမည်၏ (လောဘ, ဒိဋ္ဌိ, မောဟ)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် အာသဝ မမည်ချေ (ကြွင်းသော စေတသိက် ၄၉-ပါး၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၁၅) သာသဝဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် အာသဝ၏ (လောဘ, ဒိဋ္ဌိ, မောဟတို့၏) အာရုံဖြစ်ကုန်၏။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် အာသဝ၏ အာရုံဖြစ်ကုန်၏ (လောကီစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် အာသဝ၏ အာရုံမဖြစ်ကုန် (လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၁၆) အာသဝသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် အာသဝနှင့် (လောဘ, ဒိဋ္ဌိ, မောဟတို့နှင့်) မယှဉ်ကုန်။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် အာသဝနှင့် ယှဉ်ကုန်၏ (အကုသိုလ်စိတ် ၁၂-ပါး၊ ဒေါသမူဒွေးနှင့် မောဟမူဒွေးတို့၌ရှိသော မောဟကြဉ်သော ယှဉ်ဘက် စေတသိက် များ)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် အာသဝနှင့် မယှဉ်ကုန် (ကြွင်းသောကုသိုလ်, ဝိပါက်, ကြိယာစိတ္တုပ္ပါဒ်များ၊ ဒေါသမူ, မောဟမူစိတ်တို့၌ရှိသော မောဟ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၁၇) အာသဝသာသဝဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့ကို အာသဝလည်းမည်၍ အာသဝ၏ အာရုံလည်း ဖြစ်ကုန်၏ဟု မဆိုအပ်ကုန်။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည့်အာသဝ၏ (လောဘ, ဒိဋ္ဌိ, မောဟတို့၏) အာရုံသာဖြစ်၍ အာသဝ မမည်ကုန်။ မနောဝိညာဏဓာတ်ကို အာသဝလည်း မည်၍ အာသဝ၏ အာရုံလည်းဖြစ်၏ဟု မဆိုအပ်ချေ။ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်သည် အာသဝ၏ အာရုံသာဖြစ်၍ အာသဝ မမည်ချေ (လောကီ စိတ်များ)။

ဒုက်မှတ်။ ။ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်ကို အာသဝ၏ အာရုံသာဖြစ်၍ အာသဝမမည်ဟု မဆိုအပ်ချေ (လောကုတ္တရာစိတ်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၄၇၂) အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် အာသဝလည်း မည်၍ အာသဝ၏ အာရုံလည်းဖြစ်၏ (အာသဝတရား ကိုယ်= လောဘ, ဒိဋ္ဌိ, မောဟ)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် အာသဝ၏ အာရုံသာဖြစ်၍ အာသဝမမည်ချေ (အာသဝတရားကိုယ်ကြဉ်သော လောကီစိတ်တို့၌ ရှိသော စေတသိက်၊ သုခုမရုပ်)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော ဓမ္မာရုံကို အာသဝလည်းမည်၍ အာသဝ၏ အာရုံလည်း ဖြစ်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ အာသဝ၏ အာရုံသာ ဖြစ်၍ အာသဝ မမည်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ချေ (လောကုတ္တရာစိတ်၌ရှိသော စေတသိက်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၄၇၂)

(၁၈) အာသဝ အာသဝသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ခန္ဓာ ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏခန္ဓာ ၅-ပါး၊ မနောခန္ဓာ) ခန္ဓာတစ်ဆယ့်ခြောက်ပါး တို့ကို အာသဝလည်း မည်၍ အာသဝနှင့်လည်း ယှဉ်ကုန်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ အာသဝနှင့်သာ ယှဉ်၍ အာသဝ မမည်ကုန်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန်။ **(ဒုက်မုတ်)** မနောဝိညာဏခန္ဓာကို အာသဝလည်းမည်၍ အာသဝနှင့်လည်း ယှဉ်၏ဟု မဆိုအပ်ချေ။ အချို့သော မနောဝိညာဏခန္ဓာသည် အာသဝနှင့်သာ ယှဉ်၍ အာသဝမမည်ချေ (အကုသိုလ် စိတ်များ)။ ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော မနောဝိညာဏခန္ဓာကို အာသဝနှင့်သာ ယှဉ်၍ အာသဝမမည်ဟု မဆိုအပ်ချေ (ကုသိုလ်, ဝိပါက်, ကြိယာစိတ်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၄၇၄) အချို့သော ဓမ္မာရုံသည် အာသဝလည်း မည်၍ အာသဝနှင့်လည်း ယှဉ်၏ (လောဘမူစိတ်၌ ရှိသော လောဘ, ဒိဋ္ဌိ, မောဟ)၊ အချို့သော ဓမ္မာရုံသည် အာသဝနှင့်သာ ယှဉ်၍ အာသဝ မမည်ချေ (အာသဝတရားကိုယ်ကြဉ်သည့် အကုသိုလ်စိတ်၌ ရှိသော စေတသိက်များ)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော ဓမ္မာရုံကို အာသဝလည်းမည်၍ အာသဝနှင့်လည်းယှဉ်၏ဟူ၍လည်းကောင်း၊ အာသဝနှင့်သာ ယှဉ်၍ အာသဝမမည်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ချေ (ဒေါသမူ မောဟမူ စိတ်တို့၌ရှိသော မောဟ၊ ကုသိုလ်, ဝိပါက်, ကြိယာစိတ်တို့၌ရှိသော စေတသိက်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၄၇၄)

(၁၉) အာသဝဝိပ္ပယုတ္တသာသဝဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ခန္ဓာ ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏခန္ဓာ ၅-ပါး၊ မနောခန္ဓာ) ခန္ဓာတစ်ဆယ့်ခြောက်ပါး တို့သည် အာသဝနှင့် မယှဉ်မူ၍ အာသဝ၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏။ အချို့သော (မနောဝိညာဏခန္ဓာ၊ ဓမ္မာရုံ) ခန္ဓာနှစ်ပါးတို့သည် အာသဝနှင့် မယှဉ်မူ၍ အာသဝ ၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏ (လောကီကုသိုလ်, ဝိပါက်, ကြိယာစိတ္တုပ္ပါဒ်များ၊ ဒေါသမူဒွေးနှင့် မောဟမူ ဒွေးတို့၌ ရှိသော မောဟ၊ သုခုမရုပ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏခန္ဓာ၊ ဓမ္မာရုံ) ခန္ဓာနှစ်ပါးတို့ သည် အာသဝနှင့်လည်း မယှဉ်မူ၍ အာသဝ၏ အာရုံလည်း မဖြစ်ကုန် (လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော (မနောဝိညာဏခန္ဓာ၊ ဓမ္မာရုံ) ခန္ဓာနှစ်ပါးတို့ကို အာသဝနှင့်မယှဉ်မူ၍ အာသဝ၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏ဟူ၍လည်းကောင်း, အာသဝနှင့်လည်း မယှဉ်မူ၍ အာသဝ၏အာရုံလည်း မဟုတ်ကုန်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန် (အကုသိုလ်စိတ် ၁၂-ပါး၊ ဒေါသမူဒွေးနှင့် မောဟမူဒွေးတို့၌ရှိသော မောဟကြဉ်သည့် ယှဉ်ဘက်စေတသိက်များ)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၄၇၆)

(အာသဝဂေါစ္ဆက ဒုက် ၆-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ ပြီး၏။)

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

၄ - သညောဇနဂေါစ္ဆကဒုက် ၆-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၂၀) သံယောဇနဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခုနစ်ပါးတို့သည် (သတ္တဝါတို့ကို ဝဋ်ဆင်းရဲ၌) နှောင်ဖွဲ့တွဲယှဉ် တတ်သော သဘော 'သံယောဇဉ်' မမည်ကုန်။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် သံယောဇဉ်မည်၏ (သံယောဇဉ်တရားကိုယ်များ)[၁]၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ် သည် သံယောဇဉ် မမည်ချေ (ကြွင်းသော စေတသိက်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

၁။ လောဘ, ဒေါသ, မာန, ဒိဋ္ဌိ, ဝိစိကိစ္ဆာ, ဣဿာ, မစ္ဆရိယ, မောဟ။ (အဘိဓမ္မာနည်းအတိုင်းသာ တရားကိုယ် ကောက်၍ ပြထားခြင်းဖြစ်သည်)။

(၂၁) သံယောဇနိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် သံယောဇဉ်၏ အာရုံ ဖြစ်ကုန်၏။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် သံယောဇဉ်၏ အာရုံ ဖြစ်ကုန်၏ (လောကီစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် သံယောဇဉ်၏ အာရုံ မဖြစ်ကုန် (လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၂၂) သံယောဇနသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် သံယောဇဉ်နှင့်မယှဉ်ကုန်။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် သံယောဇဉ်နှင့်ယှဉ်ကုန်၏ (အကုသိုလ်စိတ် ၁၂-ပါး၊ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂုတ်စိတ်၌ရှိသည့် မောဟကြဉ်သော ယှဉ်ဘက်စေတသိက်များ)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် သံယောဇဉ်နှင့် မယှဉ်ကုန် (ဥဒ္ဓစ္စသဟ ဂုတ်စိတ်၌ရှိသော မောဟ၊ ကုသိုလ်, ဝိပါက်, ကြိယာစိတ္တုပ္ပါဒ်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၂၃) သံယောဇန သံယောဇနိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ် တစ်ဆယ့် ခြောက်ပါးတို့ကို သံယောဇဉ်လည်း မည်၍ သံယောဇဉ်၏ အာရုံလည်း ဖြစ်ကုန်၏ဟု မဆိုအပ်ကုန်၊ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် သံယောဇဉ်၏ အာရုံသာဖြစ်၍ သံယောဇဉ် မမည်ကုန်။ မနောဝိညာဏဓာတ်ကို သံယောဇဉ်လည်းမည်၍ သံယောဇဉ်၏ အာရုံလည်း ဖြစ်၏ဟု မဆိုအပ်ချေ။ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်သည် သံယောဇဉ်၏ အာရုံသာဖြစ်၍ သံယောဇဉ် မမည်ချေ (လောကီစိတ်များ)။

ဒုက်မှတ်။ ။ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်ကို သံယောဇဉ်၏ အာရုံသာဖြစ်၍ သံယောဇဉ်မမည်ဟု မဆိုအပ်ချေ (လောကုတ္တရာစိတ်)။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် သံယောဇဉ်လည်းမည်၍ သံယောဇဉ်၏ အာရုံလည်းဖြစ်၏ (သံယောဇဉ်တရားကိုယ်များ)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် သံယောဇဉ်၏ အာရုံသာ

ဖြစ်၍ သံယောဇဉ် မမည်ချေ (သံယောဇဉ် တရားကိုယ်ကြဉ်သော လောကီစိတ်၌ရှိသော စေတသိက်များ၊ သုခုမရုပ်)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော ဓမ္မခာတ်ကို သံယောဇဉ်လည်း မည်၍ သံယောဇဉ်၏ အာရုံလည်း ဖြစ်၏ဟူ၍လည်းကောင်း သံယောဇဉ်၏ အာရုံသာဖြစ်၍ သံယောဇဉ် မမည်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ချေ (လောကုတ္တရာ စိတ်၌ရှိသော စေတသိက်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၄၈၄)

(၂၄) သံယောဇန သံယောဇနသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ခာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏခာတ်၅-ပါး၊ မနောခာတ်) ခာတ်တစ်ဆယ့် ခြောက်ပါးတို့ကို သံယောဇဉ်လည်း မည်၍ သံယောဇဉ်နှင့်လည်း ယှဉ်ကုန်၏ဟူ၍လည်းကောင်း၊ သံယောဇဉ်နှင့်သာယှဉ်၍ သံယောဇဉ် မမည် ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန်။ **(ဒုက်မုတ်)** မနောဝိညာဏခာတ်ကို သံယောဇဉ်လည်းမည်၍ သံယောဇဉ်နှင့်လည်း ယှဉ်၏ ဟု မဆိုအပ်ချေ။ အချို့သောမနောဝိညာဏခာတ်သည် သံယောဇဉ်နှင့်သာယှဉ်၍ သံယောဇဉ် မမည်ချေ (အကုသိုလ် စိတ်များ)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော မနောဝိညာဏခာတ်ကို သံယောဇဉ်နှင့်သာယှဉ်၍ သံယောဇဉ် မမည်ဟု မဆိုအပ်ချေ (သံယောဇဉ်နှင့်မယှဉ်သော ကုသိုလ်, ဝိပါက်, ကြိယာစိတ်များ)။ အချို့သော ဓမ္မခာတ်သည် သံယောဇဉ်လည်း မည်၍ သံယောဇဉ်နှင့်လည်း ယှဉ်၏ (ဥဒ္ဒစ္စသဟ ဂုတ်စိတ်၌ ရှိသည့် မောဟကြဉ်သော သံယောဇဉ်တရားကိုယ်များ)၊ အချို့သော ဓမ္မခာတ်သည် သံယောဇဉ်နှင့်သာယှဉ်၍ သံယောဇဉ်မမည်ချေ (သံယောဇဉ်တရားကိုယ်ကြဉ်သော အကုသိုလ်စိတ်၌ရှိသော စေတသိက်များ)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော ဓမ္မခာတ်ကို သံယောဇဉ်လည်းမည်၍ သံယောဇဉ်နှင့်လည်း ယှဉ်၏ဟူ၍လည်းကောင်း၊ သံယောဇဉ်နှင့်သာယှဉ်၍ သံယောဇဉ် မမည်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆို အပ်ချေ (ဥဒ္ဒစ္စသဟဂုတ်စိတ်၌ရှိသော မောဟ၊ ကုသိုလ်, ဝိပါက်, ကြိယာစိတ်တို့၌ရှိသော စေတသိက်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၄၈၆)

(၂၅) သံယောဇနဝိပ္ပယုတ္တသံယောဇနိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ခာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏခာတ်၅-ပါး၊ မနောခာတ်) ခာတ်တစ်ဆယ့် ခြောက်ပါးတို့သည် သံယောဇဉ်နှင့် မယှဉ်မူ၍ သံယောဇဉ်၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏။ အချို့သော (မနောဝိညာဏခာတ်၊ ဓမ္မခာတ်) ခာတ်နှစ်ပါးတို့သည် သံယောဇဉ်နှင့် မယှဉ်မူ၍ သံယောဇဉ်၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏ (ဥဒ္ဒစ္စသဟဂုတ်စိတ်၌ရှိသော မောဟ၊ လောကီကုသိုလ်, ဝိပါက်, ကြိယာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏခာတ်၊ ဓမ္မခာတ်) ခာတ်နှစ်ပါးတို့သည် သံယောဇဉ်နှင့်လည်း မယှဉ်မူ၍ သံယောဇဉ်၏ အာရုံလည်း မဖြစ်ကုန် (လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော (မနောဝိညာဏခာတ်၊ ဓမ္မခာတ်) ခာတ်နှစ်ပါးတို့ကို သံယောဇဉ်နှင့် မယှဉ်မူ၍ သံယောဇဉ်၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏ဟူ၍လည်းကောင်း၊ သံယောဇဉ်နှင့်လည်း မယှဉ်မူ၍ သံယောဇဉ်၏ အာရုံလည်း မဖြစ်ကုန်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန် (ဥဒ္ဒစ္စသဟဂုတ်စိတ်၌ရှိသော မောဟကြဉ်သည့် အကုသိုလ်စိတ္တုပ္ပါဒ်များ)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၄၈၈)

(သညောဇနဂေါစ္ဆက ဒုက် ၆-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ ပြီး၏။)

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

၅ - ဂန္ထဂေါစ္ဆကဒုက် ၆-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၂၆) ဂန္ထဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခုနစ်ပါးတို့သည် (သတ္တဝါတို့ကို သံသရာဝဋ်ဆင်းရဲ၌ စုတိပဋိသန္ဓေ၏ အစွမ်း ဖြင့်) ဆက်စပ်ထုံးဖွဲ့တတ်သော သဘော 'ဂန္ထ' မမည်ကုန်။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ဂန္ထမည်၏ (လောဘ၊ ဒေါသ၊ ဒိဋ္ဌိ)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ဂန္ထမမည်ချေ (ကြွင်းသော စေတသိက်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၂၇) ဂန္ထနိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါး တို့သည် ဂန္ထ၏ (လောဘ၊ ဒေါသ၊ ဒိဋ္ဌိတို့၏) အာရုံဖြစ်ကုန်၏။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဂန္ထ၏ အာရုံဖြစ်ကုန်၏ (လောကီစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဂန္ထ၏ အာရုံမဖြစ်ကုန် (လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၂၈) ဂန္ထသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် ဂန္ထနှင့် (လောဘ၊ ဒေါသ၊ ဒိဋ္ဌိတို့နှင့်) မယှဉ်ကုန်။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဂန္ထနှင့် ယှဉ်ကုန်၏ (ဒိဋ္ဌိဂတ ဝိပ္ပယုတ်စိတ်၌ရှိသော လောဘနှင့် ဒေါသမူဒွေး၌ရှိသော ဒေါသကြဉ်သော လောဘမူနှင့် ဒေါသမူ စိတ္တုပ္ပါဒ်များ)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဂန္ထနှင့် မယှဉ်ကုန် (ဒိဋ္ဌိဂတ ဝိပ္ပယုတ်စိတ်၌ ရှိသော လောဘ၊ ဒေါသမူဒွေး၌ရှိသော ဒေါသ၊ မောဟမူဒွေး, ကုသိုလ်, ဝိပါက်, ကြိယာ စိတ္တုပ္ပါဒ်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၂၉) ဂန္ထ ဂန္ထနိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့ကို ဂန္ထလည်းမည်၍ ဂန္ထ၏ အာရုံလည်း ဖြစ်ကုန်၏ဟု မဆိုအပ်ကုန်၊ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် ဂန္ထ၏ အာရုံသာဖြစ်၍ ဂန္ထမမည်ကုန်။ မနောဝိညာဏဓာတ်ကို ဂန္ထလည်းမည်၍ ဂန္ထ၏ အာရုံလည်းဖြစ်၏ဟု မဆိုအပ်ချေ။ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်သည် ဂန္ထ၏ အာရုံသာဖြစ်၍ ဂန္ထမမည်ချေ (လောကီစိတ်များ)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်ကို ဂန္ထ၏အာရုံသာဖြစ်၍ ဂန္ထမမည်ဟု မဆိုအပ်ချေ (လောကုတ္တရာစိတ်)။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ဂန္ထလည်းမည်၍ ဂန္ထ၏ အာရုံလည်း ဖြစ်၏ (ဂန္ထတရားကိုယ် ၃-ပါး= လောဘ၊ ဒေါသ၊ ဒိဋ္ဌိ)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ဂန္ထ၏ အာရုံသာဖြစ်၍ ဂန္ထမမည်ချေ (ဂန္ထတရား ကိုယ် ကြဉ်သော လောကီစိတ်တို့၌ရှိသော စေတသိက်များ၊ သုခုမရုပ်)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်ကို ဂန္ထလည်း မည်၍ ဂန္ထ၏ အာရုံလည်း ဖြစ်၏ ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ဂန္ထ၏ အာရုံသာဖြစ်၍ ဂန္ထမမည်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ချေ (လောကုတ္တရာစိတ်၌ရှိသော စေတသိက်များ၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၄၉၆)

(၃၀) ဂန္ထ ဂန္ထသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ခတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏခတ် ၅-ပါး၊ မနောခတ်) ခတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့ကို ဂန္ထ လည်းမည်၍ ဂန္ထနှင့်လည်း ယှဉ်ကုန်၏ ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ ဂန္ထနှင့်သာ ယှဉ်၍ ဂန္ထမမည်ကုန်ဟူ၍ လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန်။ **(ဒုက်မုတ်)** မနောဝိညာဏခတ်ကို ဂန္ထလည်းမည်၍ ဂန္ထနှင့်လည်း ယှဉ်၏ဟု မဆိုအပ်ချေ။ အချို့သော မနောဝိညာဏခတ်သည် ဂန္ထနှင့်သာ ယှဉ်၍ ဂန္ထမမည်ချေ (လောဘမူ, ဒေါသမူ စိတ်များ)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော မနောဝိညာဏခတ်ကို ဂန္ထနှင့်သာယှဉ်၍ ဂန္ထ မမည်ဟု မဆိုအပ်ချေ (ကြွင်းသော မနောဝိညာဏခတ် ဂန္ထဝိပ္ပယုတ်စိတ်များ)။ အချို့သော ဓမ္မခတ်သည် ဂန္ထလည်း မည်၍ ဂန္ထနှင့်လည်း ယှဉ်၏ (ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ်စိတ်၌ ရှိသော လောဘ, ဒိဋ္ဌိ)၊ အချို့သော ဓမ္မခတ်သည် ဂန္ထနှင့်သာယှဉ်၍ ဂန္ထ မမည်ချေ (ဂန္ထ တရားကိုယ်ကြဉ်သော လောဘမူ, ဒေါသမူစိတ်တို့၌ရှိသော စေတသိက်များ)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော ဓမ္မခတ်ကို ဂန္ထလည်းမည်၍ ဂန္ထနှင့်လည်း ယှဉ်၏ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ဂန္ထနှင့်သာယှဉ်၍ ဂန္ထ မမည်ဟူ၍ လည်းကောင်း မဆိုအပ်ချေ (မောဟမူဒွေး, ကုသိုလ်, ဝိပါက်, ကြိယာစိတ်တို့၌ ရှိသော စေတသိက်များ၊ ဒိဋ္ဌိဂတဝိပ္ပယုတ်စိတ် ၄-ခု၌ရှိသော လောဘ၊ ဒေါသမူဒွေး၌ ရှိသော ဒေါသ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၄၉၈)

(၃၁) ဂန္ထဝိပ္ပယုတ္တဂန္ထနိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ခတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏခတ် ၅-ပါး၊ မနောခတ်) ခတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါး တို့သည် ဂန္ထနှင့် မယှဉ်မူ၍ ဂန္ထ၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏။ အချို့သော (မနောဝိညာဏခတ်၊ ဓမ္မခတ်) ခတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဂန္ထနှင့် မယှဉ်မူ၍ ဂန္ထ၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏ (ဒိဋ္ဌိဂတဝိပ္ပယုတ်စိတ်၌ရှိသော လောဘ၊ ဒေါသမူဒွေး၌ရှိသော ဒေါသ၊ မောဟမူ စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ လောကီ ကုသိုလ်, ဝိပါက်, ကြိယာစိတ္တုပ္ပါဒ်များ၊ သုခုမရုပ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏ ခတ်၊ ဓမ္မခတ်) ခတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဂန္ထနှင့်လည်း မယှဉ်မူ၍ ဂန္ထ၏ အာရုံလည်း မဖြစ်ကုန် (လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော (မနောဝိညာဏခတ်၊ ဓမ္မခတ်) ခတ်နှစ်ပါးတို့ကို ဂန္ထနှင့် မယှဉ်မူ၍ ဂန္ထ၏အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ဂန္ထနှင့်လည်း မယှဉ်မူ၍ ဂန္ထ၏ အာရုံ လည်း မဖြစ်ကုန်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန် (ဂန္ထသမ္ပယုတ္တဓမ္မ= ဒိဋ္ဌိဂတဝိပ္ပယုတ်စိတ်၌ရှိသော လောဘနှင့် ဒေါသမူဒွေး၌ ရှိသော ဒေါသကြဉ်သော လောဘမူ, ဒေါသမူစိတ္တုပ္ပါဒ်များ)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၀၀)

(ဂန္ထဂေါစ္ဆက ဒုက် ၆-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ ပြီး၏။)

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

၆ - ဩဃဂေါစ္ဆက ဒုက် ၆-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ**[၁]

(၃၂-၃၇)။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခုနစ်ပါးတို့သည် (သတ္တဝါတို့ကို ဝဋ်ဆင်းရဲ၌) နစ်မြုပ်စေတတ်သော သဘော 'ဩဃ'မမည်ကုန်။ပ။

၁။ ** ဩဃဂေါစ္ဆကနှင့် ယောဂဂေါစ္ဆက အဖြေဝိသဇ္ဇနာများသည် အာသဝဂေါစ္ဆက အဖြေများနှင့် ထပ်တူဖြစ်သဖြင့် ပေယျာလ ချန်ထားသည်၊ ထိုအာသဝဂေါစ္ဆကနည်းအတိုင်း ချဲ့ပါလေ။

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

၇ - ယောဂဂေါစ္ဆက ဒုက် ၆-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ**[၁]

(၃၈-၄၃)။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခုနစ်ပါးတို့သည် (သတ္တဝါတို့ကို ဝဋ်ဆင်းရဲ၌) တုပ်နှောင်ယှဉ်တွဲစေတတ်သော သဘော 'ယောဂ'မမည်ကုန်။ပ။

၁။ ** ဩဃဂေါစ္ဆကနှင့် ယောဂဂေါစ္ဆက အဖြေဝိသဇ္ဇနာများသည် အာသဝဂေါစ္ဆက အဖြေများနှင့် ထပ်တူဖြစ်သဖြင့် ပေယျာလ ချန်ထားသည်၊ ထိုအာသဝဂေါစ္ဆကနည်းအတိုင်း ချဲ့ပါလေ။

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

၈ - နီဝရဏဂေါစ္ဆကဒုက် ၆-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၄၄) နီဝရဏဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခုနစ်ပါးတို့သည် (စျာန် မဂ် ဖိုလ်တို့ကို) ပိတ်ပင်တားဆီးတတ် သော သဘော 'နီဝရဏ' မမည်ကုန်။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် နီဝရဏမည်၏ (နီဝရဏတရားကိုယ်ရှစ်ပါး)[၁]၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ် သည် နီဝရဏ မမည်ချေ (နီဝရဏတရားကိုယ်ကြဉ်သော စေတသိက်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

၁။ နီဝရဏတရားကိုယ် ၈-ပါး= လောဘ၊ ဒေါသ၊ ထိန၊ မိဒ္ဓ၊ ဥဒ္ဓစ္စ၊ ကုက္ကုစ္စ၊ ဝိစိကိစ္ဆာ၊ မောဟ။

(၄၅) နီဝရဏိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် နီဝရဏ၏ အာရုံဖြစ် ကုန်၏။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် နီဝရဏ၏ အာရုံဖြစ်ကုန်၏ (လောကီစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် နီဝရဏ၏ အာရုံ မဖြစ်ကုန် (လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၄၆) နီဝရဏသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် နီဝရဏနှင့် မယှဉ်ကုန်။ အချို့သော (မနောဝိညာဏ ဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် နီဝရဏနှင့် ယှဉ်ကုန်၏ (အကုသိုလ်စိတ္တုပ္ပါဒ်များ)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် နီဝရဏနှင့် မယှဉ်ကုန် (ကုသိုလ်၊ ဝိပါက်၊ ကြိယာစိတ္တုပ္ပါဒ်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၄၇) နီဝရဏနီဝရဏိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့ကို နီဝရဏလည်း မည်၍ နီဝရဏ၏ အာရုံလည်း ဖြစ်ကုန်၏ဟု မဆိုအပ်ကုန်။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ် တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် နီဝရဏ၏ အာရုံသာဖြစ်၍ နီဝရဏ မမည်ကုန်။ မနောဝိညာဏဓာတ်ကို နီဝရဏလည်း မည်၍ နီဝရဏ၏ အာရုံလည်း ဖြစ်၏ဟု မဆိုအပ်ချေ။ အချို့သော မနောဝိညာဏ ဓာတ်သည် နီဝရဏ၏ အာရုံသာဖြစ်၍ နီဝရဏ မမည်ချေ (လောကီ စိတ်များ)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်ကို နီဝရဏ၏အာရုံလည်းဖြစ်၍ နီဝရဏလည်းမမည်ဟု

မဆိုအပ်ချေ (လောကုတ္တရာစိတ်)။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် နီဝရဏလည်း မည်၍ နီဝရဏ၏ အာရုံလည်း ဖြစ်၏ (နီဝရဏ တရားကိုယ် ၈-ပါး)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် နီဝရဏ၏ အာရုံသာဖြစ်၍ နီဝရဏ မမည်ချေ (နီဝရဏတရားကိုယ်ကြဉ်သော လောကီစိတ်အားလုံးတို့၌ရှိသော စေတသိက်များ၊ သုခုမရုပ်)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်ကို နီဝရဏလည်း မည်၍ နီဝရဏ၏ အာရုံလည်း ဖြစ်၏ဟူ၍လည်းကောင်း, နီဝရဏ၏ အာရုံသာဖြစ်၍ နီဝရဏ မမည်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆို အပ်ချေ (လောကုတ္တရာစိတ်၌ရှိသော စေတသိက်များ၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၁၀)

(၄၈) နီဝရဏ နီဝရဏသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့် ခြောက်ပါး တို့ကို နီဝရဏလည်း မည်၍ နီဝရဏနှင့်လည်း ယှဉ်ကုန်၏ဟူ၍လည်းကောင်း၊ နီဝရဏနှင့် သာယှဉ်၍ နီဝရဏ မမည်ကုန်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန်။ (ဒုက်မုတ်) မနောဝိညာဏဓာတ်ကို နီဝရဏလည်း မည်၍ နီဝရဏနှင့်လည်း ယှဉ်၏ဟု မဆိုအပ်ချေ။ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်သည် နီဝရဏနှင့်သာ ယှဉ်၍ နီဝရဏ မမည်ချေ (အကုသိုလ် စိတ်များ)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်ကို နီဝရဏနှင့်လည်း ယှဉ်၍ နီဝရဏလည်း မမည်ဟု မဆိုအပ်ချေ။ (ကုသိုလ်၊ ဝိပါက်၊ ကြိယာစိတ်များ)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၁၂) အချို့သောဓမ္မဓာတ်သည် နီဝရဏလည်း မည်၍ နီဝရဏနှင့်လည်း ယှဉ်၏ (နီဝရဏတရားကိုယ် ၈-ပါး)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် နီဝရဏနှင့်သာ ယှဉ်၍ နီဝရဏ မမည်ချေ (နီဝရဏတရားကိုယ် ကြဉ်သော အကုသိုလ် စိတ်၌ရှိသော စေတသိက်များ)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်ကို နီဝရဏလည်း မည်၍ နီဝရဏနှင့်လည်း ယှဉ်၏ဟူ၍လည်းကောင်း, နီဝရဏနှင့်သာယှဉ်၍ နီဝရဏမမည်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ချေ (ကုသိုလ်, ဝိပါက်, ကြိယာစိတ်တို့၌ရှိသော စေတသိက်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၁၂)

(၄၉) နီဝရဏဝိပ္ပယုတ္တနီဝရဏိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ် တစ်ဆယ့် ခြောက်ပါးတို့ သည် နီဝရဏနှင့် မယှဉ်မူ၍ နီဝရဏ၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် နီဝရဏနှင့် မယှဉ်မူ၍ နီဝရဏ၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏ (လောကီကုသိုလ်, ဝိပါက်, ကြိယာစိတ္တုပ္ပါဒ်များ၊ သုခုမရုပ်)။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် နီဝရဏနှင့်လည်း မယှဉ်မူ၍ နီဝရဏ၏ အာရုံလည်း မဖြစ်ကုန် (လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့ကို နီဝရဏနှင့် မယှဉ်မူ၍ နီဝရဏ၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏ဟူ၍လည်းကောင်း, နီဝရဏနှင့်လည်း မယှဉ်မူ၍ နီဝရဏ၏ အာရုံလည်း မဖြစ်ကုန်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန် (နီဝရဏသမ္ပယုတ္တဓမ္မ= အကုသိုလ် စိတ္တုပ္ပါဒ်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၁၄)

(နီဝရဏ ဂေါစ္ဆကဒုက် ၆-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ ပြီး၏။

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

၉ - ပရာမာသ ဂေါစ္ဆကဒုက် ၅-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ**[၁]

(၅၀) ပရာမာသဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခုနစ်ပါးတို့သည် မှားသော သုံးသပ်မှု 'ပရာမာသ' (ဒိဋ္ဌိ) မမည်ကုန်။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ပရာမာသမည်၏ (ဒိဋ္ဌိ)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ပရာမာသ မမည်ချေ (ဒိဋ္ဌိကြဉ်သော စေတသိက် ၅၁-ပါး၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

၁။ ** ပရာမာသ= (ပရ= အခြားတစ်ပါး၊ အမှန်တရားမှတစ်ပါးဖြစ်သော မှားယွင်းမှု။ အာ= လွန်စွာ။ မသ= သုံးသပ်ခြင်း) မှားသော သုံးသပ်ခြင်း၊ မှားယွင်းစွာသုံးသပ်မှု။ (=ဒိဋ္ဌိ)

(၅၁) ပရာမဋ္ဌဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် ပရာမာသ၏ (ဒိဋ္ဌိ၏) အာရုံ ဖြစ်ကုန်၏။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ပရာမာသ၏ (ဒိဋ္ဌိ၏) အာရုံ ဖြစ်ကုန်၏ (လောကီစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါး တို့သည် ပရာမာသ၏ အာရုံမဖြစ်ကုန် (လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၅၂) ပရာမာသသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် ပရာမာသနှင့် (ဒိဋ္ဌိနှင့်) မယှဉ်ကုန်။ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်သည် ပရာမာသနှင့် (ဒိဋ္ဌိနှင့်) ယှဉ်၏ (ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ်စိတ် ၄-ပါး)၊ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်သည် ပရာမာသနှင့် မယှဉ်ချေ (ကြွင်းသော စိတ်များ)။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ပရာမာသနှင့် (ဒိဋ္ဌိနှင့်) ယှဉ်၏ (ဒိဋ္ဌိကြဉ်သော ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ် စိတ်၌ ရှိသော စေတသိက်များ)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ပရာမာသနှင့် မယှဉ်ချေ (ကြွင်းသော စိတ်တို့၌ ရှိသော စေတသိက်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်ကို ပရာမာသနှင့် ယှဉ်၏ဟူ၍လည်းကောင်း ပရာမာသနှင့် မယှဉ်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ချေ (ဒိဋ္ဌိ)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၂၀)

(၅၃) ပရာမာသ ပရာမဋ္ဌဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါး တို့ကို ပရာမာသလည်းမည်၍ ပရာမာသ၏ အာရုံလည်း ဖြစ်ကုန်၏ဟု မဆိုအပ်ကုန်၊ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် ပရာမာသ၏ (ဒိဋ္ဌိ၏) အာရုံသာဖြစ်၍ ပရာမာသ မမည်ကုန်။ မနောဝိညာဏဓာတ်ကို ပရာမာသလည်း မည်၍ ပရာမာသ၏ အာရုံလည်း ဖြစ်၏ဟု မဆိုအပ်ချေ။ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်သည် ပရာမာသ၏ (ဒိဋ္ဌိ၏) အာရုံသာဖြစ်၍ ပရာမာသ မမည်ချေ (လောကီစိတ်များ)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်ကို ပရာမာသ၏ အာရုံသာဖြစ်၍ ပရာမာသ မမည်ဟု မဆို အပ်ချေ (လောကုတ္တရာစိတ်)။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ပရာမသလည်း မည်၍ ပရာမာသ၏ အာရုံလည်း ဖြစ်၏ (ဒိဋ္ဌိ)၊ အချို့ သော ဓမ္မဓာတ်သည် ပရာမာသ၏ အာရုံသာဖြစ်၍ ပရာမာသ မမည်ချေ (ဒိဋ္ဌိကြဉ်သော လောကီ စိတ်တို့၌ရှိသော စေတသိက်၊ သုခုမရုပ်)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်ကို ပရာမသလည်း မည်၍ ပရာမာသ၏အာရုံလည်း ဖြစ်၏ဟူ၍

လည်းကောင်း၊ ပရာမာသ၏ အာရုံသာဖြစ်၍ ပရာမသ မမည်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆို အပ်ချေ (လောကုတ္တရာစိတ်တို့၌ ရှိသော စေတသိက်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၅၄) ပရာမာသဝိပ္ပယုတ္တပရာမဋ္ဌဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ် တစ်ဆယ့် ခြောက်ပါးတို့ သည် ပရာမာသနှင့် (ဒိဋ္ဌိနှင့်) မယှဉ်မူ၍ ပရာမာသ၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ပရာမာသနှင့် မယှဉ်မူ၍ ပရာမာသ၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏ (ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ်စိတ္တုပ္ပါဒ်ကြဉ်သော လောကီစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ပရာမာသနှင့်လည်း မယှဉ်မူ၍ ပရာမာသ၏ အာရုံလည်း မဖြစ်ကုန် (လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့ကို ပရာမာသနှင့် မယှဉ်မူ၍ ပရာမာသ၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏ဟူ၍လည်းကောင်း, ပရာမာသနှင့်လည်း မယှဉ်မူ၍ ပရာမာသ၏ အာရုံလည်း မဖြစ်ကုန်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန် (ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ်စိတ္တုပ္ပါဒ်)။ (ဏ၊ ပဒ-၁၅၂၄)

(ပရာမာသဂေါစ္ဆကဒုက် ၅-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ ပြီး၏။)

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

၁၀ - မဟန္တရဒုက် ၁၄-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၅၅) သာရမ္မဏဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး) ဓာတ်ဆယ်ပါးတို့သည် အာရုံပြုခြင်း မရှိကုန် (အာရုံမပြုတတ်ချေ)။ (ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ်ခုနစ်ပါးတို့သည် အာရုံပြုခြင်း ရှိကုန်၏ (အာရုံပြုတတ်ကုန်၏) (စိတ် ၈၉-ပါး အားလုံး)။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် အာရုံပြုခြင်းရှိ၏ (အာရုံပြုတတ်၏) (စေတသိက်များ)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် အာရုံပြုခြင်း မရှိ (အာရုံမပြုတတ်ချေ) (သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၅၆) စိတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ်ခုနစ်ပါးတို့သည် အာရုံကို သိတတ် သော သဘောရှိသော 'စိတ်'မည်ကုန်၏။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်တစ်ပါး တို့သည် စိတ် မမည်ကုန် (ရုပ် ၂၈-ပါး၊ စေတသိက် ၅၂-ပါး၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၅၇) စေတသိကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ်တစ်ဆယ့် ခုနစ်ပါးတို့သည် စေတသိက် မမည်ကုန်။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် စေတသိက်မည်၏ (စေတသိက် ၅၂-ပါး)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် စေတသိက် မမည်ချေ (သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၅၈) စိတ္တသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး) ဓာတ်ဆယ်ပါးတို့သည် စိတ်နှင့် မယှဉ်ကုန် (ဩဠာရိကရုပ် ၁၂-ပါး)။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် စိတ်နှင့်ယှဉ်၏ (စေတသိက် ၅၂-ပါး)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် စိတ်နှင့် မယှဉ်ချေ (သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

ဒုက်မှတ်။ ။ (ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ်ခုနစ်ပါးတို့ကို စိတ်နှင့်ယှဉ်ကုန်၏ဟူ၍လည်းကောင်း၊ စိတ်နှင့်မယှဉ်ကုန်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန် (စိတ်ကို စိတ်နှင့်ယှဉ်၏ဟူ၍လည်း ကောင်း၊ မယှဉ်ဟူ၍ လည်းကောင်း မဆိုအပ်ချေ)။

(၅၉) စိတ္တသံသဋ္ဌဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး) ဓာတ်ဆယ်ပါးတို့သည် စိတ်နှင့် မနှီးနှော မရောနှောကုန် (စိတ်နှင့်မယှဉ်ကုန်) (ပသာဒရုပ် ၅-ပါး၊ အာရုံငါးပါး)။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် စိတ်နှင့် နှီးနှော၏ (စိတ်နှင့်ယှဉ်၏) (စေတသိက် ၅၂-ပါး)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် စိတ်နှင့် မနှီးနှောချေ (သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

ဒုက်မှတ်။ ။ (ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ်ခုနစ်ပါးတို့ကို စိတ်နှင့် နှီးနှော ရောနှောကုန်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း, စိတ်နှင့် မနှီးနှောကုန် ဟူ၍ လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန်။

(၆၀) စိတ္တသမုဋ္ဌာနဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ပသာဒရုပ်ဓာတ် ၅-ပါး၊ ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ်တစ်ဆယ့်နှစ်ပါးတို့သည် စိတ်ကြောင့် မဖြစ် ကုန်။ အချို့သော (ရူပဓာတ်၊ သဒ္ဒဓာတ်၊ ဂန္ဓဓာတ်၊ ရသဓာတ်၊ ဖောဋ္ဌဗ္ဗဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ် ခြောက်ပါးတို့သည် စိတ်ကြောင့် ဖြစ်ကုန်၏ (စိတ္တဇအာရုံငါးပါး၊ စိတ္တဇသုခုမရုပ်၊ စေတသိက်များ)။ အချို့သော (အာရုံ ၅-ပါး၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်ခြောက်ပါးတို့သည် စိတ်ကြောင့် မဖြစ်ကုန် (စိတ္တဇ မဟုတ်သော အာရုံ ၅-ပါး၊ စိတ္တဇ သုခုမရုပ်မှ ကြွင်းသော တိဇသုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၃၅၊ ၁၅၃၆)

(၆၁) စိတ္တသဟဘုဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခုနစ်ပါးတို့သည် စိတ်နှင့်တကွ မဖြစ်ကုန် (စိတ်နှင့် အတူဖြစ် အတူပျက် မဟုတ်ချေ)။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် စိတ်နှင့် တကွဖြစ်၏ (စိတ်နှင့် အတူဖြစ် အတူပျက် ဖြစ်၏) (စေတသိက် ၅၂ပါး၊ သုခုမရုပ်ဖြစ်သော ဝိညတ်ဒွေး)။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် စိတ်နှင့် တကွမဖြစ် (စိတ်နှင့် အတူဖြစ် အတူပျက် မဟုတ်ချေ) (ဝိညတ်ဒွေးကြဉ်သော သုခုမရုပ် ၁၄-ပါး၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၆၂) စိတ္တာနုပရိဝတ္တိဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခုနစ်ပါးတို့သည် စိတ်သို့ အစဉ် လိုက်၍ မဖြစ်ကုန် (စိတ်နှင့် အတူဖြစ် အတူပျက် မဟုတ်ကုန်)။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် စိတ်သို့အစဉ်လိုက်၍ ဖြစ်၏ (စိတ်နှင့်အတူဖြစ် အတူပျက် ဖြစ်၏) (စေတသိက်များ၊ ဝိညတ်ဒွေး)။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် စိတ်သို့အစဉ်လိုက်၍ မဖြစ်ချေ (စိတ်နှင့် အတူဖြစ် အတူပျက် မဟုတ်ချေ) (ဝိညတ်ဒွေးကြဉ်သော သုခုမရုပ် ၁၄-ပါး၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၆၃) စိတ္တသံသဋ္ဌ သမုဋ္ဌာနဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ် တစ်ဆယ့်ခုနစ်ပါးတို့သည် စိတ်နှင့် လည်း မနှီးနှော မရောနှောမူ၍ (စိတ်နှင့်လည်း မယှဉ်မူ၍) စိတ်ကြောင့်လည်း မဖြစ်ကုန် (ပသာဒရုပ် ၅-ပါး၊ အာရုံ ၅-ပါး၊ စိတ် ၈၉-ပါး)။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် စိတ်နှင့်လည်း နှီးနှော ရောနှော၍ (စိတ်နှင့်လည်း ယှဉ်၍) စိတ်ကြောင့် လည်း ဖြစ်၏ (စေတသိက် ၅၂-ပါး)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် စိတ်နှင့်လည်း မနှီးနှော မရောနှောမူ၍ (စိတ်နှင့်လည်း မယှဉ်မူ၍) စိတ်ကြောင့်လည်း မဖြစ်ချေ (သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၄၁၊ ၁၅၄၂)႞

(၆၄) စိတ္တသံသဋ္ဌ သမုဋ္ဌာန သဟဘုဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခုနစ်ပါး တို့ သည် စိတ်နှင့် လည်း မနှီးနှော မရောနှောမူ၍ (စိတ်နှင့်မယှဉ်မူ၍), စိတ်ကြောင့် လည်း မဖြစ်မူ၍, စိတ်နှင့်လည်းတကွ မဖြစ်ကုန် (စိတ်နှင့် အတူဖြစ် အတူပျက် မဟုတ်ကုန်) (ပသာဒရုပ် ၅-ပါး၊ အာရုံ ၅-ပါး၊ စိတ် ၈၉-ပါး)။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် စိတ်နှင့်လည်း နှီးနှောရောနှော၍ (စိတ်နှင့်လည်း ယှဉ်၍), စိတ်ကြောင့် လည်း ဖြစ်၍, စိတ်နှင့်လည်း တကွဖြစ်၏ (စိတ်နှင့် အတူဖြစ် အတူပျက် ဖြစ်၏) (စေတသိက် ၅၂-ပါး)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် စိတ်နှင့်လည်း မနှီးနှော မရောနှောမူ၍ (စိတ်နှင့်လည်း မယှဉ်မူ၍), စိတ်ကြောင့်လည်း မဖြစ်မူ၍, စိတ်နှင့်လည်း တကွမဖြစ်ချေ (စိတ်နှင့်အတူဖြစ် အတူပျက် မဟုတ်ချေ) (သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၄၃၊ ၁၅၄၄)

(၆၅) စိတ္တသံသဋ္ဌ သမုဋ္ဌာနာနုပရိဝတ္တိဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ခုတ် ၁၀-ပါး၊ ဝိညာဏခုတ် ၇-ပါး) ခုတ်တစ်ဆယ့်ခုနစ်ပါးတို့သည် စိတ်နှင့်လည်း မနှီးနှော မရောနှောမှု၍ (စိတ်နှင့်လည်း မယှဉ်မှု၍), စိတ်ကြောင့်လည်း မဖြစ်မှု၍, စိတ်သို့လည်း အစဉ်လိုက်၍ မဖြစ်ကုန် (စိတ်နှင့်အတူဖြစ် အတူပျက် မဟုတ်ကုန်)။ အချို့သော ဓမ္မခုတ်သည် စိတ်နှင့်လည်း နှီးနှော ရောနှော၍ (စိတ်နှင့်လည်း ယှဉ်၍), စိတ်ကြောင့်လည်း ဖြစ်၍, စိတ်သို့လည်း အစဉ်လိုက်၍ ဖြစ်၏ (စိတ်နှင့် အတူဖြစ် အတူပျက် ဖြစ်၏) (စေတသိက် ၅၂-ပါး)၊ အချို့သော ဓမ္မခုတ်သည် စိတ်နှင့်လည်း မနှီးနှော မရောနှောမှု၍ (စိတ်နှင့်လည်း မယှဉ်မှု၍), စိတ်ကြောင့်လည်း မဖြစ်မှု၍, စိတ်သို့လည်း အစဉ်လိုက်၍ မဖြစ်ကုန် (စိတ်နှင့် အတူဖြစ် အတူပျက် မဟုတ်ချေ) (သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၄၅၊ ၁၅၄၆)

(၆၆) အဇ္ဈတ္တိကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ပသာဒရုပ်ခုတ် ၅-ပါး၊ ဝိညာဏခုတ် ၇-ပါး) ခုတ်တစ်ဆယ့်နှစ်ပါးတို့သည် အတွင်းသန္တာန်၌ ဖြစ်ကုန်၏၊ (ရူပခုတ်၊ သဒ္ဒခုတ်၊ ဂန္ဓခုတ်၊ ရသခုတ်၊ ဖောဋ္ဌဗ္ဗခုတ်၊ ဓမ္မခုတ်) ခုတ်ခြောက်ပါးတို့သည် အပ သန္တာန်၌ ဖြစ်ကုန်၏ (အာရုံ ၅-ပါး၊ ဓမ္မခုတ်ဖြစ်သော စေတသိက်, သုခုမရုပ်, နိဗ္ဗာန်)။

(၆၇) ဥပါဒါဒုက်အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ဖောဋ္ဌဗ္ဗခုတ်ကြဉ်သော ရုပ်ခုတ် ၉-ပါး) ခုတ် ကိုးပါးတို့သည် (မဟာဘုတ်ကို) မှီ၍ ဖြစ်ကုန်၏။ (ဖောဋ္ဌဗ္ဗခုတ်၊ ဝိညာဏခုတ် ၇-ပါး) ခုတ်ရှစ်ပါးတို့သည် (မဟာဘုတ်ကို) မှီ၍ မဖြစ်ကုန်။ အချို့သော ဓမ္မခုတ်သည် (မဟာဘုတ်ကို) မှီ၍ ဖြစ်၏ (အာပေါ ကြဉ်သော သုခုမရုပ် ၁၅-ပါး)၊ အချို့သော ဓမ္မခုတ်သည် (မဟာဘုတ်ကို) မှီ၍ မဖြစ်ချေ (စေတသိက် ၅၂-ပါး၊ အာပေါ၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၅၀)

(၆၈) ဥပါဒိန္နဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ပသာဒရုပ်ခုတ် ၅-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏခုတ် ၅-ပါး) ခုတ်ဆယ်ပါးတို့သည် တဏှာဒိဋ္ဌိတို့ကပ်အပ်သော ကံသည်[၁] အကျိုး၏အဖြစ်ဖြင့် ယူအပ်ကုန်၏ (တဏှာဒိဋ္ဌိတို့၏ အာရုံဖြစ်သော ကံကြောင့် ဖြစ်၏) (ကမ္မဇရုပ် ဖြစ်သည့် ပသာဒရုပ် ၅-ပါး၊ ဒွေးပဉ္စဝိညာဏ် ၁၀-ပါး)။ သဒ္ဒခုတ်သည် တဏှာဒိဋ္ဌိတို့ကပ်အပ်သော ကံသည် အကျိုး၏ အဖြစ်ဖြင့် မယူအပ်ချေ (ကမ္မဇရုပ် မဟုတ်ချေ)။ အချို့သော (မနောခုတ်၊ မနောဝိညာဏခုတ်၊ ဓမ္မခုတ်၊ သဒ္ဒခုတ် ကြဉ်သော ရုပ်အာရုံခုတ် ၄-ပါး) ခုတ် ၇-ပါးတို့သည် တဏှာဒိဋ္ဌိတို့ကပ်အပ်သော ကံသည် အကျိုး၏ အဖြစ်ဖြင့် ယူအပ်ကုန်၏ (တဏှာ ဒိဋ္ဌိတို့၏ အာရုံဖြစ်သော ကံကြောင့် ဖြစ်၏) (ဒွေးပဉ္စဝိညာဏ်ကြဉ်သော လောကီဝိပါက်စိတ်နှင့် ယှဉ်ဘက် စေတသိက်များ၊ အနေကန် ကမ္မဇရုပ်များ)၊ အချို့သော (မနောခုတ်၊ မနောဝိညာဏခုတ်၊ ဓမ္မခုတ်၊ သဒ္ဒခုတ် ကြဉ်သော ရုပ်အာရုံခုတ် ၄-ပါး) ခုတ် ၇-ပါးတို့သည် တဏှာဒိဋ္ဌိတို့ကပ်အပ်သော ကံသည် အကျိုး၏ အဖြစ်ဖြင့် မယူအပ်ချေ (တဏှာဒိဋ္ဌိတို့၏ အာရုံဖြစ်သော ကံကြောင့် မဖြစ်ချေ) (ကုသိုလ်, အကုသိုလ်, ကြိယာ, ဖိုလ်နှင့် ယှဉ်ဘက် စေတသိက်များ၊ ကမ္မဇရုပ် ကြဉ်သော တိဇရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၅၂)

(မဟန္တရဒုက် ၁၄-ခု အဖြေ ဝိသဇ္ဇနာ ပြီး၏။)

၁။ အတိက်ဘဝ လောကီ ကုသိုလ်ကံ, အကုသိုလ်ကံ။

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

၁၁ - ဥပါဒါနဂေါစ္ဆကဒုက် ၆-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၆၉) ဥပါဒါနဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခုနစ်ပါးတို့သည် ပြင်းစွာကပ်ငြိစွဲလမ်းမှုသဘော 'ဥပါဒါန်'မမည်ကုန်။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ဥပါဒါန်မည်၏ (လောဘ, ဒိဋ္ဌိ)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ဥပါဒါန် မမည်ချေ (လောဘ, ဒိဋ္ဌိကြဉ်သော စေတသိက် ၅၀၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၇၀) ဥပါဒါနိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် ဥပါဒါန်၏ (လောဘ, ဒိဋ္ဌိ တို့၏) အာရုံ ဖြစ်ကုန်၏။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဥပါဒါန်၏ (လောဘ, ဒိဋ္ဌိတို့၏) အာရုံဖြစ်ကုန်၏ (လောကီစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဥပါဒါန်၏အာရုံ မဖြစ်ကုန် (လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၇၁) ဥပါဒါနသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် ဥပါဒါန်နှင့် (လောဘ, ဒိဋ္ဌိတို့နှင့်) မယှဉ်ကုန်။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဥပါဒါန်နှင့် ယှဉ်ကုန်၏ (ဒိဋ္ဌိဂတဝိပ္ပယုတ်စိတ်၌ရှိသော လောဘကြဉ်သော လောဘမူစိတ္တုပ္ပါဒ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဥပါဒါန်နှင့် မယှဉ်ကုန် (ဒိဋ္ဌိဂတဝိပ္ပယုတ်စိတ်၌ရှိသော လောဘ၊ လောဘမူ စိတ် ၈-ပါးမှ ကြွင်းသော မနောဝိညာဏဓာတ် စိတ် ၆၈-ပါးနှင့် ယှဉ်ဘက်စေတသိက်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၇၂) ဥပါဒါန ဥပါဒါနိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့ကို ဥပါဒါန်လည်း မည်၍ ဥပါဒါန်၏ အာရုံလည်း ဖြစ်ကုန်၏ဟု မဆိုအပ်ကုန်၊ (ထိုဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါး တို့သည်) ဥပါဒါန်၏ အာရုံသာဖြစ်၍ ဥပါဒါန်မမည်ကုန်။ မနောဝိညာဏဓာတ်ကို ဥပါဒါန်လည်း မည်၍ ဥပါဒါန်၏ အာရုံလည်း ဖြစ်၏ဟု မဆိုအပ်ချေ။ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်သည် ဥပါဒါန်၏ အာရုံသာဖြစ်၍ ဥပါဒါန် မမည်ချေ (လောကီ စိတ်များ)။

ဒုက်မှတ်။ ။ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်ကို ဥပါဒါန်၏ အာရုံလည်း ဖြစ်၍ ဥပါဒါန်လည်း မမည်ဟု မဆိုအပ်ချေ (လောကုတ္တရာစိတ်များ)။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ဥပါဒါန်လည်း မည်၍ ဥပါဒါန်၏ အာရုံလည်း ဖြစ်၏ (လောဘ, ဒိဋ္ဌိ)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ဥပါဒါန်၏ အာရုံသာဖြစ်၍ ဥပါဒါန် မမည်ချေ (လောဘ, ဒိဋ္ဌိကြဉ်သော လောကီ စိတ်တို့၌ ရှိသော စေတသိက်များ၊ သုခုမရုပ်)။

ဒုက်မှတ်။ ။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်ကို ဥပါဒါန်လည်း မည်၍ ဥပါဒါန်၏ အာရုံလည်း ဖြစ်၏ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ဥပါဒါန်၏ အာရုံသာဖြစ်၍ ဥပါဒါန် မမည်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ချေ (လောကုတ္တရာစိတ်၌ ရှိသော စေတသိက်များ၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၆၀)

(၇၃) ဥပါဒါန ဥပါဒါနသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ခာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏခာတ် ၅-ပါး၊ မနောခာတ်) ခာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါး တို့ကို ဥပါဒါန်လည်းမည်၍ ဥပါဒါန်နှင့်လည်း ယှဉ်ကုန်၏ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ဥပါဒါန်နှင့်သာယှဉ်၍ ဥပါဒါန် မမည်ကုန်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန်။

(ဒုက်မုတ်) မနောဝိညာဏခာတ်ကို ဥပါဒါန်လည်း မည်၍ ဥပါဒါန်နှင့်လည်း ယှဉ်၏ဟု မဆိုအပ်ချေ။ အချို့သော မနောဝိညာဏခာတ်သည် ဥပါဒါန်နှင့် (လောဘ, ဒိဋ္ဌိနှင့်) သာ ယှဉ်၍ ဥပါဒါန် မမည်ချေ (လောဘမူစိတ် ၈-ပါး)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော မနောဝိညာဏခာတ်ကို ဥပါဒါန်နှင့်သာ ယှဉ်၍ ဥပါဒါန် မမည်ဟု မဆိုအပ်ချေ (ဥပါဒါနဝိပ္ပယုတ္တစိတ်= လောဘမူစိတ် ၈-ပါးကြဉ်သော စိတ်များ)။ အချို့သော ဓမ္မခာတ်သည် ဥပါဒါန်လည်း မည်၍ ဥပါဒါန်နှင့်လည်း ယှဉ်၏ (ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ် စိတ်၌ရှိသော လောဘ, ဒိဋ္ဌိ)၊ အချို့သော ဓမ္မခာတ်သည် ဥပါဒါန်နှင့်သာယှဉ်၍ ဥပါဒါန် မမည်ချေ (လောဘနှင့် ဒိဋ္ဌိကြဉ်သော လောဘမူစိတ်၌ရှိသော စေတသိက်များ)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော ဓမ္မခာတ်ကို ဥပါဒါန်လည်းမည်၍ ဥပါဒါန်နှင့်လည်း ယှဉ်၏ဟူ၍လည်းကောင်း, ဥပါဒါန်နှင့်သာယှဉ်၍ ဥပါဒါန် မမည်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ချေ (လောဘမူစိတ်မှ တစ်ပါးသော စိတ်တို့၌ ရှိသော စေတသိက်များ၊ ဒိဋ္ဌိဂတဝိပ္ပယုတ်စိတ်၌ရှိသော လောဘ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၆၂)

(၇၄) ဥပါဒါနဝိပ္ပယုတ္တဥပါဒါနိယဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ခာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏခာတ် ၅-ပါး၊ မနောခာတ်) ခာတ် တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် ဥပါဒါန်နှင့် မယှဉ်မူ၍ ဥပါဒါန်၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏။ အချို့သော (မနောဝိညာဏခာတ်၊ ဓမ္မခာတ်) ခာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဥပါဒါန်နှင့် မယှဉ်မူ၍ ဥပါဒါန်၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏ (ဒိဋ္ဌိဂတဝိပ္ပယုတ်စိတ်၌ရှိသော လောဘ၊ လောဘမူစိတ် ၈-ပါး ကြဉ်သော လောကီ စိတ္တုပ္ပါဒ်များ၊ သုခုမရုပ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏခာတ်၊ ဓမ္မခာတ်) ခာတ်နှစ်ပါး တို့သည် ဥပါဒါန်နှင့်လည်း မယှဉ်မူ၍ ဥပါဒါန်၏ အာရုံလည်း မဖြစ်ကုန် (လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော (မနောဝိညာဏခာတ်၊ ဓမ္မခာတ်) ခာတ်နှစ်ပါးတို့ကို ဥပါဒါန်နှင့် မယှဉ်မူ၍ ဥပါဒါန်၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ဥပါဒါန်နှင့်လည်း မယှဉ်မူ၍ ဥပါဒါန်၏ အာရုံ လည်း မဖြစ်ကုန်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ချေ (ဥပါဒါနသမ္ပယုတ်စိတ္တုပ္ပါဒ်= ဒိဋ္ဌိဂတဝိပ္ပယုတ် စိတ်၌ ရှိသော လောဘကြဉ်သည့် လောဘမူစိတ္တုပ္ပါဒ်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၆၄)

(ဥပါဒါနဂေါစ္ဆကဒုက် ၆-ခု အဖြေ ဝိသဇ္ဇနာ ပြီး၏။)

ဓာတုဝိဘင်

၁၂ - ကိလေသဂေါစ္ဆက ဒုက် ၈-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၇၅) ကိလေသဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ဝိညာဏဓာတ် ၇-ပါး) ဓာတ်တစ်ဆယ့် ခုနစ်ပါးတို့သည် သတ္တဝါတို့ကို ပူပန်စေတတ် နှိပ်စက်တတ် ညစ်နွမ်းစေ တတ်သော သဘော 'ကိလေသာ' မမည်ကုန် (ပသာဒရုပ် ၅-ပါး၊ အာရုံ ၅-ပါး၊ စိတ် ၈၉-ပါး)။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ကိလေသာမည်၏ (ကိလေသာတရားကိုယ် ၁၀-ပါး)[၁]၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ကိလေသာ မမည်ချေ (ကိလေသာတရားကိုယ် ၁၀-ပါးကြဉ်သော စေတသိက် ၄၂-ပါး၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

၁။ ကိလေသာ ၁၀-ပါး= လောဘ၊ ဒေါသ၊ မောဟ၊ မာန၊ ဒိဋ္ဌိ၊ ဝိစိကိစ္ဆာ၊ ထိန၊ ဥဒ္ဓစ္စ၊ အဟိရိက၊ အနောတ္တပ္ပ။

(၇၆) သံကိလေသိကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် ကိလေသာ၏ အာရုံဖြစ်ကုန်၏။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ကိလေသာ၏အာရုံဖြစ်ကုန်၏ (လောကီစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်)။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ကိလေသာ၏ အာရုံမဖြစ်ကုန် (လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၇၇) သံကိလိဋ္ဌဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် ကိလေသာတို့သည် မပူပန် စေအပ် မနှိပ်စက်အပ်ကုန် (ကိလေသာနှင့် မယှဉ်)။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ကိလေသာတို့သည် ပူပန်စေအပ် နှိပ်စက်အပ်ကုန်၏ (ကိလေသာနှင့်ယှဉ်၏) (အကုသိုလ်စိတ္တုပ္ပါဒ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ကိလေသာတို့သည် မပူပန်စေအပ်ကုန် (ကိလေသာနှင့်မယှဉ်) (ကုသိုလ်, ဝိပါက်, ကြိယာ စိတ္တုပ္ပါဒ်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၇၀)

(၇၈) ကိလေသသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် ကိလေသာနှင့် မယှဉ်ချေ။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ကိလေသာနှင့် ယှဉ်ကုန်၏ (အကုသိုလ်စိတ္တုပ္ပါဒ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ကိလေသာနှင့် မယှဉ်ကုန် (ကုသိုလ်, ဝိပါက်, ကြိယာစိတ္တုပ္ပါဒ်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၇၂)

(၇၉) ကိလေသ သံကိလေသိကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ် တစ်ဆယ့် ခြောက်ပါးတို့ကို ကိလေသာလည်း မည်၍ ကိလေသာ၏ အာရုံလည်း ဖြစ်ကုန်၏ဟု မဆိုအပ်ကုန်၊ (ထိုဓာတ်တစ်ဆယ့် ခြောက်ပါးတို့သည်) ကိလေသာ၏ အာရုံသာ ဖြစ်၍ ကိလေသာ မမည်ချေ။ မနောဝိညာဏဓာတ်ကို ကိလေသာလည်း မည်၍ ကိလေသာ

၏ အာရုံလည်း ဖြစ်၏ဟု မဆိုအပ်ချေ။ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်သည် ကိလေသာ၏ အာရုံသာ ဖြစ်၍ ကိလေသာ မမည်ချေ (လောကီစိတ်များ)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်ကို ကိလေသာ၏အာရုံသာ ဖြစ်၍ ကိလေသာ မမည်ဟု မဆိုအပ်ချေ (လောကုတ္တရာစိတ်)။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ကိလေသာလည်း မည်၍ ကိလေသာ၏ အာရုံလည်း ဖြစ်၏ (ကိလေသာ တရားကိုယ် ၁၀-ပါး)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ကိလေသာ၏ အာရုံသာ ဖြစ်၍ ကိလေသာ မမည်ချေ (ကိလေသာတရားကိုယ်ကြဉ်သော လောကီစိတ်၌ရှိသော စေတသိက်များ၊ သုခုမရုပ်)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်ကို ကိလေသာလည်း မည်၍ ကိလေသာ၏ အာရုံလည်း ဖြစ်၏ဟူ၍ လည်းကောင်း, ကိလေသာ၏ အာရုံသာ ဖြစ်၍ ကိလေသာ မမည်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ချေ (လောကုတ္တရာစိတ်၌ ရှိသော စေတသိက်များ၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၇၄)

(၈၀) ကိလေသ သံကိလိဋ္ဌဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့ကို ကိလေသာ လည်းမည်၍ ကိလေသာတို့သည် ပူပန်လည်း ပူပန်စေအပ် နှိပ်စက်အပ်ကုန်၏ ဟူ၍ လည်းကောင်း (ကိလေသာနှင့်ယှဉ်၏ဟူ၍လည်းကောင်း)၊ ကိလေသာတို့သည် ပူပန်စေအပ်သည် ဖြစ်၍ (ကိလေသာနှင့် ယှဉ်၍) ကိလေသာ မမည်ကုန် ဟူ၍ လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန်။ မနောဝိညာဏဓာတ်ကို ကိလေသာလည်း မည်၍ ကိလေသာတို့သည် ပူပန်လည်း ပူပန်စေအပ်၏ (ကိလေသာနှင့်ယှဉ်၏)ဟု မဆိုအပ်ချေ။ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်သည် ကိလေသာတို့သည် ပူပန်စေအပ်၍ (ကိလေသာနှင့်ယှဉ်၍) ကိလေသာ မမည်ချေ (အကုသိုလ်စိတ်)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်ကို ကိလေသာတို့သည် ပူပန်စေအပ်၍ (ကိလေသာနှင့် ယှဉ်၍) ကိလေသာ မမည်ဟူ၍ မဆိုအပ်ချေ (ကုသိုလ်၊ ဝိပါက်၊ ကြိယာစိတ်များ)။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ကိလေသာလည်း မည်၍ ကိလေသာတို့သည် ပူပန်လည်း ပူပန်စေအပ်၏ (ကိလေသာတရားကိုယ် ၁၀-ပါး)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ကိလေသာတို့သည် ပူပန်စေအပ်၍ (ကိလေသာနှင့် ယှဉ်၍) ကိလေသာ မမည်ချေ (ကိလေသာတရားကိုယ် ၁၀-ပါးကြဉ်သော အကုသိုလ်စိတ်၌ ရှိသော စေတသိက်များ)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်ကို ကိလေသာလည်း မည်၍ ကိလေသာတို့သည် ပူပန်လည်း ပူပန်စေအပ်၏ဟူ၍လည်းကောင်း (ကိလေသာနှင့်ယှဉ်၏ဟူ၍လည်းကောင်း), ကိလေသာ တို့သည် ပူပန်စေအပ်၍ ကိလေသာ မမည်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ချေ (ကုသိုလ်, ဝိပါက်, ကြိယာစိတ်တို့၌ရှိသော စေတသိက်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၇၇)

(၈၁) ကိလေသ ကိလေသသမ္ပယုတ္တဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက် ပါးတို့ကို ကိလေသာ လည်းမည်၍ ကိလေသာနှင့်လည်း ယှဉ်ကုန်၏ ဟူ၍ လည်းကောင်း၊ ကိလေသာနှင့်သာ ယှဉ်၍ ကိလေသာ မမည်ကုန်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန်။

ဒုက်မုတ်။ မနောဝိညာဏဓာတ်ကို ကိလေသာလည်း မည်၍ ကိလေသာနှင့်လည်း ယှဉ်၏ဟု မဆိုအပ်ချေ။ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်သည် ကိလေသာနှင့်သာ ယှဉ်၍ ကိလေသာမမည်ချေ (အကုသိုလ် စိတ်များ)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော မနောဝိညာဏဓာတ်ကို ကိလေသာနှင့်သာ ယှဉ်၍ ကိလေသာ မမည်ဟု မဆိုအပ်ချေ (ကိလေသဝိပ္ပယုတ္တစိတ်= ကုသိုလ်၊ ဝိပါက်၊ ကြိယာစိတ်များ)။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ကိလေသာလည်း မည်၍ ကိလေသာနှင့်လည်း ယှဉ်၏ (ကိလေသာ တရားကိုယ် ၁၀-ပါး)၊ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ကိလေသာနှင့်သာ ယှဉ်၍ ကိလေသာမမည်ချေ (ကိလေသာတရားကိုယ် ၁၀-ပါး ကြဉ်သည့် အကုသိုလ်စိတ်၌ရှိသော စေတသိက်များ)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော ဓမ္မဓာတ်သည် ကိလေသာလည်း မည်၍ ကိလေသာနှင့်လည်း ယှဉ်၏ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ကိလေသာနှင့်သာ ယှဉ်၍ ကိလေသာ မမည်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ချေ (ကိလေသဝိပ္ပယုတ္တဓမ္မ= ကုသိုလ်၊ ဝိပါက်၊ ကြိယာစိတ်တို့၌ရှိသော စေတသိက်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၇၈)

(၈၂) ကိလေသဝိပ္ပယုတ္တသံကိလေသိကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့် ခြောက်ပါးတို့သည် ကိလေသာနှင့် မယှဉ်မူ၍ ကိလေသာ၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ကိလေသာနှင့် မယှဉ်မူ၍ ကိလေသာ၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏ (လောကီကုသိုလ်, ဝိပါက်, ကြိယာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ကိလေသာနှင့်လည်း မယှဉ်မူ၍ ကိလေသာ၏ အာရုံလည်း မဖြစ်ကုန် (လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

ဒုက်မုတ်။ ။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့ကို ကိလေသာနှင့်မယှဉ်မူ၍ ကိလေသာ၏ အာရုံသာ ဖြစ်ကုန်၏ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ကိလေသာနှင့်လည်းမယှဉ်မူ၍ ကိလေသာ၏ အာရုံလည်း မဖြစ်ကုန်ဟူ၍လည်းကောင်း မဆိုအပ်ကုန် (ကိလေသသမ္ပယုတ္တဓမ္မ= အကုသိုလ် စိတ္တုပ္ပါဒ်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၈၀)

(ကိလေသဂေါစ္ဆက ဒုက် ၈-ခု အဖြေ ဝိသဇ္ဇနာ ပြီး၏။)

ဓာတုဝိဘင်္ဂ

၁၃ - ပိဋ္ဌိဒုက် ၁၈-ခု အဖြေဝိသဇ္ဇနာ

(၈၃) ဒဿနေနပဟာတဗ္ဗဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့ကို (နိဗ္ဗာန်ကို ရှေးဦးစွာ မြင်သဖြင့်) 'ဒဿန'မည်သော သောတာပတ္တိမဂ်သည် မပယ်အပ်ကုန်။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့ကို သောတာပတ္တိမဂ်သည် ပယ်အပ် ကုန်၏ (ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ်စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ ဝိစိကိစ္ဆာစိတ္တုပ္ပါဒ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့ကို သောတာပတ္တိမဂ်သည် မပယ်အပ်ကုန် (ကြွင်းသော စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၈၁, ၁၅၈၂)

(၈၄) ဘာဝနာယပဟာတဗ္ဗဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့ကို (သောတာပတ္တိမဂ်မြင်ပြီးသည့် နိဗ္ဗာန်ကို ပွားများခြင်း အားဖြင့် တစ်ဖန်ထပ်၍ မြင်သဖြင့်) 'ဘာဝနာ'မည် သော အထက်မဂ်သုံးခုတို့သည် မပယ်အပ်ကုန်။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့ကို အထက်မဂ်သုံးခုတို့သည် ပယ်အပ် ကုန်၏ (ဒိဋ္ဌိဂတဝိပ္ပယုတ် ၄-ပါး၊ ဒေါသမူဒွေး၊ ဥဒ္ဓစ္စသဟဂုတ်စိတ်၊ ယှဉ်ဘက် စေတသိက်များ)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့ကို အထက်မဂ်သုံးခုတို့သည် မပယ်အပ်ကုန် (ကြွင်းသော စိတ္တုပ္ပါဒ်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၈၃, ၁၅၈၄)

(၈၅) ဒဿနေနပဟာတဗ္ဗဟေတုကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့် ခြောက်ပါးတို့သည် ဒဿနမည်သော သောတာပတ္တိမဂ်သည် ပယ်အပ်သော ဟိတ်[၁]မရှိကုန် (ဟိတ်နှင့် မယှဉ်ကုန်)။ (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် သောတာပတ္တိမဂ် ပယ်အပ်သော ဟိတ်ရှိကုန်၏ (ဟိတ်နှင့်ယှဉ်ကုန်၏) (ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ်စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ မောဟကြဉ်သော ဝိစိကိစ္ဆာစိတ္တုပ္ပါဒ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် သောတာပတ္တိမဂ် ပယ်အပ်သော ဟိတ်မရှိကုန် (ဟိတ်နှင့် မယှဉ်ကုန်) (ဝိစိကိစ္ဆာစိတ်၌ရှိသော မောဟ၊ ကြွင်းသောစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၈၅, ၁၅၈၆)

၁။ သောတာပတ္တိမဂ်ပယ်သည့် ဟိတ်များမှာ-လောဘမူ ဒိဋ္ဌိဂတသမ္ပယုတ်စိတ် ၄-ပါး၌ရှိသော လောဘနှင့် မောဟ၊ ဝိစိကိစ္ဆာသဟဂုတ်စိတ်၌ရှိသော မောဟတို့သာ ဖြစ်သည်။

(၈၆) ဘာဝနာယပဟာတဗ္ဗဟေတုကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ခဝတ် ၁၀-ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့် ခြောက်ပါးတို့သည် ဘာဝနာမည်သော အထက်မဂ်သုံးခုတို့ ပယ်အပ်သော ဟိတ် မရှိကုန်။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် အထက်မဂ်သုံးခုတို့ ပယ်အပ် သော ဟိတ်ရှိကုန်၏ (ဟိတ်နှင့်ယှဉ်ကုန်၏) (ဒိဋ္ဌိဂတဝိပ္ပယုတ်စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ ဒေါသမူဒွေးစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ မောဟ ကြဉ်သည့် ဥဒ္ဒစ္စစိတ္တုပ္ပါဒ်)။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် အထက် မဂ်သုံးခုတို့ ပယ်အပ်သော ဟိတ်မရှိကုန် (ဟိတ်နှင့်မယှဉ်ကုန်) (ဥဒ္ဒစ္စသဟဂုတ်စိတ်၌ရှိသော မောဟ၊ ကြွင်းသော စိတ္တုပ္ပါဒ်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၈၇, ၁၅၈၈)

(၈၇) သဝိတက္ကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး) ဓာတ် တစ်ဆယ့်ငါးပါးတို့သည် ဝိတက်မရှိကုန် (ဝိတက်နှင့် မယှဉ်ကုန်)။ မနောဓာတ်သည် ဝိတက်ရှိ၏ (ဝိတက်နှင့်ယှဉ်၏) (ပဥ္စဒွါရာဝဇ္ဇန်း၊ သမ္ပဋိစ္ဆိုန်းဒွေး)။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဝိတက်ရှိကုန်၏ (ဝိတက်နှင့် ယှဉ်ကုန်၏) (မနောဓာတ်ကြဉ်သော သဝိတက္ကစိတ် ၅၂-ပါး၊ ဝိတက်ကြဉ်သည့် သဝိတက္ကစိတ် ၅၅-ပါး၌ ရှိသော စေတသိက်များ)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဝိတက့်မရှိကုန် (ဝိတက်နှင့် မယှဉ်ကုန်) (ကြွင်းသော စိတ္တုပ္ပါဒ်များ၊ သဝိတက္ကစိတ် ၅၅-ပါး၌ရှိသော ဝိတက် ၅၅-ပါး၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၈၈) သဝိစာရဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး) ဓာတ် တစ်ဆယ့်ငါးပါး တို့သည်ဝိစာရမရှိကုန် (ဝိစာရနှင့်မယှဉ်ကုန်)။ မနောဓာတ်သည် ဝိစာရရှိ၏ (ဝိစာရနှင့်ယှဉ်၏) (ပဥ္စဒွါရာဝဇ္ဇန်း၊ သမ္ပဋိစ္ဆိုန်းဒွေး)။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဝိစာရရှိကုန်၏ (ဝိစာရနှင့် ယှဉ်ကုန်၏) (မနောဓာတ်ကြဉ်သော သဝိစာရစိတ် ၆၃-ပါး၊ ဝိစာရကြဉ်သည့် သဝိစာရစိတ် ၆၆-ပါး၌ ရှိသော စေတသိက်များ)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏ ဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဝိစာရ မရှိကုန် (ဝိစာရနှင့်မယှဉ်ကုန်) (ကြွင်းသော စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သဝိစာရစိတ်၌ရှိသော ဝိစာရ ၆၆-ပါး၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၉၂)

(၈၉) သပ္ပီတိကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် ပီတိ မရှိကုန် (ပီတိနှင့် မယှဉ်ကုန်)။ အချို့သော (မနောဝိညာဏ ဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ပီတိရှိကုန်၏ (ပီတိနှင့် ယှဉ် ကုန်၏) (သပ္ပီတိကစိတ် ၅၁-ပါး၊ ပီတိကြဉ်သော ယှဉ်ဘက်စေတသိက်များ)၊ အချို့သော (မနော ဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါး တို့သည် ပီတိ မရှိကုန် (ပီတိနှင့်မယှဉ်ကုန်) (ကြွင်းသောစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သပ္ပီတိကစိတ် ၅၁-ပါး၌ ရှိသော ပီတိ ၅၁-ပါး၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၉၀) ပီတိသဟဂတဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ် တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် ပီတိ နှင့် တကွ မဖြစ်ကုန် (ပီတိနှင့် မယှဉ်ကုန်)။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ပီတိနှင့်တကွ ဖြစ်ကုန်၏ (ပီတိနှင့် ယှဉ်ကုန်၏) (သပ္ပီတိကစိတ် ၅၁-ပါး၊ ပီတိကြဉ်သော ယှဉ်ဘက်စေတသိက်များ)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ပီတိနှင့်တကွ မဖြစ်ကုန် (ပီတိနှင့်မယှဉ်ကုန်) (ကြွင်းသော စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သပ္ပီတိကစိတ် ၅၁-ပါး၌ရှိသော ပီတိ ၅၁-ပါး၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၉၆)

(၉၁) သုခသဟဂတဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ စက္ခုဝိညာဏဓာတ်, သောတဝိညာဏဓာတ်, ဃာနဝိညာဏဓာတ်, ဇိဝှါဝိညာဏ ဓာတ်တည်းဟူသော စတုဝိညာဏ ဓာတ် ၄-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ငါးပါးတို့သည် သုခ ဝေဒနာနှင့်တကွ မဖြစ်ကုန် (သုခဝေဒနာနှင့် မယှဉ်ချေ)။ အချို့သော (ကာယဝိညာဏဓာတ်၊ မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်သုံးပါးတို့သည် သုခ ဝေဒနာနှင့်တကွ ဖြစ်ကုန်၏ (သုခဝေဒနာနှင့်ယှဉ်ကုန်၏) (သုခသဟဂုတ်စိတ်[၁] ၆၃-ပါး၊ ဝေဒနာကြဉ်သော ယှဉ်ဘက် စေတသိက်များ)၊ အချို့သော (ကာယဝိညာဏဓာတ်၊ မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်သုံးပါးတို့သည် သုခဝေဒနာနှင့်တကွ မဖြစ်ကုန် (သုခဝေဒနာနှင့်မယှဉ်ကုန်) (ကြွင်းသော စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခသဟဂုတ်စိတ် ၆၃-ပါး၌ ရှိသော သုခဝေဒနာ ၆၃-ပါး၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၅၉၈)

၁။ သုခသဟဂုတ်စိတ်တို့ကို ရေတွက်ရာ၌ သောမနဿဝေဒနာ သုခဝေဒနာတို့နှင့် ယှဉ်သည့်စိတ်အားလုံးကို ရေတွက်ထားသည်။

(၉၂) ဥပေက္ခာသဟဂတဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ဓာတ် ၁၀-ပါး၊ ကာယဝိညာဏဓာတ်) ဓာတ် တစ်ဆယ့်တစ်ပါးတို့သည် ဥပေက္ခာ ဝေဒနာနှင့်တကွ မဖြစ်ကုန် (ဥပေက္ခာနှင့် မယှဉ်ကုန်)။ (ကာယဝိညာဏဓာတ်ကြဉ်သည့် စတုဝိညာဏဓာတ် ၄-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်ငါးပါးတို့သည် ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့်တကွ ဖြစ်ကုန်၏။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့်တကွ ဖြစ်ကုန်၏ (ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့် ယှဉ်ကုန်၏) (စက္ခု, သောတ, ဃာန, ဇိဝှါဝိညာဏဓာတ် ၄-ပါးနှင့် မနော ဓာတ်ကြဉ်သော ဥပေက္ခာသဟဂုတ်စိတ် ၄၄-ပါး၊ ဝေဒနာကြဉ်သော ယှဉ်ဘက်စေတသိက်များ)။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ဥပေက္ခာဝေဒနာနှင့်တကွ မဖြစ်ကုန် (ဥပေက္ခာနှင့် မယှဉ်ကုန်) (ကြွင်းသော စိတ္တုပ္ပါဒ်များ၊ ဥပေက္ခာသဟဂုတ်စိတ် ၅၅-ပါး၌ရှိသော ဥပေက္ခာ ဝေဒနာ ၅၅-ပါး၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၆၀၀)

(၉၃) ကာမာဝစရဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ခဏ် ၁၀-ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏခဏ် ၅-ပါး၊ မနောခဏ်) ခဏ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် ကာမတဏှာ၏ ကျင်လည်ရာ ဖြစ်သော ကာမဘုံ၌ သက်ဝင်၍ဖြစ်သော 'ကာမတရား' ဖြစ်ကုန်၏ (ကာမာဝစရမည်၏)။ အချို့သော (မနောဝိညာဏခဏ်၊ ဓမ္မခဏ်) ခဏ်နှစ်ပါးတို့သည် ကာမတဏှာ၏ ကျင်လည်ရာ ဖြစ်သော ကာမတရား ဖြစ်ကုန်၏ (ကာမာဝစရ မည်၏) (ဒွေးပဥ္စဝိညာဏ်တစ်ဆယ်နှင့် မနောခဏ် ကြဉ်သော ကာမာဝစရစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏခဏ်၊ ဓမ္မခဏ်) ခဏ်နှစ်ပါး တို့သည် ကာမတဏှာ၏ ကျင်လည်ရာဖြစ်သော ကာမာဝစရတရား မဟုတ်ကုန် (မဟဂ္ဂုတ်စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၆၀၂)

(၉၄) ရူပါဝစရဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ခဏ် ၁၀-ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏခဏ် ၅-ပါး၊ မနောခဏ်) ခဏ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် ရူပတဏှာ၏ ကျင်လည်ရာ မဖြစ်ကုန် (ရူပါစရ မမည်ကုန်)။ အချို့သော (မနောဝိညာဏခဏ်၊ ဓမ္မခဏ်) ခဏ်နှစ်ပါးတို့သည် ရူပတဏှာ၏ ကျင်လည်ရာ ဖြစ်သော ရူပဘုံ၌ သက်ဝင်၍ဖြစ်သော 'ရူပါဝစရ' ဖြစ်ကုန်၏ (ရူပါဝစရစိတ္တုပ္ပါဒ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏခဏ်၊ ဓမ္မခဏ်) ခဏ်နှစ်ပါးတို့သည် ရူပတဏှာ၏ ကျင်လည်ရာ မဖြစ်ကုန် (ကာမ, အရူပ, လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၉၅) အရူပါဝစရဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ခဏ် ၁၀-ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏခဏ် ၅-ပါး၊ မနောခဏ်) ခဏ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် အရူပတဏှာ၏ ကျင်လည် ရာ မဖြစ်ကုန် (အရူပါဝစရ မမည်ချေ)။ အချို့သော (မနောဝိညာဏခဏ်၊ ဓမ္မခဏ်) ခဏ်နှစ်ပါးတို့သည် အရူပတဏှာ၏ ကျင်လည်ရာ ဖြစ်သော အရူပဘုံ၌ သက်ဝင်၍ဖြစ်သော 'အရူပါဝစရတရား' ဖြစ်ကုန်၏ (အရူပါဝစရစိတ္တုပ္ပါဒ်များ)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏခဏ်၊ ဓမ္မခဏ်) ခဏ်နှစ်ပါးတို့သည် အရူပတဏှာ၏ ကျင်လည်ရာ မဖြစ်ကုန် (ကြွင်းသော စိတ္တုပ္ပါဒ်များ၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၉၆) ပရိယာပန္နဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ခဏ် ၁၀-ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏခဏ် ၅-ပါး၊ မနောခဏ်) ခဏ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် ဘုံသုံးပါး၌ ဖြစ်သော ဝဋ္ဋ် ဆင်းရဲ၌ အကျုံးဝင်ကုန်၏ (ပရိယာပန္န)။ အချို့သော (မနောဝိညာဏခဏ်၊ ဓမ္မခဏ်) ခဏ်နှစ်ပါးတို့သည် ဘုံသုံးပါး၌ဖြစ်သော ဝဋ္ဋ် ဆင်းရဲ၌ အကျုံးဝင်ကုန်၏ (လောကီစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏခဏ်၊ ဓမ္မခဏ်) ခဏ်နှစ်ပါးတို့သည် ဘုံသုံးပါး၌ဖြစ်သော ဝဋ္ဋ်ဆင်းရဲ၌ အကျုံးမဝင်ကုန် (လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၉၇) နိယျာနိကဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ခဏ် ၁၀-ပါး၊ ပဥ္စဝိညာဏခဏ် ၅-ပါး၊ မနောခဏ်) ခဏ် တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် ဝဋ္ဋ်ဆင်းရဲမှ ထွက်မြောက် စေတတ်သော 'နိယျာနိက'တရား မဟုတ်ကုန် (အနိယျာနိက)။ အချို့သော (မနောဝိညာဏခဏ်၊ ဓမ္မခဏ်) ခဏ်နှစ်ပါးတို့သည် ဝဋ္ဋ်ဆင်းရဲမှ ထွက်မြောက်စေ တတ်သော 'နိယျာနိက'တရား ဖြစ်ကုန်၏ (နိယျာနိက) (မဂ်စိတ္တုပ္ပါဒ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏ ခဏ်၊ ဓမ္မခဏ်) ခဏ်နှစ်ပါးတို့သည် ဝဋ္ဋ်ဆင်းရဲမှ ထွက်မြောက်စေ တတ်သော 'နိယျာနိက'တရား မဟုတ်ကုန် (ကြွင်းသော စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၉၈) နိယတဒုက်[၁] အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ခါတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ် တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် မိစ္ဆတ္တနိယတနှင့် သမ္မတ္တနိယတ မဟုတ်ကုန် (အနိယတ)။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် အကျိုးပေး မြဲကုန်၏ (နိယတ) (နတ္ထိကဒိဋ္ဌိ, အဟေတုကဒိဋ္ဌိ, အကြိယဒိဋ္ဌိတည်းဟူသော နိယတမိစ္ဆာဒိဋ္ဌိကံ၏ အစွမ်းဖြင့်ဖြစ်သော ဒိဋ္ဌိဂတ သမ္ပယုတ်စိတ်၏ သတ္တမဇောစိတ္တုပ္ပါဒ်နှင့် ပဥ္စာနန္တရိယကံ၏ အစွမ်းဖြင့်ဖြစ်သော ဒေါသမူဒွေး တို့၏ သတ္တမဇော စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ မဂ်စိတ္တုပ္ပါဒ်)။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါး တို့သည် အကျိုးပေး မမြဲကုန် (အနိယတ)[၂] (ကြွင်းသော စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။ (ဏီ၊ ပဒ-၁၆၁၁, ၁၆၁၂)

၁။ မိစ္ဆတ္တတိက်ကြည့်။

၂။ 'အနိယတ'ပုဒ်၌ (၁) အကျိုးမပေးသော တရားများနှင့် (၂) အကျိုးပေးရာ၌ အကြောင်းသင့် အခွင့်သာသောအခါများ၌သာ အကျိုးပေးနိုင်၍ ဧကန်အကျိုးပေးသည်ဟု မဆိုနိုင်သော တရားများ အကျုံးဝင်သည်။

(၉၉) သဉတ္တရဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ခါတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ မနောဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် မိမိထက် လွန်မြတ်သော တရားရှိကုန်၏။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် မိမိထက် လွန်မြတ်သော တရား ရှိကုန်၏ (လောကီစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်)။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် မိမိထက် လွန်မြတ်သော တရားမရှိကုန် (လောကုတ္တရာစိတ္တုပ္ပါဒ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(၁၀၀) သရဏဒုက် အဖြေဝိသဇ္ဇနာ။ ။ (ရုပ်ခါတ် ၁၀-ပါး၊ ပဉ္စဝိညာဏဓာတ် ၅-ပါး၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်တစ်ဆယ့်ခြောက်ပါးတို့သည် ငိုကြွေးကြောင်း 'ရဏ'ဟု ဆိုအပ် သော ကိလေသာ မရှိကုန် (ကိလေသာနှင့် မယှဉ်ကုန်) (အရဏ)။ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ငိုကြွေးကြောင်း 'ရဏ'ဟု ဆိုအပ်သော ရာဂစသော ကိလေသာ ရှိကုန်၏ (ကိလေသာနှင့် ယှဉ်ကုန်၏) (အကုသိုလ်စိတ္တုပ္ပါဒ်)၊ အချို့သော (မနောဝိညာဏဓာတ်၊ ဓမ္မဓာတ်) ဓာတ်နှစ်ပါးတို့သည် ငိုကြွေးကြောင်း 'ရဏ'ဟု ဆိုအပ် သော ရာဂစသော ကိလေသာ မရှိကုန် (ကိလေသာနှင့် မယှဉ်ကုန်) (ကြွင်းသော စိတ္တုပ္ပါဒ်၊ သုခုမရုပ်၊ နိဗ္ဗာန်)။

(ပိဋ္ဌိဒုက် ၁၈-ခု အဖြေ ဝိသဇ္ဇနာ ပြီး၏။)

(ဒုက ပဉှာပုစ္ဆကနည်း ပြီး၏။)

(ဓာတ် ၁၈-ပါးတို့ကို ဒုက် ၁၀၀-တို့ဖြင့် ဝေဖန်၍ အဖြေဝိသဇ္ဇနာကို ပြသော

'ပဉှာပုစ္ဆက'နည်း ပြီး၏။)

ဓာတ် ၁၈-ပါးတို့ကို တိက်, ဒုက်တို့ဖြင့် အမေး အဖြေပြု ၍ ဟောကြားအပ်သော 'ပဉှာပုစ္ဆက'နည်း ပြီး၏။

မိမိ၏ ရှိရင်းသဘောကို ဆောင်ထားမှု 'ဓာတ်'၁၈-ပါးတို့ကို ဝေဖန်၍ ဟောကြားအပ်သော 'ဓာတုဝိဘင်း' ပြီးပြီ။

ဓာတုဝိဘင်္ဂနိဋ္ဌိတော။